

Съфинансирано от
Европейския съюз

ПРОГРАМА
ОБРАЗОВАНИЕ
2021-2027

„Оригинално създадено от ОИСП на английски език под заглавие „ Implementing inclusive education projects in Bulgaria: Lessons from an evaluation of Bright Start and Success for You“. Този превод не е създаден от ОИСП и не трябва да се счита за официален превод на ОИСП. ОИСП не носи отговорност за каквото и да било съдържание или грешки в този превод”

Изпълнение на проекти за приобщаващо образование в България: Изводи от оценката на “Силен старт” и “Успех за теб”

Междина тематична оценка 1 – приобщаващо образование

Предговор

Този доклад е в резултат от Споразумението на ОИСР за многогодишна подкрепа за изпълнението на Плана за оценка на Програма „Образование“ 2021-2027 г. с Министерството на образованието и науката на Република България (МОН) и Изпълнителната агенция „Програма за образование“ 2021-2027 г.. Програма „Образование“ се финансира от Европейския социален фонд плюс и националния бюджет на България.

Докладът е изготвен от Дирекцията за образование и умения на Секретариата на ОИСР между февруари и декември 2025 г. Криста Роукинс беше водещ оценител, а Жасмин Аветисян беше съоценител. Джулиан Рохас допринесе за анализа на отговорите от анкетата. Оценката беше извършена съгласно общата рамка за подкрепа на оценката на ОИСР, изготвена от Каси Хейг и Жасмин Аветисян. Административна подкрепа беше предоставена от Диана Егели, а Рейчъл Линден координира цялостното изготвяне на доклада.

Само Варсик от проекта на ОИСР „Подкрепа за приобщаващи общества“ и експертът по външна оценка професор Мануел Соуто-Отеро от Университета в Бристъл предоставиха ценна обратна връзка на критичните етапи от процеса на изготвяне. Оценителите благодарят и на двамата за техните безценни прозрения и коментари.

Екипът за оценка се възползва от надзора на Елизабет Фордъм, заместник-ръководител, и Пауло Сантяго, ръководител на отдела за политически консултации и прилагане в Дирекцията за образование и умения в ОИСР, под ръководството на Андреас Шлайхер, директор по образование и умения и специален съветник по образователната политика към генералния секретар на ОИСР. Авторите са им благодарни за техния принос и за допълнителния надзор, осигурен от Комитета по образователна политика на ОИСР.

Авторите желаят да благодарят на Изпълнителната агенция „Програма за образование“ за съдействието им при координирането на логистиката на оценката и улесняването на продуктивни дискусии със заинтересованите страни. Тяхното виждане за оценяването като инструмент за обучение беше движеща сила зад оценяването и неговите области на фокус. Благодарностите са и за техния внимателен преглед на черновите на доклада, както и на Министерството на образованието и науката.

Накрая, екипът по оценката изказва искрена благодарност на всички лица в България, които участваха в процеса на събиране на данни. Това включва интервюирани от Министерството на образованието и науката, Регионалните управления по образование, организации на гражданското общество и участващи детски градини и училища, чиито принос и прозрения бяха от съществено значение за оформянето на констатациите и препоръките на този доклад.

Съдържание

Резюме	6
1 Общ преглед	9
2 Контекст и подход за оценка	17
3 Ключови констатации: Уместност, съгласуваност и добавена стойност от ЕС	35
4 Ключови констатации: Ефективност	53
5 Ефикасност и устойчивост	78
6 Последици за настоящото и бъдещото програмиране	97

ФИГУРИ

Фигура 1.1. Перспективни практики в управлението, координацията и изпълнението на проекти	14
Фигура 2.1. Управление на приобщаващото образование в България	19
Фигура 2.2. Близо 80% от 15-годишните в най-неравностойно положение в България се представят под базовото ниво на владеене на математика – най-високият дял в ЕС.	20
Фигура 2.3. България има високи нива на концентрация на ученици в училищата според социално-икономическия им статус и академичните им постижения.	21
Фигура 2.4. Много учители в България съобщават за обучителни потребности в приобщаващи практики	24
Фигура 2.5. Целеви групи и дейности по линия на <i>“Силен старт”</i> и <i>“Успех за теб”</i>	27
Фигура 2.6. Аналитичната рамка на ОИСР за многообразие, равенство и приобщаване в образователните системи помага за информиране на оценката на качеството на приобщаващото образование	29
Фигура 3.1. Редица заинтересовани страни допринасят за приобщаващия капацитет в детските градини и училищата	40
Фигура 3.2. Обхватът и мащабът на <i>“Силен старт”</i> и <i>“Успех за теб”</i> надвишават националните програми	49
Фигура 4.1. Очакваните ефекти от проектите се разглеждат като следствия, резултати и въздействия.	54
Фигура 4.2. Отговорността за управлението и координацията на проекта се споделя между екипи на национално, областно и институционално ниво.	55
Фигура 4.3. Голяма част от служителите по регионалните проекти имат опит в работата в детски градини или училища, но по-малко са работили преди това по задачи, свързани с приобщаващото образование.	57
Фигура 4.4. Работещите в регионални проектни екипи имат различни виждания относно ключовите си цели	60
Фигура 4.5. Сред регионалните екипи по проекти, увереността относно качеството на подкрепата, която получават учащите, варира в зависимост от различните им нужди.	67
Фигура 4.6. Пиковите в участието на учениците в проект „Успех за теб“ съвпадат с изпитите с високи залози	69
Фигура 5.1. Регионалният персонал съобщава за високо ниво на яснота по отношение на комуникационните канали и често взаимодействие с екипите на детските градини и училищата.	80
Фигура 5.2. За проекта <i>“Силен старт”</i> , при който размерът на регионалните проектни екипи варира малко, колкото повече институции има в даден район, толкова голяма е вероятността процентът на участие в този район да бъде по-нисък	86

Фигура 5.3. Сътрудничеството в рамките на регионалните екипи по проекти и с националния екип е често срещано, но хоризонталното сътрудничество в областта и извън нея е много по-рядко срещано.	89
Фигура 5.4. Регионалният екип по проекта съобщава, че националният екип използва данни от мониторинг, за да подобри изпълнението, но много от тях нямат време да работят с данни, за да подобрят собствената си работа.	93
Фигура 5.5. За регионалните екипи по проекти посещенията в детските градини и училищата изпълняват много различни цели, но тези, насочени към инспекция, доминират над тези, насочени към качество.	95

ТАБЛИЦИ

Таблица 1.1. Преглед на ключовите констатации по критерии за оценка	12
Таблица 2.1. Преглед на общата и допълнителната подкрепа в детските градини и училищата в България	18
Таблица 2.1. Реконструирана теория на промяната за проектите <i>“Силен старт”</i> и <i>“Успех за теб”</i>	28
Таблица 3.1. Най-големият дял от финансирането на проекти е предназначен за обща подкрепа на учащите	37
Таблица 3.2. <i>“Силен старт”</i> и <i>“Успех за теб”</i> имат уникално място в рамките на усилията за приобщаващо образование по Програма „Образование“ като универсални проекти, пряко подкрепящи всички учащи	46
Таблица 4.1. Проектите подкрепят детските градини и училищата да назначат специалисти	62
Таблица 5.1. Има съществени пропуски в данните, събрани за проектите, особено по отношение на дейности, насочени към учители, специалисти и родители.	91
Таблица 6.1. Преглед на ключовите препоръки и тяхната доказателствена база	115

Акроними и съкращения

ЦПЛР	Центрове за подкрепа на личностното развитие
ЦСОП	Центрове за специална образователна подкрепа
ИАПО	Изпълнителната агенция „Програма за образование“
ОГРДВ	Образование и грижи в ранна детска възраст
ЕСФ+	Европейски социален фонд плюс (преди това ЕСФ)
ЕС	Европейски съюз
БВП	Брутен вътрешен продукт
МАООП	Международна асоциация за оценка на образователните постижения
ИПО	Индивидуален план за обучение
МСКО	Международна стандартна класификация на образованието
МОН	Министерство на образованието и науката
НВО	Национално външно оценяване
НОИС	Национална образователна информационна система
ОП НОИР 2014-2020	Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ 2014 - 2020
ПО	Програма „Образование“ 2021 - 2027
PIRLS	Международното изследване на уменията за четене на МАООП
PISA	Програмата за международно оценяване на учениците на ОИСР
ЗПУО	Закон за предучилищното и училищното образование
РУО	Регионално управление на образованието
РЦПППО	Регионални центрове за подкрепа на процеса на приобщаващо образование
СОП	Специални образователни потребности
ЕПЛР	Екип за подкрепа на личностното развитие
TALIS	Международното изследване за преподаване и учене на ОИСР
TIMMS	Международното изследване на уменията по математика и природни науки на ОИСР

Резюме

От февруари до декември 2025 г. ОИСР проведе междинна оценка 1 на изпълнението на два проекта за приобщаващо образование в България: *“Силен старт”* (2024 - 2029) за предучилищно образование и *“Успех за теб”* (2023 - 2028) за начално, прогимназиално и средно образование. Проектите подкрепят личностното развитие (т.е. академичен напредък, емоционално благополучие и социални умения) на всички учащи, като се акцентира върху тези, които може да се нуждаят от допълнителна подкрепа, като например учащи със специални образователни потребности, хронични заболявания, изключителни таланти или учащи от маргинализирани групи, с пропуски в обучението или изложени на риск от отпадане.

И двата проекта се изпълняват по Програма „Образование“ 2021 - 2027 (ПО), финансирана от Европейския социален фонд плюс и националния бюджет. ОИСР предоставя подкрепа по Споразумението за многогодишна подкрепа за изпълнението на Плана за оценяване на Програма „Образование,” сключено между Министерството на образованието и науката на Република България (МОН), Изпълнителната агенция „Програма за образование“ (наричана по-долу Изпълнителна агенция) и ОИСР.

Тази междинна оценка на проектите *“Силен старт”* и *“Успех за теб”*, има за цел да подкрепя Изпълнителната агенция, МОН и проектните екипи за по-добро постигане на предвидените по проектите резултати по отношение на обучението и благосъстоянието. Оценката е използвала смесен методологичен подход, включващ анализ на проектната документация и данни; онлайн анкета за регионални екипи по проекта; полуструктурирани интервюта с национални, регионални и институционални екипи по проекта и крайни бенефициенти (т.е. ученици, родители и персонал); и посещения на място в участващи детски градини (т.е. заведения за предучилищно образование, които в България включват детски градини и училища с предучилищни групи) и училища. Оценките на ОИСР следват реалистичен подход, като отчитат какво работи, за кого, в какъв контекст и как.

Ключови констатации по критерии за оценка

Уместност: *“Силен старт”* и *“Успех за теб”* са добре съобразени с международните принципи за приобщаващо образование, като възприемат универсален подход с ранно започване и ангажират учители, специалисти, родители и учащи. Въпреки това, усилията за изграждане на професионален капацитет не обхващат целенасочено институционалните лидери, въпреки ключовата им роля. Освен това, обучението на учители и специалисти е ограничено по мащаб, като получава около 1,5% и 0,5% от общия бюджет на *“Силен старт”* и *“Успех за теб”*, съответно. По проект *“Успех за теб”*, препоръчаните теми за обучение са с относително тесен обхват, фокусирано главно върху идентифициране на нуждите и по-малко върху разработването на приобщаващи педагогики. Въпреки че националните програми могат да допълват обученията, специфични за проектите, това предполага учителите и специалистите да могат правилно да идентифицират своите потребности и успешно да намират подходящи обучения.

Съгласуваност: Проектите показват силна вътрешна и външна съгласуваност. Те са в съответствие с националните и европейските стратегически приоритети и допълват други инициативи в рамките на Програма „Образование“, като предлагат континуум на интегрирана подкрепа в рамките на задължителното образование. Те също така надграждат предишни проекти, включително *“Активно приобщаване в системата на предучилищното образование”*, *“Подкрепа*

за успех” и “Подкрепа за приобщаващо образование”, което спомага за разширяване на техния обхват и въздействие.

Добавена стойност от ЕС: Проектите предлагат значително по-широк обхват и мащаб на интервенция от националните програми, интегрирайки множество действия в рамките на една единствена рамка. Това може да подпомогне по-стратегическото мислене в училищата и детските градини. Съществуват някои припокривания в интервенциите, но са предвидени разпоредби за избягване на дублиране и това не подкопава добавената стойност на проектите.

Ефективност: До голяма степен благодарение на своя експертен опит, националните и регионалните екипи ефективно гарантират, че дейностите отговарят на изискванията на проектите. Обхватът и участието са бързи, като много дейности, фокусирани върху учащите, се доближават до или надхвърлят целевите стойности на индикаторите, което подчертава тяхната възприемана значимост и положителното възприятие за техния ефект върху учащите. Проектите подтикват промени в поведението в детските градини и училищата, включително подобрена диагностика на нуждите на учащите и прилагане на структурирана подкрепа в малки групи. Въпреки това, наличните практически насоки за приобщаващо преподаване остават ограничени, а методологическата подкрепа (т.е. практическо техническо напътствие как да се прилагат качествени интервенции) не е част от формалните отговорности на регионалните проектните екипи. Това означава, че въпреки че дейностите се изпълняват процедурно някои от тях не са напълно разбирани по отношение на педагогическата логика и ефективната практика. Това е особено видно при общата подкрепа по проект “Успех за теб”, както и – при двата проекта – при интензивната работа с родители и подкрепата за надарени ученици и такива, за които българският език не е първи. В резултат на това някои дейности не са достатъчно разбрани от тези, които ги изпълняват. Това включва интензивна работа с родителите и подкрепа за ученици с изявени дарби или такива, чийто майчин език не е български, както и обща подкрепа по програмата “Успех за теб”.

Ефикасност: И при двата проекта “Силен старт” и “Успех за теб”, комуникацията между екипа по проекта на различни нива е ефикасна, което подобрява изпълнението. Всички екипи по проектите отделят много време за отчитане и контрол, които са важни за прозрачността. Усилията за опростяване, като например въвеждането на опростена опция за разходите и специални системи за информация за проектите, намалиха административната тежест. Административните задачи обаче остават интензивни, което възпира участието в проекти и отклонява времето и експертния опит за подобряване на образователните резултати. Механизмите за разпределение на финансовите средства са добре разработени, за да достигнат до учащите се и институциите с големи нужди, но обхващат само детските градини и училищата, които кандидатстват за участие. Усилията за набиране на персонал и подкрепата за изпълнение не са достатъчно целенасочени, за да достигнат проактивно до тези, които не кандидатстват.

Устойчивост: Проектите допринасят за дългосрочното приемане на приобщаващото образование чрез изграждане на по-голяма осведоменост в националните и регионалните администрации, детските градини и училищата. Въпреки това, нарастващата роля на вътрешните специалисти не е финансово устойчива, а нововъзникващите инициативи за сътрудничество, които могат да насърчат споделянето на знания и изграждането на капацитет, не са формализирани, което ги прави уязвими след приключване на проекта. Процесите на мониторинг са се подобрили, като са събрани и използвани повече данни. Въпреки това, мониторингът остава ориентиран към съответствие, данните все още не се използват в подкрепа на изучаването на това какво работи и защо. По-специално, посещенията за мониторинг в детски градини и училища в момента са голяма пропусната възможност.

Уроци и препоръки

Въз основа на ключовите констатации и на базата на международни доказателства и примери, ОИСР определя пет препоръки за засилване на прилагането на *“Силен старт”* и *“Успех за теб”*, подобряване на образователните резултати и благосъстоянието на учащите.

1. Изпълнителната агенция и МОН следва да работят заедно за **подобряване на мерките за укрепване на професионалния капацитет за приобщаващо образование** чрез разширяване на мащаба, обхвата, и формата на предлаганото обучение и разширяване на целевите групи, за да включат ръководители на детски градини и училища.
2. Националните екипи по проектите трябва да **подобрят насоките за дейности за персонала в детските градини и училищата, като дефинират по-добре съответните практически подходи** към родителската ангажираност, подкрепата на надарени ученици и тези, чийто майчин език не е български, и общата подкрепа в училищата.
3. През следващия програмен период планът на изпълнението на проектите би могъл да **създаде условия за националните координатори, регионалните екипи по проектите и други публични институции да предоставят методологична подкрепа** чрез установяване на ясни отговорности, експертиза и време за такава работа.
4. **Засилване на процесите по мониторинг и оценка**, включително посещения в детски градини и училища, както и разработването и използването на въпросници по проекта, за да се улесни по-нататъшното обучение в цялата система.
5. Националните и регионалните екипи по проектите биха могли да си сътрудничат, и да положат **целенасочени усилия за увеличаване на участието в проектите и подобряване на изпълнението** сред детските градини и училищата с висока нужда, като се започне с ключови райони, преди да се разшири в национален мащаб.

1

Общ преглед

От 2016 г. насам България е изградила силна институционална рамка за приобщаващо образование, което го прави основен стълб на националната образователна политика. Въпреки това, няколко текущи предизвикателства възпрепятстват прилагането в задължителното училищно образование, включително големия дял на учащите със систематични пропуски в обучението, ограничения професионален капацитет за приобщаващо образование и ниската ангажираност на учениците и родителите.

Наред с други усилия за справяне с тези предизвикателства, България в момента изпълнява два мащабни проекта за приобщаващо образование: *“Силен старт”*, за предучилищно образование и *“Успех за теб”*, за начално и средно образование. Проектите се изпълняват по българската Програма „Образование“ 2021-2027 (ПО), финансирана от Европейския социален фонд плюс и националния бюджет. ОИСР предоставя подкрепа за оценяване по Споразумението за многогодишна подкрепа за изпълнението на Плана за оценяване на Програма “Образование” с Министерството на образованието и науката на Република България (МОН), Изпълнителната агенция „Програма за образование“ (наричана по-долу Изпълнителна агенция) и ОИСР.

Като част от тази подкрепа, този доклад представя констатации от междинна оценка, разглеждаща първоначалното внедряване на *“Силен старт”* и *“Успех за теб”*. Целта е да подпомогне проектните екипи да постигнат по-добре желаните резултати по отношение на обучението и благосъстоянието. Докладът е организиран, както следва:

- **Глава 1** предоставя общ преглед на основните констатации от целия доклад и дефиниции на ключови термини, използвани в него.
- **Глава 2** очертава контекста на оценката и дизайна на изследването.
- **Глави 3-5** представят ключови констатации по критерии за оценка: уместност, съгласуваност и добавена стойност от Европейския съюз (ЕС) (Глава 3); ефективност (Глава 4); ефикасност и устойчивост (Глава 5).
- **Глава 6** идентифицира обещаващи практики, препоръки и предложени действия, от които България може да се възползва, за да подобри изпълнението през текущия програмен период и след това.

Дизайн на оценката

“Силен старт” и *“Успех за теб”* предоставят допълнителни ресурси на детските градини (т.е. предучилищните заведения, които в България включват детски градини и училища с предучилищни групи) и училищата в подкрепа на личностното развитие на учащите (т.е. академичен напредък, емоционално благополучие, социални умения и когнитивен растеж). Те са достъпни за всички детски градини и училища и включват дейности за всички учащи, с особен фокус върху уязвимите групи. Това включва хора със специални образователни потребности (СОП), учащи в риск, с хронични заболявания или с изявиени дарби, както и учащи от маргинализирани групи, такива с пропуски в обучението си или изложени на риск от отпадане.

Чрез участието си в проектите, детските градини и училищата могат да реализират следните дейности:

- Дейност 1: Обучение по приобщаващо образование за учители и специалисти.
- Дейност 2: Интензивна работа с родителите.
- Дейност 3: Допълнителна подкрепа за учащи със специални образователни потребности, хронични заболявания, идентифицирани като рискови или надарени.
- Дейност 4: Обща подкрепа за тези с пропуски в обучението и/или чийто майчин език не е български. По проект *“Силен старт”* тази дейност включва извънкласни дейности по интереси.
- Дейност 5 (само по проект *“Успех за теб”*): Кариерно ориентиране, междуучилищни дейности и извънкласни дейности по интереси.

“Силен старт” се изпълнява от 2024 г. с бюджет от около 140,5 милиона лева (7,45% от общия бюджет на ПО); ще приключи през 2029 г. *“Успех за теб”* се изпълнява от 2023 г. с бюджет от около 201,5 милиона лева (10,68% от общия бюджет на ПО); ще приключи през 2028 г. И двата проекта са определени като проекти със стратегическо значение.

В съответствие с цялата подкрепа за оценките от страна на ОИСР, тази междинна оценка се стреми да разбере какво работи, за кого, в какъв контекст и как. Тя следва шест критерия за оценка чрез ключови въпроси, както следва:

- **Уместност:** Предвидените дейности в рамките на *“Силен старт”* и *“Успех за теб”* от значение ли са за подобряване на приобщаващото образование в детските градини и училищата в България?
- **Съгласуваност:** Съответстват ли те на мерките за приобщаващо образование в България и европейските стратегии?
- **Добавена стойност от ЕС:** Носят ли те ползи, които не биха били възможни без подкрепата на ЕС?
- **Ефективност:**
 - Улесняват ли управлението и координацията на проекти на национално, областно и институционално ниво ефективното прилагане на качествено приобщаващо образование?
 - Какви промени могат да се наблюдават в детските градини и училищата в резултат на внедряването?
 - Как се изпълняват дейностите за различните целеви групи и за кого те изглеждат по-ефективни или по-малко ефективни?
- **Ефикасност:** Управлението и координацията на проекти подпомагат ли ефикасното прилагане на качествено приобщаващо образование за различните групи учащи?
- **Устойчивост:** Въведени ли са мерки за осигуряване на непрекъснатост на качествено приобщаващо образование след текущата програма за финансиране?

Оценката използва смесен метод, съчетаващ качествени и количествени данни. Методите за събиране на данни включват анализ на проектната документация и данни; провеждане на онлайн анкета за регионалните екипи по проекта; полуструктурирани интервюта с представители на национални, регионални и институционални екипи по проекта и крайни бенефициенти (т.е. ученици, родители и персонал) и посещения на място в участващите детски градини и училища.

Аспектите на дизайна на изследването оформят начина, по който трябва да се интерпретират резултатите от оценката. Първо, екипът за оценка приложи целенасочено вземане на проби, за да бъдат избрани лица и организации, които да участват в събирането на данни, което означава, че

те не са национално представителни. Участието също беше доброволно, което повишава риска от пристрастност при подбора. Освен това, на този етап от изпълнението, данните за резултатите са ограничени; следователно оценката се фокусира предимно върху улесняващи фактори и бариери в процесите на изпълнение, както и върху ранни индикации за промяна в поведението и резултати, въз основа на гледните точки на участващите.

Ключови констатации

Този раздел очертава основните констатации от междинната оценка, организирани по критерии за оценка (вж. Таблица 1.1). Като междинна оценка, в нея има по-силен акцент върху ефективността; разглежда се от гледна точка на резултатите, а не на дългосрочното въздействие, поради относително ранния етап на изпълнение и на двата проекта. Резултатите обикновено се отнасят и за двата проекта - *“Силен старт”* и *“Успех за теб”*; когато има специфики по даден проект, те са ясно посочени. За да се подобри прилагането в бъдеще, констатациите относно ефективността, ефикасността и устойчивостта могат да бъдат особено поучителни. Ангажирането с тях може да помогне на членовете на проектните екипи, детските градини и училищата да разберат силните и слабите страни по отношение на постигането на целите на проектите в краткосрочен и дългосрочен план.

Като цяло, оценката установява, че проектите са силно **актуални** към прилагането на приобщаващо образование в България и има **последователност** с предишни и текущи национални и регионални стратегии за насърчаване на приобщаването. Техният безпрецедентен мащаб – с дейности, насочени към учители, специалисти, родители и всички учащи, и които са достъпни за всички детски градини и училища в рамките на задължителното образование – не би бил възможен само чрез национално финансиране, създавайки забележителна **добавена стойност от ЕС**.

Оценката идентифицира няколко положителни характеристики на управлението и координацията на проекти по програмата *“Силен старт”* и *“Успех за теб”*. Националните и регионалните екипи по проектите ефективно гарантират, че дейностите се изпълняват в съответствие с насоките и изискванията. Благодарение на **ефективната** комуникация и обширно отчитане и контрол, те правят това във впечатляващ мащаб за относително кратък период, особено за дейности, насочени към учащи. Тези дейности се възприемат положително от екипите по проекта и крайните бенефициенти и има доказателства, които сочат, че те спомагат за установяването на интервенции, насочени към учащите, в детските градини и училищата. И накрая, чрез назначаване на персонал с разнообразен опит в проектните екипи и интегриране на широк кръг от заинтересовани страни в детските градини и училищата, проектите също така разпространяват осведомеността за приобщаващите практики и тяхното значение в администрациите и институциите.

Оценката обаче подчертава и някои аспекти, които може да възпрепятстват образователната **ефективност** и **устойчивост** на проектите. Първо, има пропуски в усилията за повишаване на професионалния капацитет за приобщаваща практика, без изрични разпоредби насочени към ръководителите на детски градини или училища, а обучението за учители и специалисти е в относително малък мащаб; както е определено в насоките на проекта *“Успех за теб”*, то е и с тесен обхват. Освен това, дизайнът на изпълнението на проекта не възлага официална отговорност за методологична подкрепа (т.е. техническа подкрепа, предоставяна на детски градини и училища за подпомагане на прилагането на качествени образователни интервенции) в рамките на проектните екипи на никое ниво. Това е сравнително типично за проекти, финансирани от ЕС в България (и другаде), при които работата често е ориентирана към отчитане и контрол. Въпреки това България изпълнява тези проекти с такава административна ефективност, че могат да се предвидят нови усилия за подобряване на образователните резултати чрез засилена методологична подкрепа.

В допълнение към това, или може би в резултат на това, някои дейности не са достатъчно разбрани от тези, които ги изпълняват. Това важи особено за онези, за които има по-малко опит и експертиза в системата (т.е. подкрепа за надарени ученици и такива, чийто майчин език не е български, интензивна работа с родителите). Това важи и за общата подкрепа по линия на проект *“Успех за теб”*, използвана от много училища за подпомагане на подготовката за изпити, вместо за справяне с пропуските в основното обучение, както е предвидено. И накрая, мониторингът и оценката са ориентирани към спазване на изискванията с малко възможности за размисъл и учене, особено в детските градини и училищата. Това означава, че макар проектите да правят много, за да подкрепят преподавателския персонал да разпознава и идентифицира различните потребности на учащите и да създават учебна среда, ориентирана към учащите, има много по-малко подкрепа за разработването на приобщаващи педагогички и диференцирано обучение, които в крайна сметка са необходими за подобряване на резултатите за тези ученици.

Таблица 1.1. Преглед на ключовите констатации по критерии за оценка

Глава	Критерии за оценка	Ключови констатации
3	Уместност	Чрез възприемане на универсален подход към приобщаващото образование, който започва рано, проектите са в съответствие с добрите международни практики. Но подкрепата намалява с напредване на възрастта на учениците, въпреки предизвикателствата пред приобщаващото образование в гимназиите в България.
		Проектите включват подходящи мерки за повишаване на професионалния капацитет за приобщаваща практика, но те са съпътствани от определени ограничения: проектите разглеждат укрепването на знанията и уменията на учителите и специалистите като ключови, но с ограничено финансиране и тесен фокус (особено в рамките на <i>“Успех за теб”</i>) намаляват релевантността на планираните дейности, като същевременно и двата проекта пренебрегват по-сложните предизвикателства при набирането на специалисти и нуждите от развитие на ръководителите на детски градини и училища.
	Съгласуваност и добавена стойност от ЕС	<i>“Силен старт”</i> и <i>“Успех за теб”</i> допълват други приобщаващи проекти по Програма „Образование“ 2021 - 2027 г. и спомагат за внедряването на ключови ресурси, разработени по предишни проекти, демонстрирайки силна вътрешна съгласуваност. Проектите показват високо ниво на външна съгласуваност с по-широкия политически пейзаж, като осигуряват интервенции в много по-голям мащаб от националните програми.
4	Ефективност	Националните и регионалните проектни екипи ефективно гарантират, че дейностите се изпълняват по предназначение, отчасти благодарение на съответния им експертен опит.
		Дизайнът на изпълнението на проекта не възлага официална отговорност за методологична подкрепа на проектните екипи на ниво; въпреки че това е сравнително типично за проекти, финансирани от ЕС, интегрирането на подобни роли в бъдеще би могло да повиши образователната ефективност на дейностите
		Въпреки че участието в дейности, насочени към учащите, е високо, изпълнението е по-бавно при дейности, насочени към персонала и родителите, особено в рамките на <i>“Успех за теб”</i> .
		Проектите създават условия за интервенции, ориентирани към учащите, но биха могли да помогнат по-добре на преподавателския персонал да знае как да реагира ефективно на установените нужди на учащите.
		Екипите по проекта, родителите и учениците гледат много положително на дейностите и техните непосредствени резултати за учащи от различни възрасти или нужди.
		Съществува риск общата подкрепа по линия на <i>“Успех за теб”</i> да се използва предимно за подготовка за изпити, а не за откриване и преодоляване на пропуски в основните знания, както е било първоначално предвидено.
		Някои дейности не винаги са достатъчно разбрани от тези, които ги изпълняват. Родителската ангажираност е високо ценена, но в момента е широко дефинирана, изисква ресурсоемки умения, които много служители нямат. Детските градини и училищата нямат яснота относно целите и обхвата на подкрепата за надарени ученици, а подкрепата за ученици, чийто майчин език не е български, може да не е достатъчно съобразена с техните специфични нужди, особено в рамките на проект <i>„Успех за теб“</i> .
5	Ефикасност	Комуникацията между екипите по проекта е ясна, навременна и отзивчива, което подпомага ефикасното изпълнение.

		Проектните екипи на всички нива отделят много време за отчитане и контрол. Въпреки някои успешни мерки за опростяване, това може да възпре участието и да отклони времето и експертния опит от подобряване на образователните резултати.
		Усилията за насочване на финансови ресурси и увеличаване на участието понастоящем не могат да гарантират, че всички институции и учащи, които би трябвало да се възползват от проектите, ще го направят.
	Устойчивост	Проектите повишават осведомеността за приобщаването в цялата система – резултат, който може да се запази – но финансовата устойчивост на работата на специалистите е несигурна.
		Някои нововъзникващи инициативи за сътрудничество на ниво район, детска градина и училище могат да подкрепят практиката на приобщаващо образование след края на проекта, но все още не са систематични.
		Изпълнителната агенция и МОН подобриха събирането на данни за крайните продукти и резултатите, но това все още не се използва систематично за подобряване на приобщаващата практика.

Перспективни практики, препоръки и възможни действия

Оценката идентифицира няколко обещаващи практики за внедряване на различни нива на системата (вижте Фигура 1.1). Това включва солидни основи в управлението на проекти и координацията на всички нива и нововъзникващи инициативи за сътрудничество на национално ниво и в някои областни центрове. Освен това, някои регионални проектни екипи разполагат с необходимата експертиза в областта на приобщаващото образование и мотивацията да предоставят методическа подкрепа на детските градини и училищата, а някои учители и специалисти вече разработват по-иновативни подходи към определени дейности. България може да надгражда върху тези обещаващи практики, за да подобри допълнително прилагането в бъдеще.

Въз основа на ключовите констатации, докладът също така определя пет препоръки за засилване на прилагането на „Силен старт“ и „Успех за теб“, с оглед на подобряване на резултатите за учащите.

Препоръка 1: Да се засилят мерките за укрепване на професионалния капацитет за приобщаващо образование, включително сред ръководителите на детски градини и училища, чрез разширяване на обхвата, формата и качеството на обученията по проектите

България може да подобри релевантността и качеството на обучението, предлагано на учители и специалисти по Дейност 1 от „Успех за теб“, като разшири темите, изрично обхванати в насоките, за да постави по-силен акцент върху приобщаващите педагогически практики. Освен това и двата проекта биха могли да въведат структурирано сътрудничество и възможности за обучение от връстници, които да спомогнат за изграждането на приобщаващ капацитет сред ръководните екипи на детските градини и училищата. За следващия програмен период, България би могла да инвестира повече в професионално развитие, интегрирано в детската градина или училището, което насърчава сътрудничеството между персонала, като например професионални учебни общности и наблюдение от връстници, за да се засили връзката между обучението и практиката. Освен това, Изпълнителната агенция и МОН биха могли официално да интегрират в проектните дейности възможности за обучение на ръководители в области като определяне на обща визия за приобщаващо образование и наблюдение и оценка на свързаните интервенции.

Фигура 1.1. Перспективни практики в управлението, координацията и изпълнението на проекти

На различните нива	Национално ниво
- Управлението и координацията на проектите имат солодни основи, което означава, че ключовите процеси протичат гладко, а екипите по проекта гарантират, че изпълнението в детските градини и училищата е в съответствие с насоките и изискванията. - Проектите насърчават използването на качествени ресурси за интервенции, ориентирани към учащите, които са разработени по предишни проекти, финансирани от ЕС, което спомага разпространяването на използването им по-нататък в системата.	- Националните екипи по проектите събират експерти от Министерството на образованието и науката, подпомагайки разпространението на осведомеността за приобщаващото образование и неговата значимост. - Осъществява се редовно взаимодействие между националните и регионалните екипи, особено по проект "Силен старт", където месечните срещи подкрепят споделянето на знания и сътрудничеството.
	Областно ниво
	- Някои служители от регионалните екипи имат силна експертиза в прилагането на приобщаващо образование и те разглеждат ролята си като по-скоро методологично ориентирана. - Някои регионални проектни екипи насърчават ефективността и институционалното обучение, като подкрепят детските градини и училищата да разсъждават върху ефективността на изпълнението на проектите в техния контекст.
	Институционално ниво
	- И в двата проекта е имало машабно участие сред детски градини и училища през първите години на прилагането, като се подчертава възприетата уместност на техните дейности. - Някои учители и специалисти разработват иновативни интервенции за подкрепа на учащите и родителите. - Някои детски градини и училища си сътрудничат помежду си, за да подобрят приобщаващото образование.

Препоръка 2: Подобряване на насоките за дейности чрез по-добро дефиниране на подходящи практически подходи за ангажиране на родителите, подкрепа на ученици с изявени дарби и тези, чийто майчин език не е български, и обща подкрепа в училищата

Националните и регионалните екипи по проектите биха могли по-целенасочено да събират и разпространяват добри практики, вече наблюдавани в детските градини и училищата. Екипите биха могли да идентифицират тези проблеми по време на редовни срещи на национално и областно ниво, както и чрез посещения в детски градини или училища, и би трябвало да покажат доказателства за положителни резултати. Взаимодействието с други, работещи по приобщаващо образование, за да се използва техният експертен опит, също би могло да бъде ценно. Това следва да се фокусира върху лица с практически опит, като се ангажират експерти в национални и регионални публични институции, участващи в прилагането на приобщаващото образование, и със съответните организации на гражданското общество. Въз основа на тези две действия, националните екипи по проектите биха могли да подобрят насоките за дейностите, като ги направят по-практични и споделят методологии за предоставяне на висококачествени интервенции.

Препоръка 3: В следващия програмен период могат да се създадат условия за националните координатори на дейности, регионалните екипи по проектите и други публични институции да предоставят методологична подкрепа чрез установяване на ясни отговорности, експертиза и време за такава работа

С оглед повишаване на образователната ефективност, МОН следва да разработи ясни отговорности за методологична подкрепа и насоки относно вида дейности, които трябва да се изпълняват. Това може да обхваща работата на координаторите на дейности в национални проектни екипи, регионални проектни екипи и други публични институции на национално и регионално ниво. България би могла също така да предостави ползотворни възможности на регионалните екипи по проектите за развиване на капацитет за методологична подкрепа и разширяване на регионалните екипи в области с висока нужда и/или ниски нива на участие, с акцент върху назначаването на специалисти с експертен опит в областта на приобщаващото образование. *За следващия програмен период*, проектната документация следва ясно да интегрира както методологичната, така и административната подкрепа в структурите за управление и координация на проекта от самото начало.

Препоръка 4: Укрепване на процесите на мониторинг и оценка, за да се улесни повече обучение в цялата система

МОН може да преразгледа подхода към посещенията в детските градини и училищата, като постави по-голям акцент върху мониторинга на дейностите и направи свързаните с тях посещения по-фокусирани върху идентифициране на силните и слабите страни на изпълнението, със свързани последващи действия, насочени към съдържанието на интервенциите, а не към координацията на проектите. По-ясното определяне на мандата на експертната група на МОН, включващо задачи, свързани с оценка, ориентирана към обучението, също би могло да бъде ценно. Националните и регионалните екипи също трябва да бъдат насърчавани да подкрепят детските градини и училищата, за да разберат по-добре резултатите в техния контекст и да използват тази информация за подобряване на прилагането.

Препоръка 5: Полагане на целенасочени усилия за увеличаване на участието в проекти и подобряване на изпълнението сред детските градини и училищата с висока нужда, като се започне с ключови райони, преди да се разшири в национален мащаб

Изпълнителната агенция и МОН гарантират, че финансирането на проектите е насочено към по-слабо развитите региони и се разпределя чрез подбор, основан на нуждите, което заинтересованите страни считат за справедливо и конструктивно. Тези мерки обаче достигат само до кандидатите, докато усилията за набиране на участници предпочитат универсален подход, който не е насочен достатъчно към и не подкрепя в достатъчна степен тези, които биха могли да се възползват най-много. Националните и регионалните екипи по проектите биха могли да бъдат полезни при идентифициране на неучастниците с висока нужда и бариерите пред тяхното участие, като се разработят персонализирани подходи за преодоляването им.

Ключови термини

Този раздел показва как се използват ключови термини в този доклад, адаптирани от българската правна рамка за (приобщаващо) образование:

Допълнителна подкрепа – Допълнителна подкрепа се предоставя на учащи със специални образователни потребности (СОП), на тези в риск или с хронични заболявания, както и на тези с изяви дарби. Дейностите включват интервенции, базирани на конкретни случаи, психосоциална рехабилитация и подкрепа за хора с увреждания. Това включва и осигуряването на достъпна учебна среда, специализирано оборудване и материали, както и преподаване на специални предмети за ученици със сензорни увреждания. Подкрепата обикновено се предоставя от специалисти, включително психолози или педагогически съветници, логопеди, ресурсни учители, помощник-учители, образователни медиатори и социални работници.

Обща подкрепа – Общата подкрепа има за цел да насърчи ученето и благосъстоянието и обхваща всички учащи. За тези, които получават подкрепа в обучението, целевите групи включват учащи, чийто майчин език не е български, а в училищата – ученици със систематични пропуски по даден предмет или такива, които са отсъствали, както и такива с ниски оценки. Дейностите включват допълнително обучение и езикова подкрепа, кариерно ориентиране, поведенчески интервенции, извънкласни дейности и достъп до библиотечни и информационни услуги, здравни грижи и настаняване в общежития. Те обикновено се изпълняват от учители.

Детски градини и училища – Детските градини и училищата, както са посочени в този доклад, са образователни институции, участващи в *“Силен старт”* и *“Успех за теб”*. Повечето са държавни институции, но някои може да са частни. Въпреки че някои детски градини в България могат да предлагат и яслени групи за деца от 10-месечна възраст, *“Силен старт”* обхваща деца в предучилищна възраст. Училищата в България могат да осигуряват задължително предучилищно образование, като в този случай те също имат право да участват в проект *“Силен старт”*.

Методологична подкрепа – Методологичната подкрепа се отнася до структурираната педагогическа, научна и практическа помощ, предоставяна на педагогически специалисти в детски градини и училища за повишаване на качеството и ефективността на преподаването и ученето. Това включва насоки относно прилагането на учебната програма, методите на преподаване и образователните технологии; подкрепа за планиране на уроците и избора на подходящи педагогически подходи; изграждане на капацитет; мониторинг и обратна връзка; и консултантски услуги, които осигуряват съответствие с националните образователни стандарти и политики.

Личностно развитие – Личностното развитие се отнася до индивидуализираната подкрепа, предоставяна на децата, за да се насърчи тяхното учене, емоционално, социално и когнитивно развитие, като се гарантира пълноценното им участие в образователния процес и живота на общността. Тази подкрепа е част от рамката за приобщаващо образование на България и включва както обща, така и допълнителна подкрепа (вижте по-долу).

Специалисти – Специалистите са педагогическият и непедагогическият персонал, който подпомага детските градини и училищата в прилагането на приобщаващо образование. Те могат да предоставят обща или допълнителна подкрепа и могат да работят директно с учащите или също със семейства и по-широката общност. Те могат да бъдат вътрешни (т.е. наети от детската градина или училището) или базирани в Регионални центрове за приобщаващо образование или частна практика. Често срещани роли включват психолози или педагогически съветници, логопеди, ресурсни учители, помощник-учители в учителската дейност, образователни медиатори, социални работници, консултанти по професионално ориентиране и др.

Уязвими учащи – Уязвимите учащи са тези, които могат да се възползват от процесите на приобщаващо образование. Те принадлежат към една или повече от следните категории: (i) тези със специални образователни потребности (СОП); (ii) тези в риск (т.е. без родителски грижи, жертви на малтретиране, насилие, експлоатация или унижение); (iii) тези с хронични здравословни проблеми; и (iv) тези с изяви дарби. Освен това, те включват учащи от маргинализирани групи, като например деца от ромски произход и такива, търсещи или получили международна закрила, както и такива с академични пропуски или в риск от отпадане.

2 Контекст и подход за оценка

Този доклад предоставя междинна оценка на два проекта – *“Силен старт”* и *“Успех за теб”* – съфинансирани от Европейския социален фонд плюс по българската Програма „Образование“ 2021 - 2027 (ПО). Оценката беше извършена в рамките на Споразумението за многогодишна подкрепа за изпълнението на Плана за оценка на Програма „Образование“ 2021-2027 г. между Министерството на образованието и науката на Република България (МОН), Изпълнителната агенция „Програма за образование“ (наричана по-долу Изпълнителна агенция) и ОИСР. Това е първата от двете междинни оценки, фокусирани върху приобщаващото образование; окончателна оценка е планирана за края на програмния период.

Тази глава предоставя контекста за тази междинна оценка. Първо, в нея се очертават ключови характеристики на приобщаващото образование в България и се посочват текущите предизвикателства, които двата проекта целят да решат. След това е изложена ключова информация за *“Силен старт”* (2024-2029), насочена към деца в предучилищна възраст и предлагаща подкрепа за улесняване на прехода към начално училище, и *“Успех за теб”* (2023 - 2028), който се фокусира върху укрепването на приобщаващите практики и предоставянето на персонализирана подкрепа на учениците в началното и средното образование. Главата представя и реконструиран логически модел, който показва как се очаква проектните дейности да създадат въздействие, и описва дизайна на оценката, който е в основата на този доклад.

Приобщаващо образование в България

Този раздел очертава ключовите развития и текущите предизвикателства в приобщаващото образование в България.

От 2016 г. насам България е изградила силна институционална рамка за приобщаващо образование

От 2016 г. насам България е превърнала приобщаващото образование в основен стълб на националната образователна политика. Законът за предучилищното и училищното образование (2016) предоставя правната основа за приобщаващо образование, отбелязвайки значителен преход от система, в която учащите с диагностицирани потребности са били сегрегирани в специализирани заведения, към система, която изисква от всички детски градини (т.е. заведения за предучилищно образование, които в България включват детски градини и училища с предучилищни групи) и училища да предоставят както обща, така и допълнителна подкрепа за личностното развитие (т.е. академичен напредък, емоционално благополучие, социални умения и когнитивен растеж) на всички учаци. Свързаните процеси са определени в Наредбата за приобщаващо образование (2017 г.) (вижте Каре 2.1).

В *Стратегическата рамка за развитие на образованието, обучението и ученето (2021 – 2030 г.)* е потвърден ангажимента на България за приобщаващо, висококачествено образование, включително мерки за намаляване на регионалните и социално-икономическите бариери, засилване на родителската ангажираност и подкрепа на уязвимите групи чрез целенасочена работа

с обществеността и интегрирани услуги (Министерство на образованието и науката, 2023). България също така укрепва финансовата рамка за приобщаващо образование, като насочва повече средства към малки, отдалечени училища и такива с висока концентрация на ученици в неравностойно положение (ОИСР, 2025).

МОН определя националните приоритети, политики и стандарти за приобщаващо образование, като осигурява цялостно управление и надзор (вижте Фигура 2.1). Регионалните управления на образованието (РУО) и общините подкрепят внедряването в детските градини и училищата: РУО предоставят методологична подкрепа, докато общините организират и понякога финансират местни услуги за подкрепа на уязвими учащи (т.е. учащи от някоя от целевите групи за обща и допълнителна подкрепа, вижте Таблица 2.1). Други публични институции предоставят обучение на педагогическите и непедагогическите специалисти, образователни материали и директна подкрепа на учащите в редица области, свързани с приобщаването. В детските градини и училищата педагогическите съвети разработват стратегии за приобщаващо образование и одобряват индивидуални учебни планове. За допълнителна подкрепа, те могат да сформират Екип за подкрепа на личностното развитие, който да обедини вътрешни и външни специалисти (РЦСФ, 2023).

Каре 2.1. Ключови концепции за приобщаващо образование в България

Съгласно Наредбата за приобщаващо образование на България (2017 г.), приобщаващото образование се определя като:

„процес на осъзнаване, приемане и подкрепа за индивидуалността на всеки учащ и разнообразието от потребности на всички учащи чрез активиране и включване на ресурси, насочени към премахване на пречките пред преподаването и ученето и към създаване на възможности за развитие и участие на деца и ученици във всички аспекти на живота на общността.“

За да се осъществи приобщаващо образование от детските градини и училищата се очаква да предоставят обща и допълнителна подкрепа за личностното развитие на всички (вижте Таблица 2.1). Личностното развитие обхваща академичния напредък на учащите, емоционалното им благополучие, социалните им умения и когнитивния им растеж.

Таблица 2.1. Преглед на общата и допълнителната подкрепа в детските градини и училищата в България

		Детски градини и предучилищни групи	Училище
Обща подкрепа	Ключови дейности	- Ранна оценка на потребностите и дейности за превенция на обучителни трудности по български език. - Дейности за превенция на насилието и проблемното поведение. - Участие в извънкласни дейности. - Здравеопазване, логопедия, схеми за награди.	- Допълнително обучение по академични предмети. - Кариерно ориентиране. - Дейности за превенция на обучителни затруднения. - Дейности за превенция на насилието/проблемното поведение. - Участие в извънкласни дейности. - Здравеопазване, логопедия, схеми за награди. - Библиотечно-информационни услуги, осигуряване на общезитие.
	Целеви групи	Всички деца. За тези, които получават подкрепа за предотвратяване на обучителни затруднения: Деца, чийто майчин език не е български.	Всички ученици. За тези, които получават подкрепа за обучителни затруднения: - Ученици, които имат систематични пропуски по даден предмет. - Ученици, които са отсъствали.

		- Ученици, чиито майчин език не е български. - Ученици, които са получили ниски оценки.
	Отговорен персонал	Учители, понякога в сътрудничество с други педагогически специалисти.
Допълнителна подкрепа	Ключови дейности	- Работа с дете и ученик по конкретен казус. - Психосоциална рехабилитация, рехабилитация на слуха и говора, зрителна рехабилитация, рехабилитация на комуникативни нарушения и физически увреждания. - Осигуряване на достъпна архитектурна, обща и специализирана поддържаща среда, технически средства, специализирано оборудване, дидактически материали, методики и специалисти. - Осигуряване на обучение по специални предмети за ученици със сензорни увреждания. - Ресурсна подкрепа. - Дейности за развиване на изключителни таланти.
	Целеви групи	- Деца и ученици със специални образователни потребности. - Деца и ученици, изложени на риск от отпадане поради икономически затруднения и други фактори, намаляващи ангажираността. - Деца и ученици с изключителни таланти. - Деца и ученици с хронични заболявания.
	Отговорен персонал	Специалисти, включително, но не само, психолози или педагогически съветници, логопеди, ресурсни учители, асистенти в учителската дейност, образователни медиатори, социални работници.

Източник: Министерство на образованието и науката (2017), *Наредба за приобщаващо образование*, <https://www.mon.bg/regulation/naredb-a-za-priobsthavasthoto-obrazovanie/> (достъпно на 09 юли 2025 г.).

Фигура 2.1. Управление на приобщаващото образование в България

Източник: Автори, базирани на Министерство на образованието и науката (2017), *Наредба за приобщаващо образование*, <https://www.mon.bg/regulation/naredb-a-za-priobsthavasthoto-obrazovanie/> (достъпно на 09 юли 2025 г.).

Няколко текущи предизвикателства възпрепятстват прилагането на приобщаващото образование в България

Въпреки значителния напредък в създаването на институционална рамка за приобщаващо образование, съществуват няколко текущи предизвикателства. Първото и може би най-значимо са ниските образователни резултати. Макар че това отразява по-широки структурни проблеми в

преподаването и ученето, непропорционалните трудности, пред които са изправени учениците в неравностойно положение, подчертават значението на приобщаващото образование. Справянето с това предизвикателство в необходимия мащаб се усложнява от други предизвикателства: ограничена подкрепа за ученици с изяви дарби, пропуски в професионалния капацитет за приобщаване сред екипите в детските градини и училищата и ниска ангажираност на родителите и учениците.

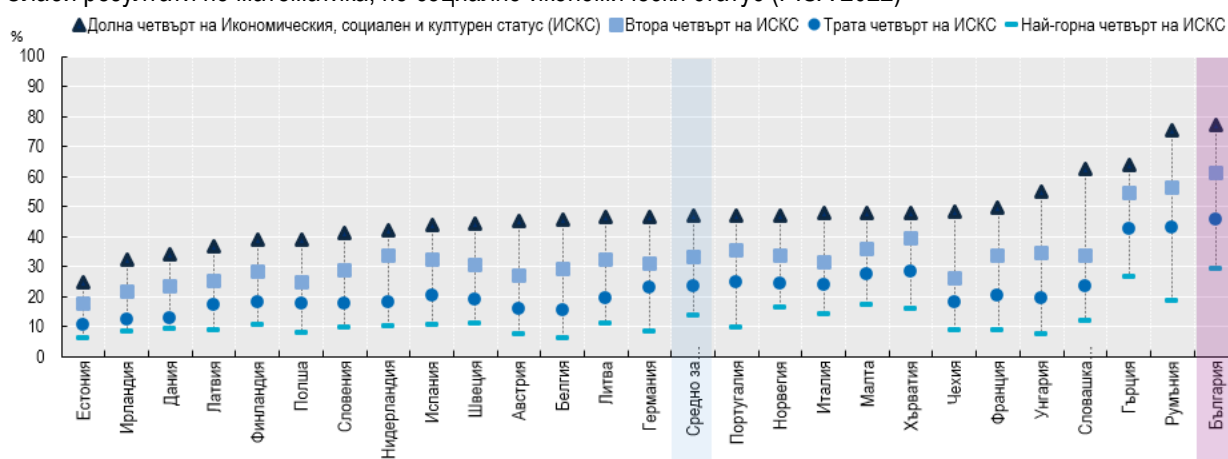
Много учаци, особено от социално-икономически неравностойни среди, се затрудняват с овладяването на основни умения – предизвикателство, изострено от структурните характеристики на системата

Данните от международни оценки дават представа за мащаба и сложността на предизвикателството, свързано с приобщаващото образование в България. Въпреки че учащите се в началното образование се представят сравнително добре на международните оценки, резултатите им намаляват в по-късните етапи. До 15-годишна възраст около половината от българските ученици не достигат основни умения по математика, четене и природни науки, както е измерено от Програмата за международно оценяване на учениците (PISA) 2022 (ОИСР, 2023). Това означава, че в системата има много ученици със систематични пропуски в обучението, ключова целева група за обща подкрепа (вж. Каре 2.1).

Сред учениците в най-неравностойно социално-икономическо положение делът на 15-годишните, които се представят под базовите нива, се увеличава до 78% по математика (виж Фигура 2.2) и четене, и 74% по природни науки. Тези неравенства в представянето се появяват рано и се разширяват с напредването на учениците в образователната система. До 4-ти клас учениците в неравностойно положение се представят по-добре от своите връстници в неравностойно положение в международните оценки със 133 точки по природни науки, 120 точки по четене и 83 точки по математика (Международна асоциация за оценяване на образователните постижения, 2021; Мълис, Мартин, Фой, Кели, & Фишбайн, 2020).

Фигура 2.2. Близко 80% от 15-годишните в най-неравностойно положение в България се представят под базовото ниво на владеене на математика – най-високият дял в ЕС.

Слаби резултати по математика, по социално-икономически статус (PISA 2022)

Забележка: Страните са подредени във възходящ ред по дял на учениците с ниски резултати по математика в долната четвърт на индекса на PISA за икономически, социален и културен статус (ESCS). Ниските резултати се отнасят до процента ученици, които постигат резултати под Ниво 2 на владеене на езика.

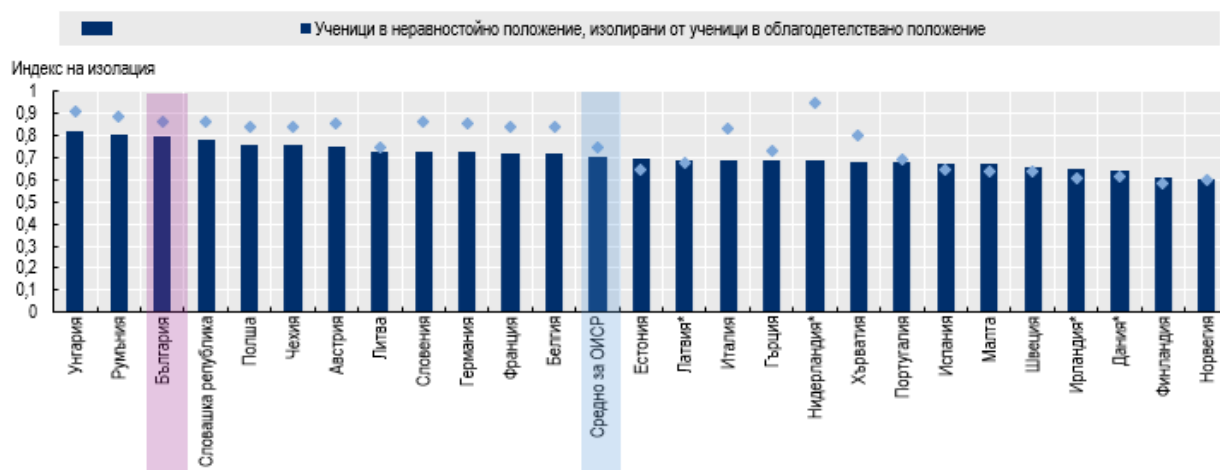
Източник: ОИСР (2023), Резултати от PISA 2022 (том I): Състоянието на обучението и равенството в образованието, PISA, Издателство ОИСР, Париж, <https://doi.org/10.1787/53f23881-en>.

Някои структурни характеристики на образователната система допринасят както за спад в резултатите, така и за разликите. С постъпването на учениците в гимназиален етап на средното образование в България (8 клас, 14-годишна възраст), те се разпределят по отделни образователни пътеки въз основа на постиженията им. Тези пътеки са относително строги и водят до стратифицирана учебна среда, където са концентрирани ученици със сходен социално-икономически статус, произход и академични постижения (ОИСР, 2025). Данните от PISA 2022 показват, че в сравнение с други страни от Европейския съюз (ЕС), България има особено висок индекс на изолация между ученици в неравностойно положение и ученици в облагодетелствано положение, както и между ученици с ниски и високи постижения (виж Фигура 2.3). Учениците от ромските общности, чийто майчин език не е български, обикновено учат в училища с други ромски ученици: през 2021 г. това е така за 64% от всички ромски ученици, като се е увеличило от 59% през 2016 г. (Фаркаш, Лайчакова, Бонал и Саро, & Ростас, 2023). Междувременно, учащите със специални образователни потребности често се концентрират неформално в училища с достатъчен професионален капацитет и инфраструктура, която да ги подкрепя (Христов, 2024). Това има последици за приобщаващото образование, тъй като концентрацията на ученици в училищата по определени характеристики може да засили неравенствата и да потисне толерантността (ОИСР, 2023).

Учениците, живеещи извън София и други градове, имат по-лоши резултати в обучението и е по-малко вероятно да завършат гимназиално образование в сравнение с градските си връстници. Тази разлика е особено изразена в отдалечени райони и там, където има висока концентрация на ромски или турски общности. Например, докато само 4% от учениците не са се справили с държавния зрелостен изпит за 12 клас на първо явяване в София през 2024 г., процентът на неуспех е далеч по-висок в селските райони, като например Шумен, който има висока концентрация на ромски общности и където делът е бил 18% (Регионални профили, 2024).

Фигура 2.3. България има високи нива на концентрация на ученици в училищата според социално-икономическия им статус и академичните им постижения

Индекс на училищна изолация, по социално-икономически статус и резултати по математика (PISA 2022)

*Необходимо е повишено внимание при тълкуване на оценките за тези страни/икономики, тъй като не са били спазени един или повече стандарти за извадка на PISA.

Забележка: Страните са подредени в низходящ ред по индекса на изолация на учениците в неравностойно положение от учениците в облагодетелствано положение. Ученик в социално-икономическо неравностойно положение (в облагодетелствано положение) е ученик в долната (горната) четвърт на индекса на PISA за икономически, социален и културен статус (ИСКС) в собствената си страна/икономика. Ученик с ниски (високи) резултати е този, който се класира сред най-ниските (най-високите) 25% от учениците в своята страна или икономика на теста PISA.

Източник: ОИСР (2023), *Резултати от PISA 2022 (Том II): Учене по време на – и от – прекъсване*, <https://doi.org/10.1787/a97db61c-bg>.

Учениците с изявени дарби в България са тясно идентифицирани и получават ограничена подкрепа

Надареността е официално призната в образователната политика на България: *Стратегическата рамка за развитие на образованието 2021–2030 г.* включва фокус върху развиването на способности и таланти (Министерство на образованието и науката, 2023), а Наредбата за приобщаващо образование признава учащите с изключителни дарби в областта на изкуствата, спорта, науката и технологиите като целева група за допълнителна подкрепа (Министерство на образованието и науката, 2017). На практика обаче подкрепата за ученици с изявени дарби е с ограничен обхват.

Първо, въпреки напредъка, постигнат през предходния програмен период на ЕС, остават предизвикателства, свързани с идентифицирането на ученици с изявени дарби. Проектът *“Подкрепата за приобщаващо образование”* (2021-2023) по Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ 2014-2020 (ОП НОИР) доведе до разработването и валидирането на диагностичен инструмент за идентифициране на ученици с изявени дарби. Той предоставя структуриран подход за идентифициране на таланти в науката, изкуствата и спорта във всички възрастови групи и дава някои насоки за стимулиране на потенциала (Министерство на образованието и науката, 2023). Макар и иновативен, обхватът му остава ограничен до академични и артистични области: способности, често признавани в други международни контексти, като лидерство, предприемачество и решаване на проблеми (Рутиляно & Куарши, 2021), получават малко внимание в България. Освен това, обучението на учителите, свързано с инструмента, се фокусира върху техническото му приложение, а не върху това как да се възпитават надарени ученици, след като бъдат идентифицирани.

Второ, подкрепата за ученици с изявени дарби е ограничена. Съществуват формални мерки за подкрепа, включително стипендии, специализирани програми и достъп до национални и международни състезания. И все пак те се фокусират предимно върху предоставянето на финансова или логистична подкрепа, а не върху насърчаването на педагогически подходи, които подхранват таланта чрез преподаване и учене. Има малка възможност за диференцирано обучение, ускорени модели или задълбочено проучване в областите на силни страни - елементи, които изследванията определят като съществени за развитието на талантите (ОИСР, 2023; Рутиляно & Куарши, 2021). Национални програми като *Заедно в изкуствата и спорта* (2025-2026) целят да разширят участието на учениците в културни и спортни дейности и да насърчат екипната работа, дисциплината и ангажираността (Министерство на образованието и науката, 2025). Като широкообхватни усилия за обогатяване, това може да допринесе за приобщаването и мотивацията на учениците, но не е съобразено с напредналите нужди на учениците с изявени дарби.

И накрая, ресурсите за образование на надарени деца са силно концентрирани върху подкрепата за участие в олимпиади и други национални и международни състезания. Тези възможности обикновено са от полза за малък брой „елитни“ училища, които имат силна традиция на успех, но обслужват предимно ученици от по-благоприятни среди в градските райони. Това оставя много ученици с изявени дарби – особено тези от неравностойно положение и селски среди – без структурирана подкрепа.

Училищата в България често се затрудняват да ангажират и мотивират учениците

Училищата в България не създават последователно положителния климат, необходим за насърчаване на чувство за принадлежност сред учащите. Данните от PISA 2022 показват, че

България е постигнала -0,32 по индекса на дисциплинарния климат, въз основа на докладите на 15-годишните за чести прекъсвания и неефективно използване на учебното време. Това е значително под средното за ОИСР от 0,02. Чувството за принадлежност на учениците към училище също е ниско, равно на -0,2 в национален мащаб, и дори по-ниско сред селските (-0,3) и училищата в неравностойно положение (-0,4) (ОИСР, 2023). Това вероятно влияе върху академичните постижения: 15-годишните в България, които съобщават, че се чувстват самотни или като аутсайдери в училище, са постигнали с 20 точки по-нисък резултат по математика в PISA 2022 от своите връстници, които не са го направили (ОИСР, 2023). ОИСР вече е отбелязвала, че традиционните практики на преподаване и оценяване в България, които често не са достатъчно ориентирани към учащите, могат да подкопаят ангажираността на учениците и да допринесат за този спад (Гътри, et al., 2022).

Въпреки това през последните години има подобрения: според PISA индексът на чувството за принадлежност към училище в България се е увеличил между 2015 и 2022 г. През същия период е наблюдаван значителен спад в бягането и закъсненията на учениците, както и забележимо намаляване на преждевременното напускане на училище (ОИСР, 2023). Въпреки че системата е станала по-успешна в привличането на ученици да посещават училище, фактът, че голям дял от тях съобщават за лоша дисциплина в класната стая, показва, че може да се направи повече, за да се ангажират те с ученето, след като веднъж са там.

Много учители, особено по-малко опитните, нямат уменията, увереността и ресурсите, за да отговорят на нуждите на всички учащи се

В България капацитетът на учителите за приобщаващо образование е неравномерен, като много от тях се чувстват неподготвени да подкрепят ученици с различни потребности. Според Международното проучване на ОИСР за преподаване и учене (TALIS) 2024, относително висок дял учители в прогимназиално образование в България продължават да идентифицират нужди от професионално обучение в области като подкрепа на ученици със специални образователни потребности (СОП) и преподаване в мултикултурна среда (вижте Фигура 2.4) (ОИСР, 2025). Тези дялове показаха малка промяна между 2013 и 2024 г., въпреки многобройните усилия за изграждане на капацитет в рамките на предишния европейски програмен период и националните програми (вж. Глава 3, Констатации 3 и 4). Учителите в ранен етап от своята кариера може да се сблъскат с най-големите предизвикателства: в TALIS 2024 делът на учителите с по-малко от пет години опит, които съобщават за нужда от професионално обучение за подкрепа на ученици със специални образователни потребности, е с шест пункта по-висок от този на техните по-опитни колеги (ОИСР, 2025). Това показва потенциални пропуски в началното образование на учителите.

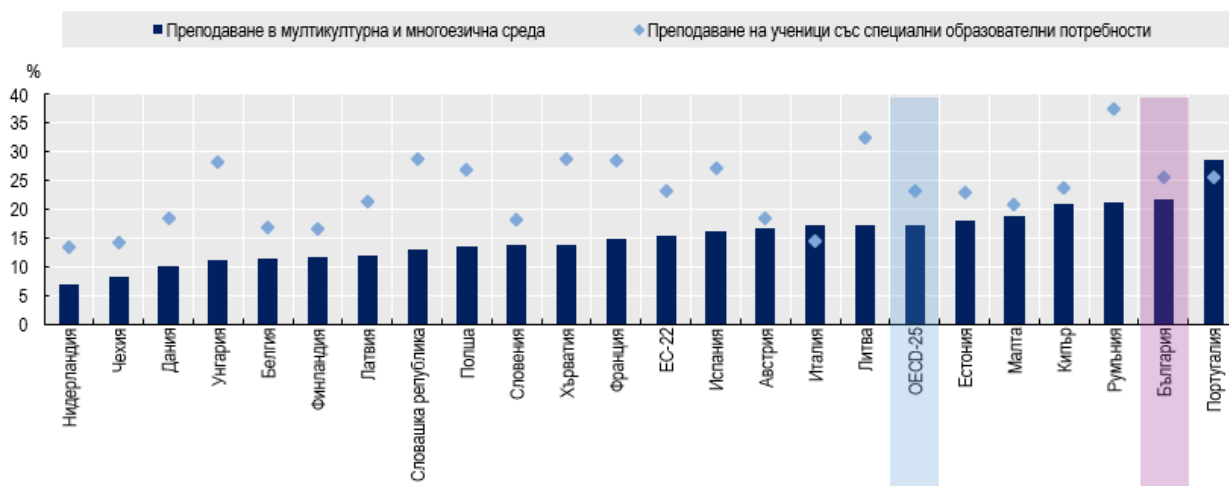
Освен това, учителите, участващи в непрекъснато професионално развитие по теми, свързани с приобщаващото образование, може да не отговарят адекватно на техните нужди. Около 15% от учителите в прогимназиалния етап в България, които са съобщили за участие в обучение за подкрепа на ученици със СОП през 12-те месеца преди TALIS 2024, продължават да посочват това като нужда от обучение (ОИСР, 2025). Това е в съответствие с предишен анализ на ОИСР, който повдигна опасения относно въздействието на професионалното развитие на учителите върху подобряването на знанията и практиките на учителите като цяло в България (ОИСР, 2025).

В допълнение към пропуските в професионалния капацитет, има и недостиг на учебни ресурси, адаптирани за подкрепа на разнообразни учащи, въпреки подобренията в общообразователните материали като учебници и цифрови устройства (ОИСР, 2025). Според проучване на ОИСР, проведено през 2024 г., 41% от училищните ръководители в България съобщават, че в училището им липсват адаптирани материали за ученици, за които българският език не е майчин, а 27% не разполагат с инструменти за идентифициране на тези, които са изложени на риск от отпадане (ОИСР, 2025). Анализ на българския омбудсман показва, че над две трети от общообразователните

детски градини и училища нямат достъпна среда, адаптирани учебни ресурси или обучен персонал, което ги оставя неподготвени да предоставят ефективна подкрепа (Христов, 2024).

Фигура 2.4. Много учители в България съобщават за обучителни потребности в приобщаващи практики

Професионални обучителни потребности за учителите в прогимназиалния етап (TALIS 2024)

Забележка: Държавите и икономиките са подредени във възходящ ред по дял на нуждите от професионално развитие в преподаването в мултикултурна или многоезична среда.

Източник: ОИСР (2025), *Резултати от TALIS 2024: Състоянието на преподаването*, Издателство на ОИСР, Париж, <https://doi.org/10.1787/90df6235-en>.

Недостигът на обучени специалисти ограничава подкрепата за учащите с по-интензивни нужди в някои детски градини и училища

Съгласно българската правна рамка, специалисти като ресурсни учители, психолози и логопеди играят ключова роля в идентифицирането на нуждите на учащите, предоставянето на подкрепа и работата с учителите и семействата (вижте Капе 2.1). България е разширила тази работна сила, като през 2024 г. 67% от училищните ръководители съобщават за достатъчен достъп до поне някои специалисти (ОИСР, 2024).

Въпреки това, разпределението на специалистите по области е неравномерно. Регламентите определят максимален брой ученици със СОП от 12 на ресурсен учител, но на практика съотношенията могат да бъдат много по-високи в някои по-селски райони – особено тези с голяма концентрация на ромски или турски общности – където наличието на специалисти е ниско. Когато детските градини или училищата не са в състояние да назначат свои собствени специалисти, те могат да потърсят подкрепа от регионалните центрове, но те могат да се сблъскат с подобни ограничения по отношение на персонала. Това означава, че някои учаци нямат достъп до индивидуализираната подкрепа, на която имат право съгласно Наредбата за приобщаващо образование (Министерство на образованието и науката, 2017) В същото време, училищата с по-добри ресурси могат да привлекат повече деца със сложни нужди, което ще създаде голямо търсене и голямо натоварване на персонала.

Родителите в България не винаги са смислено ангажирани с обучението на децата си

Международните данни показват, че връзките между училището и семейството в България са отслабнали през последните години. В PISA 2022 само 26% от училищните ръководители заявяват, че родителите инициират дискусии относно напредъка на детето им, в сравнение с 33% през 2018 г. (ОИСР, 2023). Обратната връзка към родителите, иницирана от учители, също е намаляла с 16 процентни пункта през същия период. Домашната подкрепа също е сравнително слаба и силно свързана със социално-икономическите неравенства. Около 10% от 15-годишните в България съобщават, че никога не са обсъждали училищния си напредък или бъдещите си планове с родителите си в PISA 2022 (ОИСР, 2023). Национално, непредставително проучване сред около 800 родители установи, че родителите често не са сигурни как да помогнат и смятат, че училищата рядко предлагат структурирани начини за участие (Асоциация „Родители“, 2024).

Родителската ангажираност също е неравномерна, с особено ниски нива в градските училища и сред бащите, ромските семейства, домакинствата с един родител и домакинствата с ниски доходи (ОИСР, 2025; Асоциация „Родители“, 2024). Данните от PISA потвърждават тези разлики, с разлика от 0,5 пункта в индекса на семейна подкрепа между учениците и училищата в неравностойно положение и учениците в привилегировани и неравностойни среди (ОИСР, 2023). Тези модели показват, че учащите се, изправени пред най-големите предизвикателства, често получават най-малка подкрепа у дома, което увеличава риска от откъсване от училище и преждевременно напускане на училище – ключови пречки пред участието и постиженията.

Родителското участие едва наскоро стана фокус на политиките в България. В *Стратегическата рамка* се очертава по-структуриран подход към сътрудничеството между родители и училище, включително мерки като обучителни сесии, механизми за обратна връзка и участие на родителите в управлението на училището. Тези инициативи целят да засилят ролята на семействата в подкрепата на обучението на децата и предотвратяването на отпадането от училище (Министерство на образованието и науката, 2023). Родителското участие също е основен фокус на усилията за реформа в рамките на Програма „Образование“ като повечето проекти имат дейности, насочени към засилване на комуникацията или сътрудничеството между родителите и училището.

Подход за оценка

Този раздел предлага общ преглед на обхвата, целите и дизайна на проектите *“Силен старт”* и *“Успех за теб”*. След това е представен подходът, следван за тази междинна оценка, включително описание на ключовите критерии и въпроси за оценка, както и дизайна на изследването.

Предистория на “Силен старт” и “Успех за теб”

Проектите *“Силен старт”* и *“Успех за теб”* се изпълняват като част от Приоритет 1 на Програма „Образование“ (ПО), който се фокусира върху *приобщаващо образование и образователна интеграция*. Този приоритет има за цел да осигури равен достъп до – и завършване на – качествено образование и обучение на всички образователни нива, от ранното детство до обучението за възрастни.

За целите на оценката, Изпълнителната агенция е групирала процедурите по Приоритет 1 в две тематични области:

1. **Приобщаващо образование**, която се фокусира върху изграждането на приобщаваща учебна среда във формалното образование, където всички учащи, особено уязвимите, могат да успеят. В тази група се включват проекти *“Силен старт”* и *“Успех за теб”*.

2. **Интеграция на маргинализирани общности**, която е насочена към детската бедност и бариерите, възпрепятстващи достъпа на учащите до образование и участие, както и до качествено предоставяне.

“Силен старт” и “Успех за теб” са проектите с най-голям мащаб и бюджети в рамките на тематичната област „Приобщаващо образование“. Те имат общ бюджет от 174,9 милиона евро, което представлява съответно 7,5% и 10,7% от общия бюджет за обществени поръчки. Те са насочени към предучилищна възраст (“Силен старт”), както и към основно и средно (“Успех за теб”) образование и са отворени за всички детски градини и училища в България, като целта им е да достигнат до тези, които са изправени пред най-големите предизвикателства. Проектите са определени като операции със стратегическо значение, което означава, че те получават засилено наблюдение и комуникация (Европейска комисия, 2024).

“Силен старт” и “Успех за теб” надграждат и разширяват по-ранни проекти за приобщаващо образование по линия на ОП НОИР, които се фокусираха върху разширяване на достъпа до ранно образование и разработване на нови диагностични инструменти за идентифициране и посрещане на нуждите на учащите (вж. Глава 3, Констатация 3). Проектите обединяват елементи от проекти от предишния програмен период, предлагайки по-интегрирани подходи към приобщаващото образование, които отчитат нуждите на всички учащи, а не само на тези с диагностицирани потребности. Те също така надхвърлят увеличаването на достъпа, като гарантират, че учащите са достатъчно подкрепени и мотивирани да продължат образованието си.

Общата цел на проектите е да подкрепят личностното развитие на децата и учениците от ранна детска възраст до гимназиално образование. Това включва насърчаване на техния академичен напредък, емоционално благополучие, социални умения и когнитивно развитие. Проектите целят да помогнат на всички учащи, като се обърне специално внимание на уязвимите (вижте Фигура 2.5). За да постигнат това, те се стремят да засилят приобщаващия характер на предучилищното и училищното образование, като гарантират, че те предоставят персонализирана подкрепа, ангажират учащите и изграждат по-силни взаимоотношения с родителите. Проектите обхващат следните ключови дейности:

- **Дейност 1:** Обучение, което има за цел да засили професионалния капацитет за прилагане на приобщаващи практики сред учителите (особено начинаещите) и други педагогически и непедагогически специалисти.
- **Дейност 2:** Интензивна работа с родителите за изграждане на позитивно отношение и подкрепа на активното им участие в обучението на детето им.
- **Дейност 3:** Допълнителна подкрепа за личностно развитие, съобразена с учащите със специални образователни потребности или хронични заболявания, или с тези, идентифицирани като рискови за отпадане от образователната система или с изявиени дарби, с цел осигуряване на трайно включване в образованието.
- **Дейност 4:** Обща подкрепа за тези с пропуски в обучението и/или чийто майчин език не е български. По проект “Силен старт” тази дейност включва извънкласни дейности по интереси.
- **Дейност 5** (само за “Успех за теб”): Кариерно ориентиране, дейности по интереси, междуучилищни дейности.

Фигура 2.5. Целеви групи и дейности по линия на “Силен старт” и “Успех за теб”

Източник: Автори, базирани на Изпълнителна агенция „Програма за образование“ (2023), *Условия на приложение: Процедура за директно отпускане на безвъзмездни средства BG05SFPR001-1.001 „Обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие в училищното образование“*; (2024), *Условия на приложение: Процедура за директно отпускане на безвъзмездни средства BG05SFPR001-1.003 „Обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие в предучилищното образование“*.

Въпреки че проектната документация не определя изрична теория на промяната, йерархията на целите и дейностите на проекта може да бъде изразена в реконструирана теория на промяната (вижте Фигура 2.5). Това илюстрира как интервенциите целят да отговорят на ключовите предизвикателства пред приобщаващото образование в България и как дейностите възнамеряват да доведат до желаните резултати и дългосрочно въздействие. Логическият модел се основава на няколко предположения:

- Обучението на учители и други специалисти ще доведе до по-силни и по-уверени екипи в детските градини и училищата, които са по-добре подготвени да отговорят на разнообразните нужди на учащите.
- Ранното и редовно взаимодействие с родителите ще насърчи по-доверителни отношения и ще направи семействата активни партньори през цялото образование на децата им.
- Ранната и устойчива подкрепа, съобразена с нуждите на учащите, ще предотврати откъсването от училище и ще намали отпадането от него сред уязвимите групи.
- Целенасочената подкрепа по основни предмети ще подобри резултатите от обучението.
- По-разнообразните и по-широки учебни преживявания чрез формално образование ще подобрят мотивацията и ангажираността на учениците.

Фигура 2.5 определя предвидените причинно-следствени връзки между дейностите, следствията, резултатите и въздействията по двете интервенции. Проблемните формулировки отразяват постоянните предизвикателства пред приобщаващото образование, обсъдени по-рано в тази глава. Действията обобщават планираните дейности по двата проекта. Резултатите и въздействието се отнасят до желаните промени в краткосрочен и дългосрочен план, които се очаква да произтекат от прилагането на ключови действия. Въпреки че реконструираният логически модел предоставя правдоподобни пътища към желаните резултати и въздействие, има някои важни пропуски или

ограничения, които са разгледани като част от констатациите от оценката (вж. Глава 3, Констатации 1 и 2, и Глава 4, Констатация 7).

Таблица 2.2. Реконструирана теория на промяната за проектите “Силен старт” и “Успех за теб”

Предвидена логика, свързваща дейностите, следствията и резултатите по двете интервенции

Проблемни твърдения	Цели	Действия	Резултати	Дългосрочни въздействия
Много учители, особено тези с по-малък опит, нямат уменията, увереността и ресурсите, за да отговорят на всички нужди на учащите (академични, социални, емоционални и физически).	Укрепване на уменията на учителите и други специалисти в детските градини и училищата, за да се подпомогне по-добре развитието на учащите.	Обучаване на учителите да предоставят обща и допълнителна подкрепа, включително социално-емоционално обучение.	Учителите и специалистите имат по-силни умения и повече увереност да отговорят на различните нужди на учащите и да ги подкрепят.	Приобщаващото образование се превръща в норма и се подкрепя както от преподаватели, така и от родители и ученици.
Специалистите се нуждаят от по-добра подкрепа, за да помагат на децата и семействата.		Обучаване на специалисти за тяхното професионално и кариерно развитие.		
Родителите не винаги са достатъчно ангажирани с обучението на децата си	Подобряване на ангажираността на родителите от най-ранна възраст и през целия процес на официално образование.	Предоставяне на информация на родителите и организиране на редовни дейности за изграждане на доверието им и засилване на ролята им в образованието.	Родителите са активни партньори на детските градини и училищата в обучението на децата си.	Образователната система става по-справедлива и по-способна да подкрепя потенциала на всеки учащ.
Недостигът на специализирани професионалисти може да ограничи ефективната подкрепа за учащите с по-интензивни нужди	Осигуряване на ранна и устойчива подкрепа за деца със специални образователни потребности, хронични заболявания или такива в риск.	Предлагане на (ранна) подкрепа и персонализирани планове за деца с диагностицирани нужди и изключителни таланти.	Уязвимите учащи се идентифицират рано и получават последователна подкрепа през цялото им образование.	Семействата се чувстват свързани с образователната система и подкрепени от нея.
Надарените ученици са тясно идентифицирани и не получават последователна подкрепа.	Разпознаване и подкрепяне на надарените ученици от ранна възраст.	Укрепване на специализирания капацитет за предоставяне на целенасочена подкрепа.	Надарените учащи се систематично идентифицирани и техният потенциал се развива чрез персонализирана подкрепа.	Ранната подкрепа води до по-добри образователни резултати и благополучие за всички учащи.
Много учащи – особено уязвимите – се затрудняват да овладеят основни умения	Осигуряване на академична подкрепа на учащи с пропуски, особено в основните умения.	Идентифициране на учащи с пропуски в основни предмети и предоставяне на корективна подкрепа по български език и математика.	Резултатите от обучението по основни предмети се подобряват.	Все повече деца в България постоянно напредват в ранното образование и училищното образование, особено сред тези от семейства в неравнопосредно положение.

Училищата често изпитват затруднения да ангажират и мотивират учениците в обучението им, особено с напредване на възрастта им.	Осигуряване на смислени и мотивиращи учебни преживявания, които подпомагат личностното развитие (т.е. емоционален, социален и когнитивен растеж).	Организиране на клубове по интереси, междуучилищни събития, кариерно ориентиране и консултиране в подкрепа на ангажираността и личностното развитие на учениците.	Учениците имат достъп до по-широк набор от възможности за обучение и получават подобрени насоки, тъй като детските градини и училищата създават по-мотивираща и ангажираща учебна среда.	
--	---	---	--	--

Източник: Разработено от ОИСР след запознаване с проектната документация: ИАПО (2024), *Условия на приложение: Процедура за директно отпускане на безвъзмездни средства BG05SFPR001-1.003 „Обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие в предучилищното образование“*; ИАПО (2023), *Условия на приложение: Процедура за директно отпускане на безвъзмездни средства BG05SFPR001-1.001 „Обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие в училищното образование“*.

Цел и обхват на оценката

Тази междинна оценка разглежда първоначалното изпълнение (една до две години) на проектите *“Силен старт”* и *“Успех за теб”*. Основната ѝ цел е да подкрепи проектните екипи на национално ниво, регионално ниво и ниво детска градина или училище, за да подобри изпълнението на проектите с оглед на по-добро постигане на желаните резултати и въздействие. Въпреки че е фокусирана върху текущото изпълнение, оценката предлага и прозрения, които могат да информират проектирането и изпълнението на бъдещи дейности по Приоритет 1 на Програма *“Образование”* и следващия програмен период.

Оценката обхваща всички пет дейности, изпълнени по линия на *“Силен старт”* и *“Успех за теб”*, с основен фокус върху прилагането на подкрепата, предоставяна на учащите. В нея са представени общи констатации и за двата проекта, както и, когато е уместно, специфични за проекта констатации или препоръки. За да се изготвят информирани преценки относно качеството на приобщаващото образование, реализирано чрез проектите, оценката се основава на минали и текущи изследвания на ОИСР относно многообразието, равенството и приобщаването в образованието. Това изследване разглежда приобщаващото образование като системен процес (виж Фигура 2.6).

Фигура 2.6. Аналитичната рамка на ОИСР за многообразие, равенство и приобщаване в образователните системи помага за информиране на оценката на качеството на приобщаващото образование

Управление	Осигуряване на ресурси	Развиване на управленски капацитет	Подкрепа за интервенции на институционално ниво	Мониторинг и оценка
Цели и дейности по проекта	Общо разпространение	Повишаване на осведомеността	Съчетаване на ресурси с индивидуалните нужди	Мониторинг и оценка на ниво проект
Регулаторна рамка на проекта	Целенасочено разпространение	Набиране, подготовка и оценка на персонала	Стратегии за учене, които са насочени към многообразието	Мониторинг и оценка на институционално/местно ниво
Отговорности по проекта и администриране		Подготовка на учениците за многообразие	Неинструкционна подкрепа и услуги	
Образователни услуги, които отчитат многообразието			Ангажираност на родителите/общността	

Забележка: Първоначалната аналитична рамка се отнася до приобщаващото образование на системно ниво; за тази оценка тя е адаптирана към проектно ниво.

Източник: ОИСР (2023), *Равенство и приобщаване в образованието: Намиране на сила чрез многообразие*, <https://doi.org/10.1787/e9072e21-en>.

Дизайн на изследването

Както е договорено между ОИСР и България за подкрепата на ОИСР при оценката на Програма „Образование“ 2021 - 2027, междинната оценка следва реалистичен подход, като се стреми да разбере какво работи, за кого, в какъв контекст и как (Поусън & Тили, 1997). Тя следва шест критерия за оценка чрез ключови въпроси, договорени от ОИСР и Изпълнителната агенция:

- **Уместност:** До каква степен дейностите, предвидени по *“Силен старт”* и *“Успех за теб”* са от значение за подобряване на приобщаващото образование в детските градини и училищата в България?
- **Съгласуваност:** До каква степен дейностите са в съответствие с по-широките мерки за приобщаващо образование в България, включително националните приоритети и програми, както и европейските стратегии?
- **Добавена стойност от ЕС:** До каква степен дейностите носят допълнителни ползи, които не биха били възможни без подкрепата на ЕС?
- **Ефективност:**
 - До каква степен управлението и координацията на проекти на национално, областно и институционално ниво улесняват ефективното прилагане на качествено приобщаващо образование?
 - Какви промени могат да се наблюдават в детските градини и училищата в резултат на внедряването?
 - Как се изпълняват дейностите за различните целеви групи и за кого те изглеждат по-ефективни или по-малко ефективни?
- **Ефикасност:** До каква степен управлението и координацията на проекти подпомагат ефикасното прилагане на качествено приобщаващо образование за различните групи учаци?
- **Устойчивост:** До каква степен са въведени мерки за осигуряване на непрекъснатост на качественото приобщаващо образование след настоящата програма за финансиране?

В доклада се акцентира върху ефективността, за да се генерират препоръки, които могат да помогнат за подобряване на прилагането с оглед на повишаване на резултатите за учащите. Като междинна оценка, изследването не оценява въздействието.

За да се осигури цялостно разбиране на изпълнението и резултатите, оценката използва смесен методологичен подход, съчетаващ качествени и количествени данни. Ключовите констатации, представени в Глави 3-5, се основават на прозрения, извлечени от данни, събрани чрез два или повече от методите за събиране на данни, използвани от екипа за оценка. Събирането на данни отразява перспективите и опита от изпълнението на проекти на три нива: национално, областно и институционално (детски градини и училища). Екипът за оценка приложи целенасочено подбор на извадки, за да избере лица и организации, пряко ангажирани с изпълнението на проекта, за участие. Дизайнът на изследването позволяваше итерации, като ранните открития оформяха инструментите за събиране на данни и извадките. Използваните методи бяха следните:

- **Проектната документация и данните** формираха основата за разбиране на предвидения дизайн на проекта, теорията на промяната и състоянието на изпълнението. Това включваше запознаване с насоки по проектите предоставени от Изпълнителната агенция и МОН, пакети от отчетни документи (технически и финансови доклади и микроданни за участието) и някои ранни резултати от данните (вижте приложения А и В).
- **Изпратена анкета за регионалните екипи по проектите** във всичките 28 Регионални управления по образованието (РУО) (вж. Приложение Б). Анкетата комбинира въпроси със затворен и отворен отговор, за да проучи перспективите участващите региони, детски

градини и училища. Дизайнът на анкетата е разработен на базата на интервюта със служители от четири РУО с различни характеристики (степен на урбанизация, икономическо развитие, концентрация на ромски общности). Анкетата е проведена онлайн чрез платформата LimeSurvey през април 2025 г. Изпратена е до 118 души, от които 99 са попълнили анкетата, което представлява общ процент на отговор от 84%. Екипът за оценка анализира отговорите на индивидуално ниво, като запази идентификаторите на регионите и проектите. Резултатите са интегрирани в целия доклад; а основните данни от въпросите със затворен отговор са обобщени в Приложение Б.

- **Полуструктурирани интервюта и фокус групи** бяха проведени с проектните екипи на национално, областно и институционално ниво. Това включваше приблизително 25 души от МОН (ръководители на проекти, координатори и експерти); 8 регионални координатори и експерти на проекти; и около 20 заинтересовани страни на училищно ниво, включително координатори на проекти, ръководители, учители и специалисти в детски градини и училища. Екипът за оценка интервюира петима представители на съответните организации на гражданското общество и около 45 крайни бенефициенти на проектните дейности, включително учители, ученици и родители. Докладът включва избрани цитати от интервюта, които да илюстрират ключови констатации. Те са възпроизведени дословно, с малки корекции за по-голяма яснота. Когато отговорите са дадени на български език, цитатите отразяват превода на преводача.
- **Посещенията на място** дадоха възможност на екипа да наблюдава как проектът работи на практика. В сътрудничество с Изпълнителната агенция, екипът за оценка избра две детски градини и пет училища, включително едно професионално училище и едно обединено училище, в три области. Подборът целеше да отрази разнообразието по отношение на размер, географско местоположение и състав на учениците, включително висока концентрация на маргинализирани общности и социално-икономически уязвими групи. По време на всяко посещение екипът проведе полуструктурирани интервюта с редица заинтересовани страни (вижте предишната точка). Екипът имаше за цел да интервюира участници с различни роли и професионален опит във всяка детска градина и училище. В доклада участващите институции и интервюирани лица са анонимизирани, доколкото това е възможно. Докладът включва избрани цитати, които следват описания по-горе процес.

Ограничения на изследването

Резултатите от оценката трябва да се тълкуват, като се имат предвид няколко ключови ограничения. Първо, посещенията на място и интервюта не са национално представителни. Участниците бяха подбрани така, че да покажат различни типове контекст и практики, а не за да осигурят статистически баланс. Затова констатациите не могат да бъдат генерализирани за цялата система; те служат като примерни случаи, които показват как проектите функционират в различни условия и кои фактори улесняват или затрудняват изпълнението.

Второ, към момента на оценката данните за резултатите са ограничени. Екипът разполагаше с малко количествени показатели за промени в обучението, ангажираността или приобщаването на учениците. Повечето налични данни са свързани с дейности, входи и непосредствени резултати – например брой обучени учители или брой учащи, получили подкрепа. Поради липса на надеждни данни за крайни резултати, оценката се фокусира върху фактори, които влияят на изпълнението, както и върху ранни признаци за промяна, докладвани от участниците.

Трето, участието в оценката беше доброволно. Интервюта и посещенията на място разчитаха на институции и лица, които са били готови да участват. В повечето случаи учителите, учениците и родителите са били избрани от ръководството на детската градина или училището. Това създава

риск от пристрастност при подбора, тъй като включените участници може да не представят пълното разнообразие от гледни точки.

Източници

- Асоциация „Родители“. (2024). Българското училище – гледната точка на родителите. *Nationally representative survey of Parents Association*. Изтеглено на 10 7 2025 г. от https://roditeli.org/wp-content/uploads/2024/02/associatsiya-roditeli_balgarskoto-uchlishte-pogledyt-na-roditelite.pdf
- Гътри, К., Норфолк-Бийдъл, А., Перико Е Сантос, А. В., Хендерсън, К., Рокинс, К., Фордъм, Е., & Ли, Р. (2022). Прегледи на ОИСР за оценяване и анализ в образованието: България. In *Прегледи на ОИСР за оценяване и анализ в образованието*. Издателство на ОИСР, Париж. doi:10.1787/57f2fb43-en
- Европейска комисия. (2024). *Комуникиране на операции със стратегическо значение през 2021-2027 г.: Практичен набор от инструменти*. Извлечено от https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/policy/communication/communicating_operations_2021-2027_updated_EN.pdf
- ИАПО. (2023). *Условия за кандидатстване: Процедура за директно отпускане на безвъзмездни средства BG05SFPR001-1.001 „Обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие в училищното образование“*. непубликувано.
- ИАПО. (2024). *Условия за кандидатстване: Процедура за директно отпускане на безвъзмездна финансова помощ BG05SFPR001-1.003 „Обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие в предучилищното образование“*. непубликувано.
- Международна асоциация за оценяване на образователните постижения. (2021). *PIRLS 2021 Международни резултати по четене*. doi:<https://pirls2021.org/results>
- Министерство на образованието и науката. (2017). Наредба за приобщаващо образование. Изтеглено на 9 7 2025 г. от <https://www.mon.bg/regulation/naredba-za-priobsthavasthoto-obrazovanie/>
- Министерство на образованието и науката. (2023). Инструмент за идентифициране на таланти и определяне на възможности за стимулирането им чрез допълнителна подкрепа за личностно развитие на деца и ученици с изключителни таланти и насоки за прилагане на инструмента. Изтеглено на 24 10 2025 г. от https://rescentre-blagoevgrad.eu/wp-content/uploads/2024/01/Darbi_pr-Podkrepa_PO_01122023.pdf
- Министерство на образованието и науката. (2023). Стратегическа рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България (2021–2030 г.). Изтеглено на 27 11 2025 г. от <https://sf.mon.bg/?go=page&pageId=368>
- Министерство на образованието и науката. (2025). Национална програма „Заедно в изкуствата и спорта“. Изтеглено на 24 10 2025 г. от https://ruo-sofia-grad.com/wp-content/uploads/2025/05/rh294-20np-zaedno-izkustvata-sporta_12052025.pdf
- Мълис, И. В., Мартин, М. О., Фой, П., Кели, Д. Л., & Фишбайн, Б. (2020). *TIMSS 2019 Международни резултати по математика и природни науки*. doi:<https://timssandpirls.bc.edu/timss2019/international-results/>
- ОИСР. (2023). *Равенство и приобщаване в образованието: Намиране на сила чрез многообразието*. Издателство на ОИСР, Париж. doi:<https://doi.org/10.1787/e9072e21-en>
- ОИСР. (2023). *Резултати от PISA 2022 (том I): Състояние на обучението и равенството в образованието*. Издателство на ОИСР, Париж. doi: <https://doi.org/10.1787/53f23881-en>
- ОИСР. (2023). *Резултати от PISA 2022 (том II): Учене по време на - и от - прекъсване*. doi:<https://doi.org/10.1787/a97db61c-en>.
- ОИСР. (2024). *Подкрепа на ОИСР за плана за оценка на българската Програма „Образование“*

- 2021-2027: *Резултати от проучването*. непубликувано.
- ОИСР. (2025). *Междинна оценка на проектите „Силен старт“ и „Успех за теб“: Анкета за регионални екипи по проекти*. непубликувано.
- ОИСР. (2025). Образование и умения в България. От *Прегледи на националните политики за образование*. Издателство на ОИСР, Париж. Извлечено от <https://doi.org/10.1787/ac0229da-en>.
- ОИСР. (2025). *Проект „Равен достъп до училищно образование в България по време на криза“: Заключителна оценка*. Издателство на ОИСР, Париж. doi:<https://doi.org/10.1787/4ba2d868-en>.
- ОИСР. (2025). Резултати от TALIS 2024: Състоянието на преподаването. От *TALIS*. Издателство на ОИСР, Париж. doi:<https://doi.org/10.1787/90df6235-en>.
- Поусън, Р., & Тили, Н. (1997). *Реалистична оценка*. Сейдж Пъбликейшънс. Извлечено от <https://www.torrossa.com/en/resources/an/5409538>
- Регионални профили. (2024). *Регионални профили: Индикатори за развитие - Образование*. Изтеглено на 5 February 2025 г. от <https://www.regionalprofiles.bg/en/categories/social-development/education/>
- Рутиляно, А., & Куарши, Н. (2021). Политически подходи и инициативи за приобщаване на надарени ученици в страните от ОИСР. От *Работни документи на ОИСР за образованието* (Том 262). Издателство на ОИСР. doi:<https://doi.org/10.1787/c3f9ed87-en>.
- РЦСФ. (2023). Насоки за прилагане на функционалната оценка на индивидуалните потребности на деца и ученици със специални образователни потребности и хронични заболявания. Извлечено от https://rcsf.bg/wp-content/uploads/2023/06/nasoki_za_prilagane_na_karta_web.pdf
- Фаркаш, Л., Лайчакова, Я., Бонал и Саро, К., & Ростас, Ю. (2023). *Картографско проучване: Училищна сегрегация на ромските общности: Тенденции и пътища към образователно приобщаване*. INSCHOOL3. Изтеглено на 12 July 2025 г. от <https://rm.coe.int/mapping-study-trends-and-pathways-towards-educational-inclusion/1680b1d13b>
- Христов, Л. (2024). Проблем: Един учител на 12 деца с пропуски в обучението! Изтеглено на 10 7 2025 г. от <https://telegraph.bg/bulgaria/novini/problem-edin-uchitel-na-12-deca-s-problemi-18-500-sa-uchenice-sys-specialni-obrazovatelni-potrebnosti-specialistite-ne-sa-razpredeleni-ravnomerno-iz-stranata-406898>

3

Ключови констатации: Уместност, съгласуваност и добавена стойност от ЕС

Ключови послания

- **“Силен старт” и “Успех за теб” приемат универсален подход към приобщаващото образование, който започва от ранното детство.** Това е в тясно съответствие с международните доказателства за добри практики за приобщаване.
- **Достъпът на учениците до подкрепа намалява с напредването им към горните етапи на средното образование,** въпреки международните доказателства за важността на приобщаването по време на юношеството и повишения риск от отпадане и преждевременно напускане на училище сред тази възрастова група в България.
- **И двата проекта включват подходящи мерки за повишаване на приобщаващия капацитет, но със съществени пропуски:** усилията за развиване на капацитет не включват ръководители на детски градини и училища, а обучението на учители е с ограничен мащаб и обхват, особено в рамките на “Успех за теб”. Обученията по националните програми могат да допълват тези мерки, но е по-вероятно да бъдат използвани от тези, които най-много се нуждаят от тях, ако са интегрирани в рамките на самия проект.
- **“Силен старт” и “Успех за теб” са съгласувани с предишни и настоящи финансирани от ЕС проекти за приобщаващо образование.** Те помагат за институционализирането на ресурсите, разработени през предходния период на финансиране, и допълват други усилия, осигурявайки последователен континуум на подкрепа за личностното развитие на учащите се през цялото задължително образование.
- **Проектите показват силна съгласуваност с по-широките национални и европейски политики и предоставят подкрепа в мащаб, който значително надхвърля възможностите на съществуващите национални програми.**

Тази глава оценява релевантността, съгласуваността и добавената стойност от Европейския съюз (ЕС) към проектите “Силен старт” и “Успех за теб”. Първоначално се разглежда въпросът: **До каква степен, особено по проект “Успех за теб”, предвидените дейности имат значение за подобряване на приобщаващото образование в детските градини и училищата в България?** При това се взема предвид доколко добре са разработени проектите, за да отговорят на основните предизвикателства пред приобщаващото образование в България и дали те следват международните доказателства относно приобщаването.

След това в главата се задава следният въпрос: **До каква степен дейностите по проектите са в съответствие с по-широките мерки за приобщаващо образование в България, като същевременно носят допълнителна стойност?** Анализът разглежда вътрешната съгласуваност на проектите с други инициативи по Програма „Образование“ 2021–2027 (ПО), както и с предишни проекти, финансирани от ЕС, и тяхната външна съгласуваност с националните и европейските приоритети. В него се взема предвид и добавената стойност на проектите, постигната чрез европейско финансиране.

Уместност

Този раздел се фокусира върху вътрешната логика и структура на *“Силен старт”* и *“Успех за теб”*, като проучва доколко те са подходящи за посрещане на нуждите на детските градини (т.е. предучилищните образователни заведения, които в България включват детски градини и училища с предучилищни групи), училищата, учителите и учащите, както и за справяне със специфичните пречки пред приобщаващото образование в България. Той също така оценява тяхното съответствие с международните доказателства за ефективни подходи към приобщаващото образование.

Констатация 1: Чрез възприемане на универсален подход към приобщаващото образование, който започва рано, проектите са в съответствие с добрите международни практики. Въпреки това, подкрепата намалява с напредване на възрастта на учениците, въпреки предизвикателствата пред приобщаващото образование в гимназиите в България

Оценката установява, че проектите са в съответствие с основните принципи на приобщаващото образование в международен план, като предоставят обща подкрепа на всички учащи от най-ранния етап на тяхното образование, с допълнителна подкрепа, насочена към специфични групи. Това прави проектите фундаментално актуални. В същото време наличието на подкрепа по проектите намалява с напредването на учащите се в училище, въпреки относително високият риск от отпадане от училище, когато учениците преминат в горния курс на средното образование в България, особено сред групите в неравностойно положение.

1.1. Проектите разширяват обхвата на интервенциите за приобщаващо образование в България в съответствие с европейските рамки и международните практики

“Силен старт” и *“Успех за теб”* са изградени върху предпоставката, че приобщаващите практики трябва да са от полза за всички учащи, а не само за тези с идентифицирани нужди. Това бележи промяна в начина, по който България подхожда към интервенциите за приобщаващо образование. Предишни проекти или национални програми, финансирани от ЕС, бяха насочени към детски градини и училища с по-висок дял на уязвими ученици (вижте Глава 1 за пълно определение). Освен това, мерките за допълнителна подкрепа (т.е. персонализирани интервенции за учащи с диагностицирани потребности) бяха разглеждани отделно от тези за обща подкрепа (т.е. подкрепа за учене и благополучие на всеки учащ). *“Силен старт”* и *“Успех за теб”* осигуряват финансиране за всички детски градини и училища, като интегрират обща и допълнителна подкрепа в рамките на единен проект, така че някои дейности да са отворени за всички учащи, а други да са целенасочени (ИАПО, 2024). Следователно проектите са универсални по замисъл - макар и не по отношение на участието, което в крайна сметка зависи от други фактори (вижте Глава 5, Констатация 3).

В интервютата, проведени за тази междинна оценка, националните експерти по проекта приветстваха преминаването към универсален подход като ключова иновация на този програмен период.

„Важно е [да се интегрира общата подкрепа], защото досега се фокусирахме върху допълнителната подкрепа. Чрез проекта се опитваме да накараме [детските градини и училищата] да осъзнаят, че съществува всеобхватна политика за приобщаващо образование и преди да стигнем до допълнителна подкрепа, се нуждаем от обща подкрепа, която помага на всички учаци да развият пълноценно своите способности. Като предоставяме академична подкрепа, можем потенциално да предотвратим необходимостта от допълнителна подкрепа [в някои случаи],...“ – Национален екип по проекта

Промяната в подхода е в съответствие с националните и международните рамки за приобщаващо образование. Българската правна рамка установява ясно универсална позиция, определяйки приобщаващото образование като „процес на осъзнаване, приемане и подкрепа на индивидуалността на всяко дете или ученик и многообразието от потребности на всички“ (Министерство на образованието и науката, 2017). По подобен начин ЕС определя приобщаващото образование като холистичен процес, който подкрепя пълния набор от нужди на учащите (т.е. академични, социални, емоционални и физически), а не само на тези с официална диагноза (Чефай, Даунс, & Кавиони, 2021; Тешерс, 2020). За ОИСР приобщаването е процес, който помага на всички учаци и в който всеки учащ е еднакво важен (Черна, et al., 2021). Освен това, *Рамката на ОИСР за многообразие, равенство и приобщаване в образователните системи* определя комбинираното общо и целево разпределение на ресурсите като ключов стълб на многообразието, равенството и приобщаването в образованието (ОИСР, 2023).

България подкрепя разширения обхват на проектите чрез значително увеличение на финансирането на проекти в сравнение с програмния период 2014 - 2020 г. Предишни проекти за приобщаващо образование - *“Активно приобщаване в системата на предучилищното образование”*, който е насочен към предучилищното образование; *“Подкрепа за успех”*, който обхващаше началното и средното образование; и *“Подкрепа за приобщаващо образование”*, който обхващаше и двете - имаха общ бюджет от 241,3 милиона лева. За разлика от *“Силен старт”* и *“Успех за теб”*, два от четирите проекта за приобщаващо образование, включени в рамките на ПО, имат общ бюджет от 342 милиона лева. Това представлява увеличение от 42% в сравнение с предходния програмен период, без да се отчита инфлацията.

Разпределението на средствата в рамките на проектните бюджети е в съответствие с подхода „универсален още при проектирането“. Около три четвърти от общото финансиране отива директно за предоставяне на допълнителна и обща подкрепа на учащите. Значително по-големият дял е посветен на последното, тъй като целевата група (т.е. всеки учащ с ниски резултати в области на основни умения или който може да се възползва от по-разнообразно обучение и насоки) е много по-голяма, отколкото за допълнителна подкрепа. По проект *“Силен старт”*, 23% от общите средства са разпределени за предоставяне на обща подкрепа; по проект *“Успех за теб”*, по който този бюджетен ред включва Дейност 5 – кариерно ориентиране и дейности по интереси – делът е по-голям – 42% (виж Таблица 3.1).

Таблица 3.1. Най-големият дял от финансирането по проектите е насочен към общата подкрепа за учащите

Разпределения на финансирането на проектите като дял от общия бюджет на проектите *“Силен старт”* и *“Успех за теб”*

Дейност	“Силен старт”	“Успех за теб”
---------	---------------	----------------

		Разпределени (лева)	Дял от общия брой (%)	Разпределени (лева)	Дял от общия брой (%)
Обучение и изграждане на капацитет	Обучение за педагогически персонал	1 455 586,00	1,04	845 402,00	0,42
	Обучение за непедагогически персонал	666 820,00	0,47	44 880,00	0,02
Работа с родителите		2 296 632,80	1,63	5 505 664,00	2,73
Подкрепа за ученици	Допълнителна подкрепа за личностно развитие	4 878 802,50	3,47	13 479 725,00	6,68
	Обща подкрепа за личностно развитие ¹	32 287 992,00	22,97	83 682 940,00	41,53
Оперативна подкрепа	Еднократни суми за институции ²	78 254 616,00	55,68	64 719 860,00	32,12
	Материали (т.е. специализирани дидактически материали, учебни програми или учебни помагала)	877 175,92	0,62	1 000 000,00	0,50
	Материални активи за допълнителна подкрепа (т.е. физическо оборудване)	1 490 000,00	1,06	6 036 967,69	3,00
Косвени разходи (покриващи управлението и администрирането на проекти на областно и институционално ниво)		18 331 143,78	13,04	26 181 438,55	12,99
Общо финансиране на проекта		140 538 769,00		201 496 877,24	
Дял от общото финансиране за програма „Образование“ 2021-27 г.		7,45%		10,68%	

1. Бюджетът, отпуснат за обща подкрепа за личностно развитие по линия на проект „Успех за теб“ включва Дейност 4: Обща подкрепа за личностно развитие и Дейност 5: Кариерно ориентиране и занимания по интереси.

2. Еднократните суми за институции покриват предварително определени пакети от дейности или услуги, предоставяни от детски градини и училища. Те включват разходи за педагогически и непедагогически персонал – като например месечните фиксирани ставки за специалисти, както и междуучилищни дейности, като съвместни събития или семинари. Това се различава от финансирането за подкрепа за ученици, което се основава на единичните разходи на ученик и се изплаща като финансиране, базирано на резултатите, обвързано с участието на учащите се.

Източник: Изпълнителна агенция „Програмно образование“ (2025), Договор № BG05SFPR001-1.003-0001-C02, Финансов отчет № 3; Изпълнителна агенция „Програмно образование“ (2025), Договор № BG05SFPR001-1.001-0001-C02, Финансов отчет № 5.

1.2. “Силен старт” подчертава значението на приобщаването от най-ранна възраст, докато в рамките на “Успех за теб”, обхватът на подкрепата намалява с напредването на учениците в образователната система

Чрез разширяване на обхвата и мащаба на приобщаващото образование в предучилищната възраст, “Силен старт” е в пълно съответствие с международните доказателства за значението на ранното включване. Изследванията показват, че приобщаващите заведения за ранно детско развитие спомагат за намаляване на пропуските в обучението, особено сред децата в неравностойно положение, насърчавайки когнитивния растеж, езиковото развитие и социално-емоционалните умения – всичко това е ключово за готовността за училище (ОИСР, 2025; 2023).

В рамките на обща подкрепа (Дейност 4), “Силен старт” също така дава приоритет на ранната подкрепа за българския език – ключова бариера за много деца от ромски и други маргинализирани общности, които често започват образованието си с ограничен достъп до езика. Това е в тясно съответствие с международните открития относно ролята на богатите на език среди за подобряване на академичните, социалните и емоционалните резултати на децата и предотвратяване на по-късното им отпадане (Файндърс, Уилсън, & Дънкан, 2023; Бартос, 2023). Членовете на националния екип по проекта подчертаха важността на “Силен старт” в това отношение:

„Българският език е много ценен, тъй като спомага за по-плавен преход, особено в последната година в предучилищната възраст.“ „Интервенциите са по-ефективни от тази ранна възраст.“ – Национален екип по проекта

Докато *„Успех за теб“* е насочен към учащите в цялото училищно образование, ресурсите за обща подкрепа (Дейност 4) - дейността с най-голям обхват - са концентрирани в началното и прогимназиалното образование (1-7 клас). Подкрепата по време на гимназиалния етап е ограничено до учащи с установени потребности; примерите, предоставени в Условието за кандидатстване (Раздел 13), се отнасят до тези, които се подготвят за националното външно оценяване в 10-ти клас или държавни зрелостни изпити в 12-ти клас (ИАПО, 2023). Данните за участието от 2024/25 г. потвърждават подкрепа за ученици от 8-ми клас нататък с пикове в 10-ти и 12-ти клас (вж. Глава 4, Констатация 6).

Това противоречи на националните нужди и международните доказателства. В България ангажираността на учениците обикновено намалява на това образователно ниво и рискът от отпадане е висок, особено сред учениците в неравностойно положение (ОИСР, 2025). Международни изследвания подчертават юношеството като критичен етап за поддържане на ангажираност, за да се предотврати преждевременното напускане на училище (Енгелс, Спилт, Дениес, & Версхюрен, 2021; Бърнс & ван Берген, 2025). ОИСР подчертава необходимостта да се помогне на учениците от горните класове на средното образование да задълбочат ключови умения в различни учебни области, за да се улесни преходът им към по-нататъшно образование или заетост (Стронати, 2023). Тесният фокус върху подготовката за изпити, независимо дали по план или по изпълнение, намалява възможностите за това.

Констатация 2: Проектите включват подходящи мерки за повишаване на професионалния капацитет за приобщаваща практика, но с определени ограничения по отношение техния обхват, мащаб и покритието им

Насърчаването на приобщаващ климат в детската градина или училището включва редица заинтересовани страни, включително родители, учители, специалисти и ръководители (вижте Фигура 3.1). Оценката установява, че проектите включват няколко подходящи мерки за ангажиране и подкрепа на много – макар и не на всички – от най-влиятелните от тези групи (т.е. тези, които пряко подкрепят всички или някои учащи и са разположени в детски градини или училища). Въпреки това, съществуват ограничения в начина, по който са проектирани усилията за изграждане на професионален капацитет в рамките на самите проекти.

Фигура 3.1. Редица заинтересовани страни допринасят за приобщаващия капацитет в детските градини и училищата

Източник: Автори, базирани на *Рамката на ОИСР за многообразие, равенство и приобщаване в образователните системи* налично в ОИСР (2023), *Равенство и приобщаване в образованието: Намиране на сила чрез многообразие*, Издателство на ОИСР, Париж, <https://doi.org/10.1787/e9072e21-en>.

2.1. Включването на усилията за засилване на родителското участие в проектите е изключително важно за приобщаващото образование, особено в контекста на България

“Силен старт” и “Успех за теб” предприемат целенасочена стъпка за справяне с ниската и намаляваща родителска ангажираност в образователната система на България, особено сред уязвимите учаци. Детските градини и училищата са длъжни да информират всички родители, чиито деца получават подкрепа по проектите, като им обяснят целите, съдържанието и резултатите от свързаните с тях интервенции. Освен това, като иновация за този програмен период, проектите включват интензивна работа с родителите (Дейност 2), която има за цел да развие по-положителни нагласи към образованието, по-мултикултурна и стимулираща образователна среда и по-голяма родителска отговорност за обучението на децата. (Министерство на образованието и науката, 2024).

Подобни усилия са от голямо значение за укрепването на приобщаващото образование. Изследванията показват, че родителската ангажираност е един от най-силните фактори за подобряване на равенството в образованието, насърчаване на по-високи постижения, увереност и навици за учене, особено за учащите в неравностойно положение (Сандхя, 2024; ОИСР, 2023). Активното участие на родителите в училищния живот е свързано и с подобрена посещаемост, поведение и училищен климат (Европейска комисия, 2021; ОИСР, 2023).

Засилването на родителската ангажираност е особено важно за България. Интервюираните на национално, областно и институционално ниво посочиха ниската ангажираност като ключова пречка пред прилагането на приобщаващото образование. Данните от Програмата за международно оценяване на учениците (PISA) 2022 потвърждават това: в България учениците, чиито родители редовно говорят с тях за училище, постигат с 26 точки по-висок резултат по математика, дори след отчитане на социално-икономическите фактори; те също така отчитат по-висока мотивация, ангажираност и благополучие (ОИСР, 2023). Освен това, активното участие на

родителите може да помогне за компенсиране на неравностойното положение: учениците с ниски резултати в България, които общуват често с родителите си, са с 15 процентни пункта по-склонни да съобщават за проактивно поведение в обучението, отколкото техните връстници, които общуват по-рядко. Тази връзка е далеч по-слабо изразена сред учениците с високи резултати.

Използването на образователни медиатори или социални работници в рамките на проектите за извършване на част или цялата интензивна работа с родителите е в съответствие с обещаващи практики в международен план. В много образователни системи, специализирани служители за връзка са използвани успешно като инструмент за укрепване на комуникацията между училищата и родителите, докато културните медиатори се считат за една от най-ефективните практики за насърчаване на връзките между маргинализираните общности - особено ромите - и публичните институции (Рутиляно, 2020).

2.2. Проектите разглеждат укрепването на знанията и уменията на учителите и специалистите като ключово, но ограниченото финансиране и тесният фокус намаляват релевантността на планираните дейности

И двата проекта - „Силен старт“ и „Успех за теб“ - финансират обучение по аспекти на приобщаващото образование за учители, педагогически специалисти и непедagogически персонал (Дейност 1). По време на събирането на данни, интервюираните от цялата система признаха, че това е отговор на една от ключовите пречки пред приобщаващото образование в България.

„Някои учители се чувстват несигурни и се затрудняват да приемат ученици с различни потребности в класа си – не поради дискриминация, а поради липса на капацитет.“ Става въпрос за това да притежаваш уменията за справяне с многообразието.” – Национален екип по проекта

Все още е много трудно за учителите и училищата да подкрепят [деца със специални образователни потребности]. Повечето нямат начина на мислене, знанията или уменията, които да им помогнат да се чувстват уверени в приобщаването им.” – Представител на гражданското общество

Мащабът и обхватът на обучението обаче са малки спрямо предизвикателството. „Силен старт“ разпределя около 1,5% от общото финансиране на проекта за Дейност 1; „Успех за теб“ разпределя по-малко от 0,5% (вижте Таблица 3.1). Въз основа на целевия брой участници, това е около 160 лева на участник, въпреки че реалната цена варира в зависимост от избраното обучение. Не е ясно защо е отделен по-малък дял по проект „Успех за теб“: по предишни проекти на ЕС е имало повече обучение за приобщаващо образование за педагогически екипи в началното и средното образование в сравнение с работещите в предучилищните заведения, но екипът за оценка не е установил доказателства за разлика между тези групи по отношение на нуждите. Въпреки че има други проекти по линия на Програма „Образование“, които предлагат обучение на учители и друг персонал, обхващащи области като намаляване на тормоза и межкултурно образование (вижте Констатация 3 отдолу), техният мащаб е дори по-малък от този на „Силен старт“ и „Успех за теб“. Обученията, предлагани по национални програми, могат да допълват и разширяват обученията по проектите. Въпреки това учителите и специалистите трябва самостоятелно да определят своите нужди и активно да търсят обучения, които отговарят на изискванията за изпълнение на дейностите.

В допълнение към ограничения мащаб на Дейност 1, обучението, предлагано по „Успех за теб“, както е посочено в насоките на проекта, също е с тесен обхват, като се фокусира предимно върху идентифицирането на учебните потребности на учениците. Това стъпва на солидна логика: Министерството взема решение да насърчи използването на инструменти, разработени по предходни проекти, с цел укрепване на тяхната устойчивост (вж. Констатация 3). Въпреки че идентифицирането на потребности е необходима стъпка в предоставянето на персонализирана

подкрепа, международните изследвания показват, че укрепването на приобщаващия капацитет включва и предоставянето на практически стратегии на учителите за адаптиране на преподаването и насърчаване на сътрудничеството с колеги с различни специалности (Брусино, 2021). Докато „Успех за теб“ предоставя някои насоки относно стратегиите за обучение в някои области, практическата подкрепа за адаптиране на обучението е ограничена (вижте Глава 4, Констатация 4). Проектите дават възможност на педагогически екипи да поискат използване на ресурси по Дейност 1 за съответно обучение, което не е включено в насоките; това обаче предполага, че те могат точно да идентифицират собствените си нужди от професионално развитие и че такова обучение съществува. Това може да не е така: ОИСР вече е установила, че въпреки че МОН ежегодно определя теми на политиката за професионално развитие, те не се основават на солидна оценка на нуждите на учителите (ОИСР, 2025). Ясното определяне на по-широко предложение в ръководството на проекта би било първа стъпка за повишаване на уместността на обучението на учителите и специалистите в рамките на Дейност 1.

Освен това има опасения относно качеството на предлаганото обучение. В рамките на Дейност 1, учителите могат да участват в обучения, вариращи от кратки, несертифицирани онлайн сесии до многодневни присъствени курсове с нощувки и акредитация (ИАПО, 2023). В България обаче ограниченото осигуряване на качеството и използването на данни и доказателства за информиране на предлаганото обучение ограничават въздействието на такъв тип професионално развитие върху знанията и практиката на учителите (ОИСР, 2025). Такива опасения бяха изразени от някои от интервюираните.

Добавената стойност на двудневен обучителен семинар е много ниска. Учителите се нуждаят от менторство, посещения в училищата, наблюдение на класните стаи, последващи действия и т.н. Ако обученията не въведат нищо ново... и учителите не бъдат подкрепени да прилагат нови практики, те просто ще пресъздадат това, което вече знаят, че не работи.“ – Представител на гражданското общество

2.3. Въпреки че проектите признават, че специализираните професионалисти са от съществено значение за приобщаването, те пренебрегват предизвикателствата при набирането на специалисти, пред които са изправени някои детски градини и училища.

В допълнение към възможностите за обучение, проектите се стремят и към разширяване на професионалния капацитет, като се отделя значителен дял от финансирането за подпомагане на детските градини и училищата при наемане на специалисти със специализирани знания и умения. Това включва педагогически съветници, ресурсни учители, помощник-учители в учителската дейност, образователни медиатори, социални работници, психолози и логопеди, за да се подпомогне ангажираността на родителите (Дейност 2) и да се осигури допълнителна подкрепа (Дейност 3) (вижте Таблица 3.1). Тези усилия са в съответствие с добрите международни практики, отразявайки ясното разбиране, че детските градини и училищата се нуждаят от подходящ и достатъчен експертен опит, за да предоставят диференцирана подкрепа, когато е необходимо (Брусино, 2021).

Това разпределение на средствата е съобразено и с установените нужди на детските градини и училищата. Специалистите играят ключова роля в осигуряването на приобщаващо образование в България и могат да бъдат базирани в самите институции или в Регионалните центрове за подкрепа на приобщаващото образование. По време на интервюта със служители по проекта на национално, областно и институционално ниво, имаше консенсус, че вътрешните екипи са за предпочитане, тъй като специалистите разбират по-добре учащите, учителите и техния контекст и е вероятно да имат по-голяма наличност за предоставяне на подкрепа. Няколко души заявиха, че вътрешната подкрепа не би била възможна без финансиране по проекта.

Въпреки това проектите може да не осигурят достатъчно подкрепа за разширяване на експертния капацитет на вътрешните специалисти. Няколко интервюирани в детски градини и училища изразиха загриженост, че биха искали да финансират повече часове подкрепа по проектите или да назначат повече специалисти на пълен работен ден, но срещат множество пречки. Първо, част от институциите съобщават, че не получават достатъчно средства за назначаване на специалисти. Второ, въведените съотношения, които ограничават финансирането за вътрешни специалисти според броя на учениците с потребности, бяха определени от някои регионални екипи като твърде рестриктивни. Трето, макар проектите да предоставят средства за набиране на специалисти, те не решават основния проблем – недостигът на такива кадри. В много селски и отдалечени райони просто няма налични специалисти на местния пазар на труда, а в градските центрове конкуренцията от частния сектор затруднява допълнително набирането. Един училищен ръководител разказа, че е търсил съдействие от университети, за да достигне до студенти за стажове или начални позиции с цел изграждане на бъдещ капацитет, но това е било изцяло по негова инициатива и не е част от проектите.

„Имахме финансиране за психолог, но никой не кандидатства.“ В този град просто няма специалисти, които да поемат тези роли. – Екип по проекта за детска градина

2.4. Проектите не включват инициативи за изграждане на капацитет за ръководители на детски градини и училища, въпреки ключовата им роля; това представлява съществен пропуск в дизайна на проектите

Въпреки че *“Силен старт”* и *“Успех за теб”* инвестират в укрепване на знанията и уменията на учителите и разширяване на специализираната експертиза, нито един от проектите не предлага целенасочена подкрепа за развитие на лидерски капацитет за приобщаващо образование. Въпреки че формално ръководителите на детски градини и училища биха могли да потърсят обучение по Дейност 1, те не са посочени като основна целева група за тази дейност в проектната документация. Това е критичен пропуск, защото ръководителите имат ключова роля за създаване на приобщаваща среда: те задават визията, подкрепят учителите, организират вътрешните процеси и координират работата с всички други участващи страни (вижте Фигура 3.1). За да изпълнят тази роля, те се нуждаят от достъп до професионално обучение, практически ресурси и възможности за обмен с колеги от други институции (Европейска агенция за специални образователни потребности и приобщаващо образование, 2021).

Изграждането на лидерски капацитет за приобщаване е идентифицирана област на нужда в България, където експертизата по приобщаващи практики – и в по-широк план – по отношение на педагогическото лидерство – продължава да бъде ограничена. Всички интервюирани институционални ръководители съобщиха, че не са запознати с официално обучение по приобщаващо образование, предлагано понастоящем чрез национални програми или европейско финансиране. Развитието на лидерските качества като цяло също е ограничено: през последните години се наблюдава по-голям фокус върху училищните ръководители като педагогически лидери, но механизмите за изграждане на капацитет и отчетност все още не са достатъчно развити или съгласувани, за да ги подкрепят в достатъчна степен за подобряване на качеството (ОИСР, 2025).

Международните доказателства са убедителни, че лидерите са ключови за формирането на приобщаващ институционален климат и за осигуряване на прилагането на свързаните с него политики и законодателство (Европейска агенция за специални образователни потребности и приобщаващо образование, 2021; Черна, et al., 2021). Следователно, тяхната роля в проектите трябва да бъде разширена отвъд административното проследяване на дейностите (вж. Глава 5, Констатация 2), за да включи стратегически, институционални лидерски отговорности. Това означава:

- **Определяне на споделена визия:** Позициониране на приобщаването като основна част от мисията на (пред)училищното образование и от значение за всички учащи – включително, но не само, ученици с установени образователни потребности (Европейска агенция за специални образователни потребности и приобщаващо образование, 2021).
- **Изграждане на култура на сътрудничество:** Изграждане на доверие, споделена отговорност и професионален диалог за насърчаване на екипната работа между учители, специалисти, семейства и други ключови заинтересовани страни на местно ниво (Европейска агенция за специални образователни потребности и приобщаващо образование, 2021).
- **Овластяване на педагогическия екип и управление на ресурсите:** Вземане на стратегически решения относно разполагането на персонала, ефективно разпределение на финансирането и използване на данни за наблюдение на напредъка към целите за приобщаване (Европейска агенция за специални образователни потребности и приобщаващо образование, 2021) – не само проследяване на резултатите от проекта.
- **Вграждане на промяната във времето:** Съгласуване на проектните дейности и краткосрочните интервенции с планове за (пред)училищно развитие и поддържане на приобщаващи практики след изтичане на срока на проекта (Вилавер, 2025; Раманго & Найчер, 2022).

Някои интервюирани на регионално ниво и сред гражданското общество посочиха значението на институционалните ръководители и техния личен ангажимент за приобщаване за осигуряване на висококачествено изпълнение на проектите.

„Ако директорът иска промяна, тя се случва... Където директорите поемат инициатива, нещата се развиват... а при липса на инициативност проектите остават формални“ – представител на гражданското общество

Съгласуваност и добавена стойност от ЕС

Анализът в този раздел разглежда дали дизайнът на дейностите по *“Силен старт”* и *“Успех за теб”* е в съответствие с настоящите и предишните усилия за приобщаващо образование в България, включително тези, финансирани с национални и европейски ресурси. В него се посочва и добавената стойност, която проектите носят към по-широкия политически пейзаж за приобщаващо образование, което не би било възможно без финансиране от ЕС.

Констатация 3: “Силен старт” и “Успех за теб” допълват други приобщаващи проекти по Програма „Образование“ (2021-2027 г.) и подпомагат внедряването на ключови ресурси, разработени по предишни проекти, демонстрирайки висока вътрешна съгласуваност

Оценката установява, че *“Силен старт”* и *“Успех за теб”* се допълват взаимно, както и други проекти за приобщаващо образование по линия на ПО, осигурявайки последователна подкрепа за приобщаване в ранното детство и училищното образование. И двата проекта изискват използването на инструменти за оценка на нуждите, разработени по предходни ЕС инициативи, както при допълнителната, така и на обща подкрепа. Като такива, *“Силен старт”* и *“Успех за теб”* подкрепят широкото институционализиране на основни резултати, постигнати по предишни проекти.

3.1. Проектите се допълват взаимно, както и с други проекти за приобщаващо образование по Програма „Образование“ (2021-2027 г.)

“Силен старт” и “Успех за теб” са силно съгласувани. Те обхващат три различни етапа на образованието – предучилищно, начално и средно – като същевременно споделят обща логика на интервенцията, който набляга на подкрепата на учащите, ангажирането на родителите и изграждането на професионален капацитет. Това създава съгласувана структура за подкрепа в рамките на задължителното образование, която на теория може да улесни прехода от ранно детство към училище, да насърчи междуинституционалното сътрудничество и да улесни прилагането в среди с ученици както в предучилищна, така и в училищна възраст. Посещенията на място по време на събирането на данни предоставиха доказателства за последното, но интервюираните смятаха, че е твърде рано да се оцени реалния ефект върху прехода от предучилищно към училищно образование.

“Силен старт” и “Успех за теб” са две от процедурите по Приоритет 1 на Програма “Образование”: *Приобщаващо образование и образователна интеграция* (вижте Таблица 3.2). Всички те споделят общата цел за насърчаване на равен достъп до приобщаващо образование и повишено участие и завършване, особено за ученици от уязвими групи. Универсалният подход на “Силен старт” и “Успех за теб” допълва другите интервенции, насочени към учащи със специфични характеристики, като например тези от селски или маргинализирани общности, учащи в риск от отпадане или на възрастни извън училищната система. Като предоставят ресурси на всички детски градини, училища и учащи, двата проекта работят в мащаб, който значително надвишава други инициативи. Техните бюджети представляват съответно 7,5% и 10,7% от общия бюджет на ПО; следващият по големина проект по Приоритет 1 – “Създаване на условия за достъп до образование чрез преодоляване на демографски, социални и културни бариери” – разполага с бюджет, еквивалентен на 1,8% от общото финансиране.

В допълнение към мащаба, “Силен старт” и “Успех за теб” надграждат усилията на други проекти за увеличаване на участието във формалното образование (например осигуряване на транспорт, храна или учебни материали) чрез прилагане на дейности, насочени към подсилване на ангажираността и предоставяне на по-целенасочена подкрепа на учащите, за да продължат образованието си. Те правят това чрез подкрепа на личностното развитие и по-структурирано ангажиране на родителите.

Проектите също запълват някои ключови пропуски. Най-вече, “Силен старт” е единственият проект по Приоритет 1, изцяло посветен на предучилищното образование. И двата проекта правят повече за разширяване на професионалния капацитет за приобщаване, отколкото други проекти, като финансират назначаването на вътрешни специалисти и подкрепят учителите да развиват приобщаваща практика, въпреки че, както е посочено по-горе, има някои свързани пропуски (вж. Констатация 4).

Има две забележителни области на припокриване. Езиковата подкрепа и адаптираните учебни материали за учащи, чийто майчин език не е български, представляват ключова дейност в рамките на проект “Училищна десегрегация”, но са също и основни области на подкрепа в рамките на общата подкрепа (Дейност 4) както в “Силен старт”, така и в “Успех за теб”. Освен това Изпълнителната агенция е включила мерки за ангажиране на родителите във всички проекти в рамките на тази приоритетна област.

Тези припокривания представляват по-скоро възможност, отколкото проблем. Правилата не позволяват на крайните бенефициенти да получават един и същ вид подкрепа по множество проекти (ИАПО, 2024). Освен това, тъй като и двете области на интервенция са сравнително нови за детските градини и училищата, интегрирането им в рамките на множество проекти създава възможност за обмен на знания. Това е забележително, като се има предвид, че тази оценка

идентифицира някои пречки пред ефективността при предоставянето на тези дейности, включително недостатъчно адаптиране на езиковата подкрепа за тези, чийто майчин език не е български, в рамките на “Успех за теб” и неясно дефинирани цели, съчетани с ограничен капацитет на педагогическия екип за ангажиране на родителите по двата проекта (вж. Глава 4, Констатация 7).

Таблица 3.2. “Силен старт” и “Успех за теб” заемат ключово място в усилията за приобщаващо образование по Програма „Образование“ като универсални проекти, които пряко подкрепят всички учаци

Сравнителен преглед на проекти по Приоритет 1 на Програма „Образование“ 2021-2027

Тематична област	Приобщаващо образование				Интеграция на маргинализирани общности		
Проект	Междунсти-туционална работа за предотвратя-ване на отпадането от училище	“Силен старт”	“Успех за теб”	Предотвратяване на тормоз	Преодоляване на бариерите пред участието	Десегрегация в училищата	Межкултурно образование
Ключови дейности	Увеличаване на участието в училище чрез идентифици-ране на ученици в риск и работа с родителите.	Осигуряване на обща и допълнителна подкрепа на учащите, развиване на професионален капацитет за приобщаващо образование, засилване на родителската ангажираност.		Създаване на положителен институциона-лен климат чрез мерки за борба с тормоза, участие на учениците в управлението на училището и обучение на учители.	Преодоляване на структурните бариери пред участието на селските или маргинализирани общности, ангажиране на родителите и укрепване на училищните общности.	Осигуряване на подкрепа на учащите от уязвими групи, чрез езикови интервенции, междуучи-лищни дейности и комуника-ционни кампании.	Подобряване на институционалния климат чрез сътрудничество между училищата, професионално обучение за учители и организиране на родителски общности и културен обмен.
Обхват	Универсален				Целенасочен	Целенасочен	Целенасочен
Административно ниво	Община	Пред-учи-лищна група	Училище				
Дял от общия бюджет	0,9%	5,6%	8%	1,8%	1,8%	1,4%	1,6%

Източник: ИАПО (2023), Програма „Образование“ 2021-2027, <https://sf.mon.bg/?h=downloadFile&fileId=3676> (изпратено на 11 юли 2025 г.).

3.2. И двата проекта показват съгласуваност с предишния програмен период на ЕС, включително чрез мобилизирането на ресурси, разработени по предходни проекти

“Силен старт” и “Успех за теб” демонстрират силна вътрешна съгласуваност чрез директно използване на инструменти за идентификация, разработени по предишни проекти по ОПНОИР. Например, за да се оцени нуждата от допълнителна подкрепа, проектите изискват персоналът да използва Картата за оценка на индивидуалните нужди, разработена в рамките на проект “Подкрепа за приобщаващо образование” (2021-2023). Инструментът предоставя структуриран, функционален подход за оценка на бариерите пред обучението, здравето и участието и е подкрепен от междусекторен модел за внедряване, свързващ образованието, здравеопазването и социалните

услуги (ИАПО, 2015). Сега е официален инструмент за оценка на нуждите, интегриран в Наредбата за приобщаващо образование.

Успоредно с това, проектът “Подкрепа за успех” (2019-2022) създаде Инструментариум за ранно идентифициране на ученици, изложени на риск от отпадане, както и за прилагане на диференциран подход към общата подкрепа в училищата (ИАПО, 2015). Този инструментариум съдържа 14 различни инструмента за оценяване, съобразени с различни възрастови групи и предмети, като всеки от тях има за цел да идентифицира пропуски в обучението (Епитропова, et al., 2020). което позволява по-адекватно информиране на корективни мерки (вижте Глава 4, Констатация 4).

Чрез насърчаване на валидирани инструменти и методологии, проектите спомагат за пренасянето на знания и практики, като удължават трайността и разширяват обхвата на предишни инициативи, както и засилват приемствеността между програмните периоди.

Констатация 4: Проектите показват силна външна съгласуваност с по-широката политически рамка, като осигуряват интервенции в много по-голям мащаб от националните програми.

Оценката установява, че целите и дизайнът на “Силен старт” и “Успех за теб” са в голяма степен съгласувани с европейските и националните стратегически приоритети и свързаните с тях политически усилия в България. Освен това, проектите имат потенциал да бъдат изпълнявани в много по-голям мащаб, отколкото националните програми, благодарение на по-значителните си бюджети и значително по-широкия си обхват.

4.1. Проектите са добре разработени, за да постигнат ключови национални и европейски образователни цели

„Силен старт“ и „Успех за теб“ допринасят за прилагането на *Стратегическата рамка на България за развитие на образованието, обучението и ученето* (2021–2030 г.), която пряко отразява европейските приоритети за висококачествено, ценностно ориентирано и приобщаващо образование за всички (Министерство на образованието и науката, 2025). Проектите развиват три от деветте приоритетни области на Стратегическата рамка: ранно обучение, създаване на партньорства между училището и семейството и приобщаващо образование, като спомагат за превръщането им в целенасочени действия в детските градини и училищата.

“Силен старт” укрепва ранното обучение, като подкрепя детските градини да идентифицират нуждите на учащите рано, да улеснят прехода към училище и да насочат подкрепата към деца, изложени на риск от изключване (Цел 1.2). И двата проекта развиват партньорствата между училището и семейството, насърчавайки структурираното сътрудничество между педагогическите специалисти и родителите и като допринасят за по-приобщаващите общности (Цел 4.2). Те също така засилват приобщаването чрез финансиране на назначаването и работата на вътрешни образователни медиатори и психолози (Цел 5.1) и чрез адаптиране на подкрепата към учащите със специфични потребности и създаване на по-силни връзки със семействата и външните услуги (Цел 5.5).

Проектите предлагат и конкретен национален отговор на по-широките европейски ангажименти за равенство и социално сближаване в образованието. Те подкрепят прилагането от страна на България на *Европейската гаранция за детето*, която ангажира държавите членки да осигурят достъп до качествено образование и подкрепа за най-уязвимите деца (Национална мрежа за децата, 2022). Чрез укрепване на професионалния капацитет в детските градини и училищата за предоставяне на адекватна подкрепа, която отговаря на разнообразните нужди на учащите, проектите целят да помогнат за прекъсване на цикъла на неравностойно положение чрез образование – основна цел на гаранцията. Те също така са в съответствие с *Европейския стълб*

на социалните права, който защитава правото на качествено и приобщаващо образование за всички (Европейска комисия, 2017).

4.2. Има някои припокривания между “Силен старт” и “Успех за теб” и дейности, финансирани чрез национално финансиране, но мащабът на проектите надхвърля националните програми

Министерството на образованието и науката изпълнява няколко национални програми за насърчаване на по-приобщаваща учебна среда в предучилищните заведения и училищата. Те са насочени към намаляване на бариерите за уязвимите учащи чрез подобряване на инфраструктурата и физическата достъпност, повишаване на професионалния капацитет на учителите и другия персонал и подобряване на сътрудничеството със семействата (вижте Фигура 3.2). “Силен старт” и “Успех за теб” са в съответствие с тези политически усилия, много от техните дейности, като много от техните дейности – например наемане на непедagogически персонал, предоставяне на целенасочена подкрепа на учащите и ангажиране на родителите, отразяват финансираните чрез национални програми дейности. Това създава както съгласуван подход, така и припокривания. За да се избегне последното, е въведен механизъм за разграничаване, който предотвратява дублирането на финансирането между хора, дейности или разходи. Декларациите на етапа на кандидатстване, проверката на етапа на сключване на договор и редовният мониторинг по време на изпълнението подпомагат спазването на тези изисквания.

Ключова разлика между проектите “Силен старт” и “Успех за теб” и свързаните с тях национални програми се крие в техния мащаб. С общ петгодишен бюджет, надвишаващ 340 милиона лева, проектите функционират с близо десет пъти по-голям размер от последния едногодишен национален пакет за финансиране на приобщаване (вижте Фигура 3.2). Това им позволява да обхванат повече детски градини, училища и учащи, както и да финансират по-широк спектър от дейности. По време на посещенията на място някои интервюирани посочиха, че националните програми допринасят за изграждането на основа за приобщаващо образование, но ресурсите им често не достигат, за да посрещнат нуждите на всички учащи. Само чрез национални средства някои институции се чувстват неспособни да предоставят подкрепа в същия мащаб или интензитет, както е възможно чрез европейско финансиране. Това подчертава добавената стойност от ЕС за проектите “Силен старт” и “Успех за теб” и подчертава значението на усилията за повишаване на тяхната устойчивост (вж. Глава 5). За да доведат инвестициите до устойчиви резултати, приобщаването трябва да продължи да се подкрепя и след края на проектите.

Втората ключова разлика е разширеният обхват на проектите в сравнение с националните програми. Осъществени с финансиране от ЕС, както “Силен старт”, така и “Успех за теб” подкрепят по-широк набор от дейности, докато националните програми обикновено имат по-целенасочени, специфични теми. Това може да помогне на детските градини и училищата да възприемат по-интегриран, холистичен поглед върху приобщаващото образование в съответствие с международните доказателства (Черна, et al., 2021). Това обаче в никакъв случай не е автоматично: бенефициентите не са задължени да изпълняват всички налични дейности, а ограничените ресурси и административната тежест могат да попречат на по-широкообхватното прилагане (вж. Глава 5, Констатация 2). Междувременно, липсата на лидерски капацитет за приобщаване продължава да затруднява по-стратегическия подход към приобщаващото образование на институционално ниво.

Фигура 3.2. Обхватът и мащабът на “Силен старт” и “Успех за теб” надвишават националните програми

	Бюджет в лева (2025 г. или най-новите налични данни)	Дейности														
		Подкрепа за работата с деца/ученици	Работилници за борба с тероризма	Работа с родителите	Подкрепа за екипи за приобщаване	Наемане на педагогически специалисти	Наемане на непедагогически персонал	Наемане на STEM учители	Обучение на учители	Подобряване на преподавателските практики	Създаване на материали на чужд език	Предоставяне на учебни материали	Дидактически материали	Училищно оборудване	Инфраструктура	Безплатен транспорт
National programmes																
Осигуряване на модерна, безопасна и достъпна образователна среда	8 980 000											x	x	x	x	
Хубаво е в детската градина	1 000 000								x	x		x				
Мотивирани учители и квалификация	2 509 452							x		x						
Заедно за всяко дете	2 260 000			x	x											
Учебници, комплекти за обучение и учебни помагала	500 000										x					
Подкрепа за общините за десегрегация в образованието	700 000	x		x			x					x				x
Без свободен час	3 986 064					x						x				
Подкрепа за личностно развитие	1 300 000	x	x	x					x					x	x	
Подкрепа за образователни медиатори и социални работници	10 000 000	x		x			x									
EU-funded projects																
"Силен старт"	28 107 754	x		x	x	x	x		x	x		x	x	x	x	
"Успех за теб"	40 299 375	x		x	x	x	x		x	x		x	x	x	x	

Pre-school and school level

Pre-school level

School level

■ Pre-school and school level ■ Pre-school level ■ School level

Забележка: Всички национални програми са създадени в съответствие със *Стратегическата рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България (2021-2030 г.)*, обхващаща няколко приоритетни области.

Източник: Министерство на образованието и науката (2025), *Национални програми и проекти*, <https://www.mon.bg/dokumentatsiya/programi-i-proekti/nacionalni-programi-2025/> (изпратено на 17 юли 2025 г.).

Източници

- Бартос, Р. (2023). Практики за приобщаване в предучилищното образование: въздействие върху развитието на комуникацията, езика и взаимоотношенията с връстници. *Заклучителни проекти в обучението по детско и семейно развитие*, 53. Извлечено от https://repository.stcloudstate.edu/cfs_etds/53
- Брусино, О. (2021). Изграждане на капацитет за приобщаващо преподаване: Политики и практики за подготовка на всички учители за многообразие и приобщаване. От *Работни документи на ОИСП за образованието № 256*. Издателство на ОИСП, Париж. doi:<https://dx.doi.org/10.1787/57fe6a38-en>
- Бърнс, Е., & ван Берген, П. (2025). Какво представляват взаимоотношенията между учител и ученик в изследванията на мотивацията на юношите? Систематичен преглед на концептуализации, измерване и анализ. *Преглед на образователната психология*, 37(22). doi:<https://doi.org/10.1007/s10648-025-09998-y>
- Вилавер, М. (2025). Трансформиращо лидерство в специалното образование: Напредък към приобщаване и равнопоставеност. *CFT: Съюз на педагозите и непедагогическия персонал*. Извлечено от <https://www.cft.org/article/transformational-leadership-special-education-advancing-inclusion-and-equity>
- Европейска агенция за специални образователни потребности и приобщаващо образование. (2021). Подкрепа за приобщаващото училищно ръководство. Изтеглено на 4 8 2025 г. от <https://www.european-agency.org/sites/default/files/SISL%20Policy%20Messages-EN.pdf>
- Европейска комисия. (2017). Приобщаващо образование: Европейски стълб на социалните права. Изтеглено на 5 8 2025 г. от <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/improving-quality/inclusive-education>
- Европейска комисия. (2021). *Родителско участие във формалното образование*. NESET ad hoc question No. 1/2021, Education and Training. Извлечено от https://nesetweb.eu/wp-content/uploads/2021/08/NESET_AHQ_Parental_involvement-2.pdf
- Енгелс, М. С., Спилт, Я., Дениес, К., & Версхюрен, К. (2021). Ролята на емоционалната връзка между учител и ученик за учебната ангажираност на юношите и траекториите на тяхното постижение. *Обучение и преподаване*, 75. doi:<https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2021.101485>
- Епитропова, А., Карагьозова-Дилкова, Д., Бойинка, Д., Иванова-Варджийска, Е., Райкова, Ж., Димова, Й., . . . Бойкова, Ф. (2020). *Разработване на инструментариум за ранно идентифициране на ученици, изложени на риск от преждевременно напускане на училище, и за диференциран подход при определяне на техните нужди от индивидуална подкрепа*. Paisii Hilendarski University.
- ИАПО. (2015). *Условия за кандидатстване по процедурата за директно предоставяне на безвъзмездна финансова помощ BG05M2OP001-2.011 „Подкрепа за успех“*.
- ИАПО. (2015). *Условия за кандидатстване по процедурата за директно предоставяне на безвъзмездна финансова помощ BG05M2OP001-3.018 „Подкрепа за приобщаващо образование“*.
- ИАПО. (2023). *Програма "Образование" 2021-2027*.
- ИАПО. (2023). *Условия за кандидатстване: Процедура за директно отпускане на безвъзмездни средства BG05SFPR001-1.001 „Обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие в училищното образование“*. doi:unpublished
- ИАПО. (2024). *Условия за кандидатстване: Процедура за директно отпускане на безвъзмездна*

- финансова помощ BG05SFPR001-1.003 „Обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие в предучилищното образование“. непубликувано.
- ИАПО. (2025). Договор № BG05SFPR001-1.001-0001-C02, Финансов отчет № 5.
- ИАПО. (2025). Договор № BG05SFPR001-1.003-0001-C02, Финансов отчет № 3.
- Министерство на образованието и науката. (2017). *Наредба за приобщаващо образование*. Изтеглено на 5 9 2025 г. от <https://www.mon.bg/regulation/naredba-za-priobsthavasthoto-obrazovanie/>
- Министерство на образованието и науката. (2024). *Насоки за изпълнение на дейностите по проект BG05SFPR001-1.001 "Успех за теб" – Версия 2*.
- Министерство на образованието и науката. (2025). Национални програми и проекти. Изтеглено на 17 7 2025 г. от <https://www.mon.bg/dokumentatsiya/programi-i-proekti/nacjonalni-programi-2025/>
- Министерство на образованието и науката. (2025). План за действие за 2025-2027 г.: Стратегическа рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България (2021-2030 г.). Изтеглено на 5 8 2025 г. от <https://www.strategy.bg/strategicdocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=1399>
- Национална мрежа за децата. (2022). *Европейската гаранция за деца в България*. Извлечено от https://eurochild.org/uploads/2022/03/The-European-Child-Guarantee_en_final.pdf#:~:text=the%20European%20Child%20Guarantee%20is,children%20in%20the%20EU%2C%20and
- ОИСР. (2023). *Равенство и приобщаване в образованието: Намиране на сила чрез многообразие*. Издателство на ОИСР, Париж. doi:10.1787/e9072e21-en
- ОИСР. (2023). Равенство, многообразие и приобщаване в образованието и грижите в ранна детска възраст. От *Перспективи на образователната политика на ОИСР* (Том 83). Издателство на ОИСР, Париж. doi:<https://doi.org/10.1787/72ab31c1-en>
- ОИСР. (2023). *Резултати от PISA 2022 (том II): Учене по време на - и от - прекъсване*. doi:<https://doi.org/10.1787/a97db61c-en>.
- ОИСР. (2025). Намаляване на неравенствата чрез инвестиции в образованието и грижата в ранна детска възраст. От *Силен старт*. Издателство на ОИСР, Париж. doi:<https://doi.org/10.1787/b78f8b25-en>.
- ОИСР. (2025). Образование и умения в България. От *Прегледи на националните политики за образование*. Издателство на ОИСР, Париж. doi:<https://doi.org/10.1787/ac0229da-en>.
- Раманго, С. П., & Найчер, С. Р. (2022). Концептуализиране на рамка за училищни лидери при насърчаване на приобщаваща образователна култура в училищата. *Списание по образование*. doi:<https://doi.org/10.17159/2520-9868/i86a05>
- Рутиляно, А. (2020). Приобщаване на ромските ученици в Европа: Преглед на литературата и примери за политически инициативи. In *Работни документи на ОИСР за образованието*. Издателство на ОИСР, Париж. doi:10.1787/8ce7d6eb-en
- Сандхя, В. (2024). Изследване на въздействието на родителското участие върху образованието на децата. *IJARIE*, 10(6), 2395-4396. Извлечено от https://ijarie.com/AdminUploadPdf/A_Study_on_Impact_of_Parental_Involvement_in_Children_Education_ijarie25585.pdf
- Стронати, К. (2023). Дизайнът на горния курс на средното образование в страните от ОИСР: Управление на избора, съгласуваността и специализацията. In *Работни документи на ОИСР за образованието*. Издателство на ОИСР, Париж. doi:10.1787/158101f0-en
- Тешерс, К. (2020). Предлагане на холистичен модел за приобщаващо образование за нуждите на политиката, учебните програми и развитието в класната стая. *Списание за учителската*

практика на Нова Зеландия, 17(1 & 2), 73-87. Извлечено от <https://orcid.org/0000-0002-9543-1772>

Файндърс, Д., Уилсън, Е., & Дънкан, Р. (2023). Езикова среда в ранното детско образование: съображения за изследванията и практиката. *Граници в психологията*. Извлечено от <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10556667/>

Черна, Л., Мецаноте, С., Рутляно, А., Брусино, О., Сантяго, П., Боргонови, Ф., & Гътри, К. (2021). Насърчаване на приобщаващото образование за разнообразни общества: Концептуална рамка. In *Работни документи на ОИСП за образованието*. Издателство на ОИСП, Париж. doi:10.1787/94ab68c6-en

Чефай, К., Даунс, П., & Кавиони, В. (2021). Формативен, приобщаващ, цялостно-училищен подход към оценяването на социалното и емоционалното образование в ЕС. От *NESET report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. doi:doi: 10.2766/506737

4

Ключови констатации: Ефективност

Ключови послания

- Благодарение на силния си експертен опит, **националните и регионалните проектни екипи ефективно гарантират, че дейностите се изпълняват в съответствие с насоките и изискванията.**
- Според проектния дизайн, **проектните екипи не предоставят методологическа подкрепа на детските градини и училищата.** В бъдеще възлагането на отговорност за този тип дейности би могло да подпомогне по-пълното постигане на желаните образователни резултати.
- **Дейностите по проекта, насочени към подкрепа на учащите, се изпълняват в широк мащаб,** но напредъкът е по-бавен при дейности, свързани с обучение на педагогическите специалисти и родителите – особено в рамките на *проекта “Успех за теб”*.
- **Проектите са добре структурирани, за да улеснят интервенциите, насочени към учащите.** Въпреки това, насоките за педагогическите специалисти относно приобщаващите педагогически подходи, които биха могли да отговарят по-пълно на разнообразните нужди на учащите.
- **Що се отнася до подкрепата за учащите, представителите на проектните екипи, както и родителите и учениците, гледат положително на дейностите и техните непосредствени резултати.**
- Въпреки че е замислена като интервенция за преодоляване на пропуските в обучението, **общата подкрепа за учениците в рамките на “Успех за теб” се използва предимно за подготовка за изпити.**
- По-новите дейности – като например **ангажирането на родителите и подкрепата на ученици с изявени дарби или тези, за които българският не е майчин език – не са достатъчно добре разбирани** от тези, които ги изпълняват, както в проектните екипи, така и в детските градини и училищата.

Основната цел на *“Силен старт”* и *“Успех за теб”* е да се насърчи личностното развитие (т.е. академичен напредък, емоционално благополучие, социални умения и когнитивен растеж) и ангажирането на уязвимите учаци (вижте Глава 1 за пълно определение).

Тази глава изследва степента, до която проектите постигат или напредват към тази цел, като идентифицира пречките пред напредъка, които биха могли да бъдат преодоляни през следващите години. Предвид времето на тази междинна оценка – една до две години в рамките на петгодишен период на изпълнение – анализът не оценява пряко въздействието на проектите. Въпреки това, като се разглежда ефективността по причинно-следствената връзка, установена от

реконструираната теория на промяната (виж Фигура 4.1 и Глава 2), се оценява дали се постигат предвидените стъпки към дългосрочна промяна и къде могат да се появят пропуски. В анализа се вземат предвид и различните резултати между целевите групи и относителната важност на постиженията, в съответствие с практиката за оценяване на ОИСР (ОИСР, 2019).

Главата разглежда три ключови въпроса, както следва:

- **Входни данни:** До каква степен управлението и координацията на проектите на национално, областно и институционално ниво улесняват ефективното прилагане на качествено приобщаващо образование?
- **Исходни данни:** Какви промени могат да се наблюдават в детските градини и училищата в резултат на изпълнението?
- **Резултати:** Как се изпълняват дейностите за различните целеви групи и за кого те изглеждат по-ефективни или по-малко ефективни?

Фигура 4.1. Очакваните ефекти от проектите се разглеждат като следствия, резултати и въздействия

Реконструирана теория на промяната за проектите „Силен старт“ и „Успех за теб“, с фокус върху аспекти, свързани с ефективността

Забележка: Входните данни се различават леко между двата проекта. Дейности 1-3 са едни и същи в рамките на „Силен старт“ и „Успех за теб“; Дейност 5 не съществува в рамките на „Силен старт“ и следователно дейностите от интерес са интегрирани в Дейност 4. За пълна реконструирана теория на промяната вижте Глава 2.

Източник: Автори, базирани на ИАПО (2024), *Условия на приложение: Процедура за директно отпускане на безвъзмездни средства BG05SFPR001-1.003 „Обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие в предучилищното образование“*; ИАПО (2023), *Условия на приложение: Процедура за директно отпускане на безвъзмездна финансова помощ BG05SFPR001-1.001 „Обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие в училищното образование“*.

ВХОДНИ ДАННИ: Управление и координация на проекти

Управлението и координацията на проекти са ключов фактор при определянето на начина, по който се изпълняват дейности 1-5. Следователно е от решаващо значение да се създадат условия, при които ключовите входни данни водят до желаните резултати. Този раздел се фокусира върху ролята на проектните екипи на национално, областно и институционално ниво в подкрепа на прилагането на приобщаващото образование по проектите. По отношение на ефективността, разделът разглежда как управлението и координацията на проектите гарантират изпълнение на дейностите в съответствие с намеренията на проектния дизайн и по начини, които подпомагат напредъка към желаните образователни резултати. За констатациите от оценката, свързани с докладването и контрола, друга ключова задача на проектните екипи вижте Глава 5, Констатация 2.

Проектите *“Силен старт”* и *“Успех за теб”* се изпълняват от отделни проектни екипи, сформирани на три нива (вижте Фигура 4.2). Министерството на образованието и науката (МОН), като конкретен бенефициент, е пряко отговорно за цялостното управление, изпълнение и мониторинг на проектите. Екипи, базирани в Регионалните управления на образованието (РУО) и в детските градини (т.е. предучилищни образователни заведения, които в България включват детски градини и училища с предучилищни групи) и училищата, участват в административното и финансовото управление и координация на областно и институционално ниво (Министерство на образованието и науката, 2024). Констатациите, представени в този раздел, обхващат и трите нива.

Фигура 4.2. Отговорността за управлението и координацията на проекта се споделя между екипи на национално, областно и институционално ниво

Източник: Автори, базирани на Министерството на образованието и науката (2024), *Насоки за изпълнение на дейностите по проект BG05SFPR001-1.003 „Силен старт“*, (2024) *Насоки за изпълнение на дейностите по проект BG05SFPR001-1.001 „Успех за теб“* – Версия 2.

Констатация 1: Националните и регионалните екипи по проектите ефективно гарантират, че дейностите се изпълняват по предназначение, отчасти благодарение на съответния им експертен опит

По време на посещения на място в детски градини и училища, екипът за оценка установи, че дейностите по проекта се изпълняват съгласно посоченото в ръководството на проекта и в съответствие с изискванията на Европейския съюз (ЕС). Това се дължи до голяма степен на факта, че проектните екипи разполагат с достатъчен опит и ресурси за управление на изпълнението на проекти, финансирани от ЕС. Това се подкрепя и от ефикасна комуникация и всеобхватно – макар и по-малко ефикасно – отчитане и контрол (вж. Глава 5, Констатации 2 и 3).

Националните екипи и за двата проекта се състоят от хора с опит в изпълнението на проекти, финансирани от ЕС, и/или приобщаващо образование. Това включва някои, които преди това са работили по изпълнението на предходни проекти в рамките на предишния програмен период. Съгласно изискванията на насоките за Програма „Образование“ 2021-2027 (ПО), националните екипи по проекта бяха избрани чрез прозрачен, конкурентен процес, с минимални изисквания за опит и компетентност за повечето позиции (ИАПО, 2024; 2023). Когато по време на интервюта членовете на екипите бяха попитани дали могат да идентифицират пропуски в знанията и експертния опит на своя екип, членовете на националния екип по проектите обикновено не можеха. Единственото изключение беше по отношение на съвременните умения за управление на проекти; Изпълнителната агенция „Програма за образование“ е отделила дял от общото финансиране по Програма „Образование“ за свързано обучение за МОН.

„Не ни липсват знания или експертиза в екипа, но се нуждаем от повече опит, за да възприемем добри практики в управлението на проекти, като например гъвкави методи и други съвременни практики. Управлението на нашите проекти е малко консервативно.“ - Национален екип по проекта

В рамките на националния екип по проекта, МОН назначи координатори на дейностите в междудирекционни подекипи за дейности 2-5. Дейност 1 е под отговорността на Отдела за квалификация и кариерно развитие. Те помагат да се гарантира, че изпълнението е в съответствие с насоките на проекта и отговарят за тяхното изясняване и за отговарянето на свързани запитвания от регионални, детски и училищни екипи. Те обикновено имат професионален опит, свързан с дейността, която координират: подекипите за допълнителна подкрепа (Дейност 3) идват главно от Дирекцията за приобщаващо образование, докато тези за обща подкрепа (Дейност 4) включват например и екипи, базирани на учебни програми и предмети. Изключение прави интензивната работа с родителите (Дейност 2), тъй като в момента няма съответен институционален експертен опит в рамките на МОН. Това допринася за някои концептуални предизвикателства за тази дейност (вижте Констатация 7).

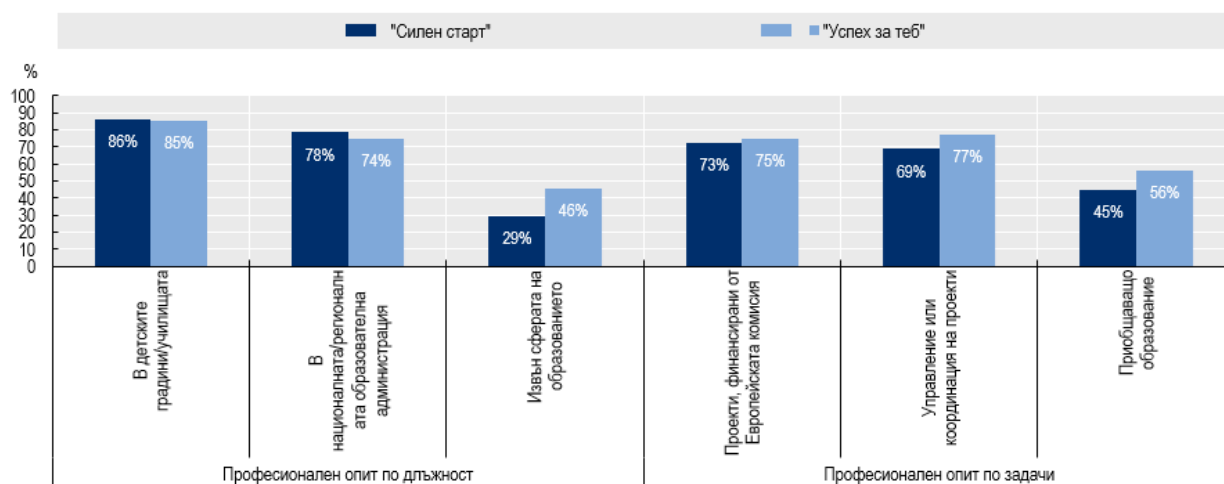
Регионалните екипи по проекти също играят ключова роля в подкрепа на изпълнението на дейностите, главно като посредник при прехвърлянето на насоки, изисквания и друга информация от МОН към детските градини и училищата. *Проучването за регионални проектни екипи* на ОИСР, проведено през април 2025 г. за тази оценка (наричано по-долу „регионално проучване“), попита респондентите за техните виждания относно капацитета на техните РУО като цяло и на самите тях в частност да изпълняват тази роля. Много висок дял (над 90%) от анкетираните са съгласни с редица свързани твърдения, включително че имат достатъчно знания, умения и експертиза, както и автономност и гъвкавост, и че получават достатъчно информация и насоки (ОИСР, 2025).

Подобно на своите колеги в националния екип, повечето служители по регионалните проекти притежават професионален опит, свързан с тяхната роля. Регионалното проучване показва, че повечето имат опит в детски градини или училища: 85% от работещите по проект *“Силен старт”* и 86% от тези по проект *“Успех за теб”* преди това са работили като учители, ръководители или непедагогически специалисти. Експертизата в изпълнението на проекти, финансирани от ЕС, е

висока, като около три четвърти от анкетиранияте съобщават за нея, а подобен дял съобщава за предишен опит в управлението на проекти (вижте Фигура 4.3). Въпреки че екипите се състоят от координатори на проекти (които притежават управленски функции) и експерти по проекти (отговорни за изпълнението на специфични задачи и отговорности) (Министерство на образованието и науката, 2024), отговорите от анкетата показват малка разлика в експертния опит между ролите. Това означава, че много регионални екипи съчетават силно разбиране на ежедневните предизвикателства, пред които са изправени детските градини и училищата, с експертиза в управлението на проекти.

Фигура 4.3. Голяма част от служителите в регионалните проектни екипи имат предишен опит в работата с детски градини или училища, но по-малка част са работили по задачи, свързани с приобщаващото образование.

Дял на служителите, отчитащ съответния предишен професионален опит, по длъжност, тип задача, и проект

Забележка: Елементите от анкетата са подредени в низходящ ред въз основа на дела на респондентите по "Силен старт", които съобщават, че имат професионален опит.

Източник: ОИСР (2025), *Междинна оценка на проектите "Силен старт" и "Успех за теб": Анкета за регионални екипи по проекти*, непубликувана.

Констатация 2: Дизайнът на проекта не възлага отговорност за методологична подкрепа на екипите по проекта на никое ниво; интегрирането на подобни роли в бъдеще би могло да повиши образователната ефективност на дейностите

Осигуряването на изпълнението на дейностите в съответствие с изискванията, посочени в проектната документация, е важно, но не е достатъчно за ефективното им изпълнение. Екипите по проектите трябва също така да помагат на детските градини и училищата да получат необходимата им подкрепа за изпълнение на дейностите по начин, който води до качествени образователни резултати в техния контекст (т.е. методологична подкрепа). Оценката установява, че този тип подкрепа в момента не е интегриран в отговорностите за управление и координация на проектите. Следователно укрепването на методологичната подкрепа представлява значима възможност за повишаване на образователната ефективност в бъдеще.

2.1. Дизайнът на проекта не интегрира официално методологичната подкрепа в ролята и отговорностите на проектните екипи на никое ниво, въпреки доказателствата за необходимост от такава

Ръководството на проекта в рамките на МОН съобщи, че проектните екипи на национално, областно и институционално ниво нямат официално определена роля в предоставянето на методологична подкрепа на тези, които изпълняват проектните дейности. На национално ниво, въпреки че под-екипите по дейности теоретично са в добра позиция да предоставят такава подкрепа – например за укрепване на насоките за изпълнение, разработване на стандарти за качество или за идентифициране, подбиране и разпространение на добри практики – подобни задачи не са изрично включени в техните отговорности.

Както е определено в насоките за изпълнение, подготвени от МОН, ролята на регионалните проектни екипи не включва предоставяне на методологична подкрепа. От тях се очаква да участват в организацията, изпълнението и контрола на дейностите по проекта, докато техническото изпълнение (т.е. специфичното съдържание на дейностите) се счита за отговорност на екипите на детските градини и училищата. (Министерство на образованието и науката, 2024; 2024). Това е в контраст с информацията в Условието за кандидатстване на Изпълнителната агенция, в които се отбелязва, че РУО следва да участват в техническото изпълнение. Освен това, Изпълнителната агенция включи служители от регионалните дирекции (като експерти, предоставящи методологическа помощ) в списъка с целеви бенефициенти на обучението по Дейност 1 (ИАПО, 2024; 2023). В насоките за прилагане на МОН, Дейност 1 е насочена единствено към педагогически специалисти и непедагогически персонал в детските градини и училищата.

В насоките на проекта се споменава ролята на други публични институции на национално и регионално ниво – като например Регионалните центрове за подкрепа на процеса на приобщаващо образование и Центровете за личностно развитие – в техническото изпълнение, в съответствие с тяхната роля в по-широката екосистема на приобщаващото образование (вижте Глава 2) (Министерство на образованието и науката, 2024; 2024). Екипът за оценка обаче откри малко доказателства, че те участват активно, освен предоставянето на обучения по Дейност 1.

Също така не е предвидена методологична роля в рамките на институционалните проектни екипи, които се състоят от ръководител на детска градина или училище, координатор на проекта и счетоводител. Ръководителите са в крайна сметка отговорни за организирането и наблюдението на планирането, изпълнението и навременното отчитане на дейностите по проекта. Това включва надзор върху човешките ресурси и финансовото управление. Голяма част от работата им по проектите, макар и не цялата, може да бъде делегирана на координатора, въпреки че в детските градини или много малките училища ръководителят често сам поема тази позиция. Въпреки това, служителите, които поемат ролята на координатори на проекти, обикновено се избират въз основа на познанията им за проекти, финансирани от ЕС, а не на експертизата им в приобщаващото образование, което показва, че тяхната роля е по-скоро организационна, отколкото съдържателно-техническа.

Често срещана практика при проекти, финансирани от ЕС в България и другаде, е отговорностите по изпълнението да бъдат фокусирани върху административни задачи, като отчитане и контрол (вж. Глава 5, констатация 2). В този смисъл липсата на методологична подкрепа, предоставяна от проектните екипи по „Силен старт“ и „Успех за теб“, не е необичайна. Въпреки това липсата на официална отговорност за методологична подкрепа в рамките на проектния дизайн предполага, че необходимостта от нея може да не е достатъчно призната. Някои интервюирани от детски градини и училища смятат, че подобна подкрепа би била уместна; някои регионални екипи по проекти също идентифицираха нужда, но същевременно подчертаха, че не я предоставят.

*„Често ни питат как да провеждаме тези уроци или подкрепа. Но учителите сами решават какви материали трябва да използват и какви пропуски в знанията на учениците трябва да запълнят.“
„Нашата подкрепа е за организирането на дейностите, комуникацията с родителите, осигуряването на присъствието на учениците и т.н.“ – Регионален екип по проекта*

Междувременно, представители на гражданското общество определиха липсата на призната нужда от методологична подкрепа като предизвикателство за цялата система и основна пречка пред прилагането на качествено приобщаващо образование.

„Самата концепция за методическа подкрепа е бариера – учителите и другите специалисти трябва да бъдат подкрепяни...“ Не само регионалните екипи не разбират това, дори ръководителите на детски градини и училища нямат това разбиране.“ – Представител на гражданското общество

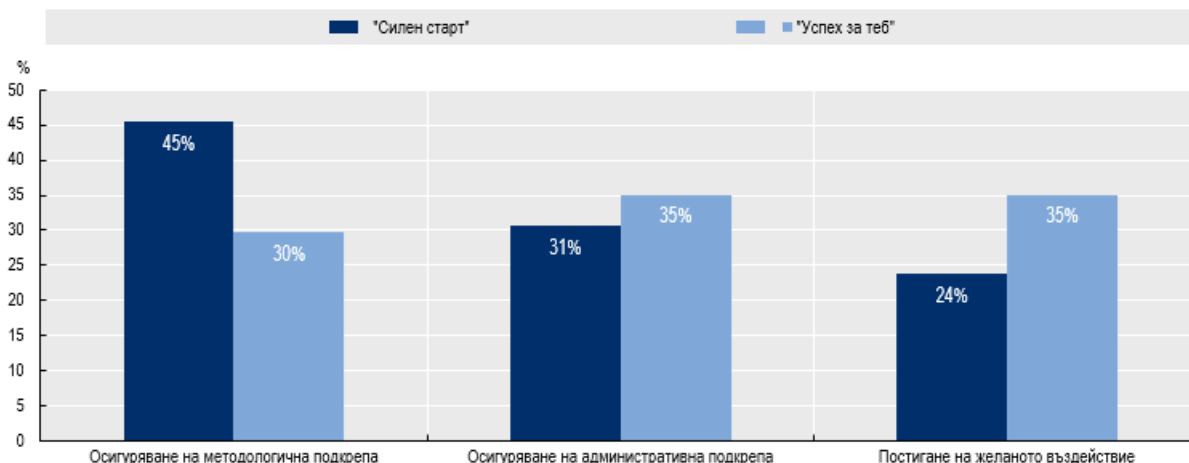
Някои експерти в националните и регионалните екипи по проектите изразиха нежелание да се намесват в професионалната автономия на учителите при определянето на това каква подкрепа за учащите може да включва. Въпреки това, редовната обратна връзка и подкрепата от различни източници са ключови условия за ефективното функциониране на местната автономия и гъвкавост (ОИСР, 2016). Това е особено вярно в българския контекст, където приобщаващото образование е все още развиващ се процес, а съответният професионален капацитет сред учителите и училищните ръководители е нисък – както е признато в логиката на интервенция за проектите (вижте Глава 2).

2.2. Някои служители от регионалните екипи по проектите неофициално поемат методологическа роля, но липсата на официална отговорност означава, че предоставянето на услуги е неравномерно и възпрепятствано от ограничения във времето и уменията

Въпреки че няма официално разпределение на отговорностите, данните от регионалното проучване показват, че някои служители в регионалните проектни екипи, особено по *“Силен старт”*, възприемат ролята си като методологично ориентирана. Когато са попитани за ключовите си цели, близо половината от работещите по *“Силен старт”* се позовават на аспект на методологичната подкрепа, като например подкрепа за прилагането на приобщаващо образование и повишаване на капацитета за приобщаващо образование или родителско участие (вижте Фигура 4.4). От друга страна респондентите по проекта *“Успех за теб”* по-често се фокусираха върху информационни, административни задачи (напр. проверка на изпълнението, отчитане на напредъка и осигуряване на спазването на националните разпоредби) или постигане на крайните цели на проекта, особено по отношение на подобряване на представянето на учениците на изпити (ОИСР, 2025).

Фигура 4.4. Служителите в регионални проектни екипи имат различни виждания относно ключовите си цели

Дял на служители, които посочва какво вижда като своя ключова цел или задача в подкрепа на изпълнението, по проекти

Забележка: Въз основа на отворените отговори на въпроса: Каква(и) е/са според Вас ключовата(ите) цел(и) в подкрепа на внедряването на проектите "Силен старт" и/или "Успех за теб"? На всеки отговор бяха определени един или повече първоначални кодове въз основа на съдържанието му; тези кодове след това бяха прецизирани и валидирани от допълнителен кодер. Процентните стойности показват дела на общия брой присвоени кодове, тъй като на някои отговори са присвоени множество кодове. N=88 за "Силен старт" N=94 за "Успех за теб". Резултатите са показани в низходящ ред въз основа на дела на отговорите по проект "Силен старт", кодирани във всяка категория.

Източник: ОИСР (2025), *Междинна оценка на проектите "Силен старт" и "Успех за теб": Анкета за регионални екипи по проекти*, непубликувана.

По подобен начин имаше доказателства за смесени мнения по отношение на отговорностите на регионалните служители сред националните екипи по проекта. Докато някои интервюирани от националните екипи описаха регионалната роля като предимно информационна и административна, други я видяха като имаща по-директна, поддържаща функция благодарение на експертния им опит в приобщаващото образование и в детски градини или училища. На практика, смесените перспективи относно ролята на регионалните проектни екипи водят до несъответствия между областите по отношение на вида на предоставяната подкрепа.

Въпреки че от ръководството на проекта е ясно, че на регионалните екипи не е официално възложена методологична роля, част от объркването може да възникне от факта, че регионалните екипи по проекта са най-логичното звено за предоставяне на методологична подкрепа. Те са базирани в рамките на българските РУО, чиято по-широка роля включва предоставяне на практическа методологична подкрепа за подобряване на училищата (Гътри, et al., 2022). Освен това, международните доказателства сочат, че децентрализирането на техническата подкрепа за детските градини и училищата на областно и местно ниво е ефективен отговор на сложността на прилагането на приобщаващо образование, позволявайки по-добра реакция към местните реалности – поне на теория (ОИСР, 2023).

"Регионалните екипи по проекта... имат жизнеспособна връзка с детските градини и училищата. Те познават институциите и техния контекст и са експерти. Ние нямаме същия капацитет, който имат те." - Национален екип по проекта

Освен това, тъй като методологичната подкрепа се предоставя само по инициатива на някои служители от регионалните екипи по проектите, нейният обхват и ефективност са ограничени от

пропуски в експертния опит и наличното работно време. Сред работещите по проект *“Силен старт”* само 45% съобщават, че имат поне известен опит със задачи, свързани с приобщаващото образование, и само 56% за тези по проект *“Успех за теб”*. Освен това, малък брой екипи за всеки проект нямат доказан опит в приобщаващото образование помежду си. Това показва, че в съответствие с описанията на ролите, набирането на служители за проектни екипи е давало приоритет на опита от проекти на ЕС пред приобщаващото образование и по този начин е давало приоритет на административните умения пред педагогическо-методологичните. Това може също да е сигнал, че е по-трудно да се набират експерти по приобщаващо образование. Така или иначе, липсата на формализирани отговорности за методологична подкрепа води до неравномерно предоставяне на такава подкрепа.

Освен това, регионалните екипи по проектите възприемат времето и броя на служители като основни пречки пред предоставянето на по-голяма подкрепа на детските градини и училищата. Регионалното проучване попита респондентите да посочат едно нещо, което биха желали, което би им позволило да помагат по-добре на институционалните екипи да предоставят висококачествена подкрепа на уязвимите ученици. Около една пета от отговорите за всеки проект са свързани с повече време. При проект *“Успех за теб”*, други 13% посочват, че е нужен по-голям екип по проекта (ОИСР, 2025). Такива мнения бяха споделени от някои интервюирани от екипи в детски градини и училища, както и от гражданското общество.

„Членовете на РУО, където няма толкова много училища, ще бъдат по-ефективни. В този район има твърде много училища. Тяхното натоварване и брой на служителите са различни. Не вярвам, че имат физическия капацитет да станат по-активни, отколкото са в момента.“ – Училищен проектен екип

РЕЗУЛТАТИ: Забележими промени в детските градини и училищата

Този раздел изследва промените, наблюдавани в детските градини и училищата в резултат на изпълнението на проектите, и разглежда как те се съгласуват с причинно-следствената връзка, посочена в реконструираната теория на промяната (вижте Фигура 4.1). Той разглежда резултатите по отношение на нивата на участие и естеството на осъществената подкрепа.

Констатация 3: Въпреки че участието в дейности, насочени към учащите, е високо, изпълнението е по-бавно при дейности, насочени към педагогическите екипи и родителите, особено в рамките на проект “Успех за теб”

Оценката установява, че детските градини и училищата са ентусиазирани да включат учащите в проектите, с висок процент на участие на детски градини и училища от цялата система. Въпреки това, дейностите, насочени към персонала и родителите, са с по-слабо участие, отчасти поради забавяния в тяхното изпълнение, но също и поради някои пречки пред изпълнението на институционално ниво. Тези пречки включват ниско възприемано значение на Дейност 1 сред някои служители и несигурност в детските градини и училищата относно конкретния начин на изпълнение на Дейност 2.

3.1. Значителен дял от детските градини и училищата предоставят подкрепа на учащите по двата проекта, включително чрез назначаване на специализирани професионалисти

И двата проекта - *“Силен старт”* и *“Успех за теб”* - имат значителен обхват в цяла България. Около две трети от допустимите институции участват в дейности по проектите. Към април 2025 г. (последни налични данни) 63% от детските градини и училищата с предучилищни групи са

участвали в *“Силен старт”*, а 66% от училищата - в *“Успех за теб”*. На ниво учащи, 70% от децата в детска градина или предучилищна възраст и 54% от учениците са посещавали институциите участващи в проектите (Министерство на образованието и науката, 2025). Въпреки широкия институционален обхват, е повечето случаи само малка част от учащите във всяка отделна институция участват в проектните дейности.

По проект *“Силен старт”* работата с деца е най-напредналата дейност в изпълнението, като 91% от крайния целеви брой деца под 18 години, получаващи подкрепа, вече са достигнати три години преди крайния срок през 2029 г. (вижте Приложение А: Таблица А.1). Напредъкът в изпълнението на *“Успех за теб”* също е значителен, като няколко ключови крайни цели за участие на учениците, определени за декември 2027 г., вече са изпълнени до април 2025 г. Това повдига въпроси дали първоначалните цели са били твърде ниски и дали разпределението на средствата в рамките на проектите е достатъчно целенасочено, за да достигне до тези с най-голяма нужда (вж. Глава 5, Констатация 3).

Общата подкрепа (Дейност 4) е популярна дейност и по двата проекта с най-голям брой участващи учащи, въпреки че има и най-голямата целева група. До април 2025 г. 25 885 деца в детски градини и училища с предучилищни групи са получили обща подкрепа по проект *“Силен старт”* – 47% от крайната цел за декември 2028 г. По проект *“Успех за теб”* 87 740 ученици от 1 до 12 клас са получили обща подкрепа, което представлява 97% от крайната цел.

За допълнителна подкрепа (Дейност 3), много детски градини и училища използват проектите, за да финансират допълнителни часове за специалисти по вече съществуващи договори или да назначат нови. Данните показват, че и за двата проекта участващите институции е по-вероятно да разполагат с вътрешни специалисти, отколкото тези, които не участват, и да имат повече от тях, с по-ниско съотношение между специалисти и учащи със специални образователни потребности (СОП) (вижте Таблица 4.1). Въпреки че са обещаващи, тези данни са съпътствани от важни уговорки: няма налични данни, които да потвърждават, че тази ситуация се различава от ситуацията преди началото на изпълнението на проекта. Освен това, като се има предвид, че много специалисти работят на непълен работен ден, броят на специалистите на институция може да е подвеждащ показател за резултатите; броят на часовете или еквивалентът на специалисти на пълен работен ден биха могли да предоставят по-точна картина.

Таблица 4.1. Проектите подкрепят детските градини и училищата при назначаването на специалисти

Разпространение на вътрешни специалисти в участващи и неучастващи детски градини и училища (април 2025 г.)

Индикатор	<i>“Силен старт”</i> (Детски градини и учебни заведения с предучилищни групи)		<i>“Успех за теб”</i> Училища	
	Участващи	Неучастващи	Участващи	Неучастващи
Дял на институциите със специализирани професионалисти	97%	92%	82%	59%
Среден брой специалисти ¹	6,5	5,0	2,5	1,5
Брой деца със специални образователни потребности на специалист ²	1,5	1,8	4,6	5,8

1. Изчислението се основава на институции, които имат поне един вътрешен специалист.

2. Изчислението се основава на институции, които имат поне едно дете със специални образователни потребности и поне един вътрешен специалист.

Източник: Министерство на образованието и науката (2025), Данни за проекти “Силен старт” и “Успех за теб”. Април 2025 г. (непубликувано).

Рамката на ОИСР за многообразие, равенство и приобщаване в образователните системи подчертава значението на набирането, задържането и развитието на специализиран и друг помощен персонал като средство за повишаване на професионалния капацитет за управление на многообразието, равенството и приобщаването (ОИСР, 2023). Това означава, че образователните системи носят отговорност да гарантират, че детските градини и училищата разполагат с подходящ състав на специалисти, за да отговорят на нуждите от многообразие и профили на учениците. През 2022 г. проучване, проведено от ОИСР, разкри, че разпределянето на допълнителни специалисти за ученици със специални образователни потребности (СОП) е най-разпространеният подход в страните членки, като много по-малко страни назначават персонал за подкрепа на ученици от определени етнически групи или национални малцинства, както и ученици с изявени дарби, като и двете са целеви групи по проектите “Силен старт” и “Успех за теб” (ОИСР, 2023). Това показва, че в рамките на проектите усилията на България за назначаване на вътрешни специализирани екипи имат по-голям обхват по отношение на широтата на експертизата, отколкото подобни усилия в много страни от ОИСР.

3.2. Дейностите, насочени към педагогически и непедагогически специалисти и родителите, се изпълняват по-бавно и по двата проекта и понастоящем имат ограничен обхват по проект “Успех за теб”

В рамките и на двата проекта дейностите, насочени към учители, специалисти и родители, са имали по-слабо участие в сравнение с тези, насочени към учащи, досега. През април 2025 г. обучението на персонала (Дейност 1) по проект “Успех за теб” е достигнало само 1% от целта, определена за 2028 г., а интензивната работа с родителите (Дейност 2) е достигнала само 9%. По проект “Силен старт”, съответните стойности бяха по-високи - 20% и 33% (независимо че напредъкът все още беше по-нисък, отколкото при дейностите, насочени към учащи), въпреки че беше стартиран година след “Успех за теб” и че ръководството на проекта е забавило изпълнението на Дейност 1, за да проведе първо проучване на нуждите от обучение на персонала. И при двата проекта изпълнението на Дейност 2 може да е било по-бавно, тъй като е отнело повече време за набиране на координатори на дейности за интензивна работа с родители в рамките на националните екипи по проекта поради по-малкия експертен опит в тази област. Междувременно, като нова дейност, много институционални екипи нямат опит в интензивната работа с родителите, за разлика от прилагането на допълнителна и обща подкрепа, с която са много по-запознати.

В допълнение към тези ограничения при планирането, екипът за оценка идентифицира някои допълнителни бариери, които понастоящем може да възпрепятстват усвояването в необходимия мащаб за постигане на целите за изпълнение:

- За обучение на персонала (Дейност 1):
 - Няколко интервюирани в училищата посочиха, че някои служители възприемат предлаганото обучение по проект “Успех за теб” като лишено от релевантност. Други бяха преминали същото обучение по предишни проекти и затова смятаха, че обучението вече не е актуално за тях. Макар че е положително, че проектът подкрепя институционализирането на ресурсите, разработени през предходния програмен период (вж. Глава 3, Констатация 2), е изключително важно да се гарантира, че предлагането е достатъчно широко, за да привлече широк кръг от учители и специалисти.
 - Някои служители в детските градини и училищата съобщиха, че забавеното начало на обучителните дейности по двата проекта е довело до това, че те са станали достъпни след стартирането на проектите, което, предвид фокуса им върху изграждането на

- капацитет на учителите да идентифицират нуждите на учащите, е станало твърде късно, за да бъде полезно за учащите през първите години от изпълнението им.
- Някои служители в детски градини и училища, както и представители на гражданското общество, обясниха, че форматът на обучението, предлагано по проектите, създава затруднения с педагогически и непедагогически специалисти, които могат да възпрепятстват участието, тъй като ръководителите трябва да осигурят заместващ персонал за участниците в едnodневните до тридневните обучения.
- По отношение на интензивната работа с родителите (Дейност 2), детските градини и училищата посочиха липса на разбиране за това какво трябва да включва подобна работа (вижте Констатация 7.1 отдолу).

Изследването на относителната важност на постиженията е важен аспект при оценката на ефективността. Осъществяването на директна подкрепа за учащите с темпото и мащаба, които и двата проекта са постигнали досега, е голямо постижение, което надвишава по-бавното усвояване на по-малките дейности по обучение на персонала и интензивната работа с родителите. Въпреки това е необходимо достатъчно обучение на персонала в бъдеще, за да се гарантира висококачествена подкрепа, предоставяна на учащите.

Констатация 4: Проектите създават условия за интервенции, ориентирани към учащите, но биха могли да помогнат по-добре на училищните екипи да знаят как да реагират ефективно на установените нужди на учащите

Данните, събрани за оценката, показват, че подкрепата за учащите, осъществявана по проектите, следва много ясни структури, които спомагат за създаването на среда, по-силно ориентирана към учащите, в която се идентифицират индивидуалните нужди и се проследява напредъкът. Въпреки това, по-специално по проект „Успех за теб“, изглежда, че учителите и специалистите получават по-малка подкрепа за това как да адаптират практиката си, за да отговорят на установените нужди на учащите. Това от своя страна може да ограничи ефективността на допълнителните инструкции или предоставяната допълнителната подкрепа.

4.1. Следвайки подробни насоки за проекта, детските градини и училищата прилагат силно структурирани интервенции, които могат да улеснят подход, ориентиран към учащия

Интервюираните от всички нива споделиха, че проектите улесняват прилагането на педагогика и учебни среди, ориентирани към учащия се. Те възприемат това като основен контраст между проектите и другата подкрепа, предоставяна на учащите като част от изискванията на *Наредбата за приобщаващо образование*, като например консултации по академични предмети, които се провеждат извън редовното учебно време (Министерство на образованието и науката, 2017).

Три ключови характеристики на проектите улесняват подход, ориентиран към учащия се. Първо, насоките на проекта установяват ясни структури за дейности с учащите, които проектните екипи прилагат чрез щателни процеси на отчитане и контрол. Въпреки че това е свързано със значителен административен ресурс (вж. Глава 5, Констатация 2), то подпомага прилагането на много структурирани интервенции, включително диагностика на нуждите, изготвяне на персонализиран план за развитие и проследяване на напредъка.

„Предоставям консултации (т.е. корективна подкрепа извън проекта), но това са само консултации и... не винаги знам кой е разбрал урока или не. Но [по проекта] ...следя развитието им много по-внимателно, познавам нуждите им във всеки един момент, имам ясни очаквания за резултатите им.“ – Училищен проектен екип

„В редовната академична програма учителите обикновено изискват нещо от учениците; в „Успех за теб“ е обратното – учениците получават това, което очакват от учителите.“ – Училищен проектен екип

Второ, проектите налагат ограничения върху размера на групите: допълнителната подкрепа (Дейност 3) се осъществява в групи до двама ученици, докато общата подкрепа (Дейност 4) е за групи от около петима. Изследванията показват, че малките или индивидуалните учебни групи могат да насърчат учащите да напредват със собствено темпо, с по-малко времеви ограничения и по-малко напрежение (ОИСР, 2023).

И накрая, учителите получават допълнително възнаграждение за изпълнението на дейностите, което не е така за подкрепата, която са длъжни да предоставят съгласно *Наредбата за приобщаващо образование*, нито за повечето дейности, които се изпълняват по национални програми. Въпреки че почти всички интервюирани учители и други специалисти съобщиха, че биха предоставили подкрепата безплатно, няколко ръководители и координатори на проекти признаха, че допълнителното възнаграждение влияе положително върху учебната среда, създадена по проектите.

„[В консултации] някои деца казват, че учителите много бързо им казват какво трябва да знаят и това е всичко. Като част от „Успех за теб“ учителите не бързат да напускат училището. Можем да създадем подходяща среда за децата, защото можем да мотивираме учителите.“ – Училищен проектен екип

Това, че проектите улесняват преминаването от традиционните педагогики, ръководени от учителя, към подходи, ориентирани към учащия, е ценно, като се има предвид, че това е установено продължаващо предизвикателство в българския контекст (вж. Гътри и др. (2022)). Това е особено важно в контекста на приобщаващото образование: международните доказателства показват, че подходите, които поставят личните характеристики, нужди и интереси на учениците в центъра на преподаването и ученето, са от решаващо значение за ефективното коригиращо образование и други приобщаващи цели (Минеа-Пик, 2023; Съвет на Европейския съюз, 2025).

4.2. Проектите поставят силен акцент върху диагностицирането на нуждите на учащите, отчасти благодарение на инструментите, разработени през предишния програмнен период, но има по-малко насоки относно това как да се отговори на нуждите, особено в рамките на проект „Успех за теб“

Идентифицирането на нуждите на учащите е централен фокус на проектите и експертите на всички нива смята, че този аспект работи добре. Ръководствата на проектите *“Силен старт”* и *“Успех за теб”* подчертават важността на идентифицирането на нуждите на учащите се при осъществяване на подкрепа. Диагностицирането на нуждите се извършва както на етапа на кандидатстване (вижте Глава 5, Констатация 3), така и на етапа на изпълнение. За последното детските градини и училищата следва да използват специфични диагностични инструменти, разработени в рамките на програмния период 2014-2020 г. Това включва инструменти, предназначени за учащи със СОП или хронични заболявания, за тези в риск, ученици с изявени дарби, за тези, за които българският не е майчин език, и за тези, които изостават или са изложени на риск от отпадане от образованието (Министерство на образованието и науката, 2025).

По време на интервютата, проектните екипи на национално, областно и институционално ниво признаха предимството да имат на разположение тези диагностични инструменти. Идентифицирането на нуждите на учащите е от основно значение за насърчаване на равенството и приобщаването в образованието (ОИСР, 2023) и наличието на валидирани инструменти, които помагат на професионалистите да ги оценяват, може да бъде много полезно. В регионалното проучване висок дял от анкетираните заявяват, че детските градини и училищата в тяхната област

спазват изискванията относно диагностиката на нуждите. Сред екипите по *“Силен старт”* 84% са съгласни или категорично съгласни, че нуждите на децата се оценяват точно, преди да получат подкрепа; делът при *“Успех за теб”* беше подобен – 88% (ОИСР, 2025).

„Вече разполагаме с инструменти за идентифициране на ученици с различни обучителни потребности. Тези действия са в правилната посока и прилагането на диагностичните инструменти се е подобрило в рамките на двата проекта.“ – Регионален екип по проекта

Диагностицирането на нуждите обаче е само първата стъпка в процеса на приобщаващо образование. След като са идентифицирали нуждите на учащите, учителите и непедагогическите специалисти трябва да знаят как да предоставят информирани, персонализирани интервенции, които гарантират, че тези нужди са удовлетворени (ОИСР, 2023; Съвет на Европейския съюз, 2025). Това означава задълбочено разбиране на различните педагогики, които могат да ги подпомогнат учителите, за да отговорят на нуждите на различните учаци.

Проектите, особено *“Успех за теб”*, рискуват да ограничат фокуса до първата стъпка (т.е. идентифициране на нуждите), като на училищния персонал се предоставя много по-малко насоки и подкрепа по отношение на следващите стъпки (т.е. приобщаващи педагогики). Въпреки че Инструментариумът за ранно идентифициране се използва в рамките на проект *“Успех за теб”* за идентифициране на ученици, изложени на риск от преждевременно напускане на училище, включва общи и специфични за предмета насоки за подходящи учебни дейности (Епитропова, et al., 2020), същото не важи за другите инструменти, използвани по проекта. Например, инструментът за идентифициране на надарени ученици включва само един параграф с много общи препоръчителни дейности за всяка предметна област (Панкова, et al., 2023).

Междувременно, обучението на педагогическите и непедагогическите екипи по проект *“Успех за теб”* се отнася почти изключително до оценка на нуждите: четири от петте допустими теми са свързани с използването на диагностични инструменти, с малка подкрепа за ефективни педагогически отговори (вж. Глава 3, Констатация 2.2). Изключение прави обучението, насочено специално към начинаещи учители, което предоставя въвеждаща квалификация за това как да се предоставя допълнителна подкрепа (Дейност 3) и обща подкрепа (Дейност 4) в съответствие с *Наредбата за приобщаващо образование*. За разлика от това, обучението на персонала, предлагано по линия на проект *“Силен старт”* обхваща редица теми, включително идентифициране на нуждите, адаптиране на учебната програма за ученици със специални образователни потребности и хронични заболявания, методологии за прилагане на подкрепа за български език и въвеждане в Националната рамка за качество в образованието и грижите в ранна детска възраст (ОГРДВ).

Освен това представители на гражданското общество подчертаха, че форматът на обученията – външни обучения от един до три дни – не подкрепя адекватно персонала да адаптира практиките и да възприеме нови педагогики. Това е в съответствие с по-широките предизвикателства, установени за България: качеството на обучението не винаги е гарантирано и има ограничени възможности за приложно, училищно базирано развитие, което изследванията свързват с по-голямо въздействие върху практиката (ОИСР, 2025).

Събраните за оценката доказателства разкриват някои опасения относно качеството на интервенциите, прилагани от екипите в детските градини и училищата. На областно ниво, докато респондентите в регионалното проучване бяха почти единодушни в съгласието си, че нуждите на учащите се оценяват и напредъкът се проследява по проекта, имаше по-малък консенсус по отношение на качеството на подкрепата, която учащите получават, със значителни вариации в зависимост от техните характеристики (вижте Фигура 4.5) (ОИСР, 2025). Въпреки че това се основава само на тяхната гледна точка, то поне е показателно за по-неясно разбиране относно това как може да изглежда качеството в тези дейности, които са относително нови. Към момента на

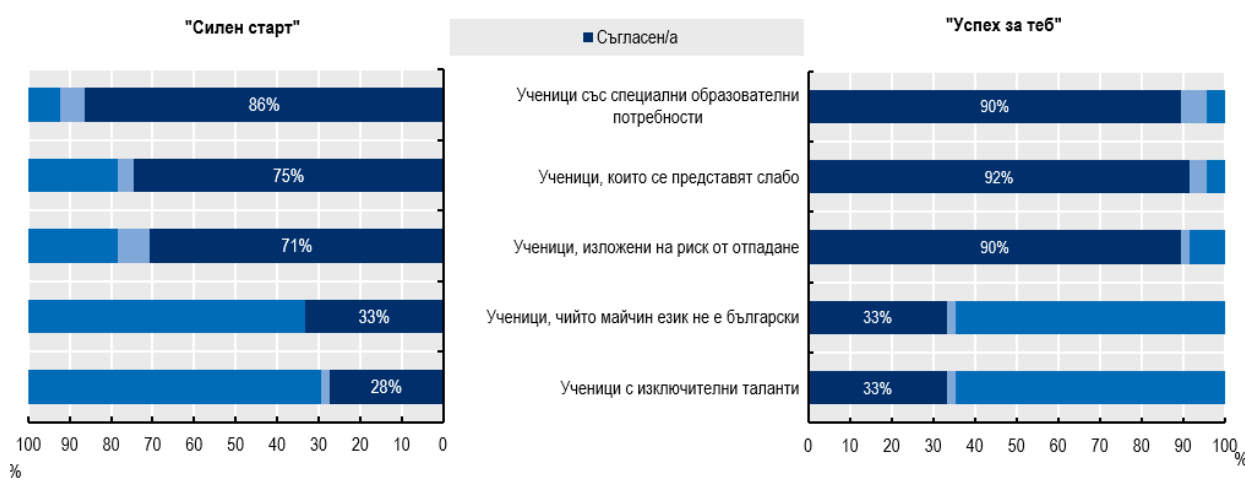
оценката не беше възможно да се оцени качеството на подкрепата, които се използват наличните проектни данни.

Интервюираните от гражданското общество посочиха, че ключово предизвикателство при изпълнението на проекти не е, че учителите не идентифицират или не разбират нуждите на учащите, а че не винаги са сигурни как да планират и изпълняват учебни дейности, които отговарят на тях. Това създава риск общата подкрепа по български език и математика, например, да се ограничава до предоставяне на допълнителни часове обучение, а не до прилагане на нови педагогически подходи. Това е малко вероятно да доведе до желаните резултати ефективно: има убедителни доказателства, че самото удължаване на времето за обучение не води до по-високи постижения, без специфични разпоредби за ефективното използване на допълнителното време (Радингер & Боескенс, 2021). Това е въпрос на професионалния капацитет на учителите – екипите в детските градини и училищата има достатъчна автономност да адаптира педагогиката, но може да няма достатъчно знания и умения, за да го прави уверено.

„Внедряването на проект “Успех за теб” на училищно ниво не е достатъчно отзивчиво към учениците... Трябва да покажем на учителите, че могат да използват различни подходи. – Представител на гражданското общество

Фигура 4.5. Сред регионалните екипи по проекти, увереността относно качеството на подкрепата, която получават учащите, варира в зависимост от различните им нужди.

Мнения сред регионалните екипи по проекти относно качеството на подкрепата, която получават учащите, по проекти

Забележка: Елементите от анкетата са подредени в низходящ ред въз основа на дела на респондентите по проект "Силен старт", които съобщават, че са съгласни или напълно съгласни, че всяка група учащи получава подкрепа, която е добре съобразена с техните нужди. Източник: ОИСР (2025), *Междинна оценка на проектите "Силен старт" и "Успех за теб": Анкета за регионални екипи по проекти*, непубликувана.

Този раздел предлага по-задълбочен поглед върху ефективността на конкретни дейности, изпълнявани по проектите. Той не обхваща всички дейности, а по-скоро тези, в които са налице забележителни резултати, включително обща подкрепа (дейността с най-голям обхват) и по-нови дейности (като ангажираност на родителите и подкрепа за надарени ученици и такива, за които българският не е майчин език). Както и другаде, констатациите в този раздел се основават главно на гледните точки на ключови заинтересовани страни; данните от проекта понастоящем не предоставят достатъчно пълна информация за образователните резултати (вж. Глава 5, Констатация 5).

Констатация 5: Екипите по проектите, родителите и учениците гледат положително на дейностите и техните непосредствени резултати за учащи от различни възрасти или нужди

В интервютата на национално ниво, областно ниво и ниво детска градина или училище имаше консенсус, че проектите имат положителен ефект върху учащите. Интервюираните обикновено се фокусираха върху резултатите, свързани с отношението, като съобщаваха, че децата и учениците се чувстват по-ангажирани, по-уверени и по-щастливи благодарение на участието си. В детските градини и училищата интервюираните говориха за ентузиазма на учениците да участват в проектите, като даваха примери за ученици с ниска посещаемост, които идват на училище само за дейности по проекта, или за проектите, използвани за мотивиране на семействата да поддържат посещаемостта на децата в детската градина и да удължават престоя им. Тези положителни перспективи бяха изразени за учащи от всички възрасти и с разнообразни нужди.

„Проектите подпомагат посещаемостта на децата. Винаги, когато има проект (като “Силен старт”) има по-голямо желание от страна на децата да дойдат, а родителите виждат, че това е добре за тях и затова се грижат детето да продължат да идват.“ – Екип по проекта за детска градина

Данните по проекта за “Успех за теб” показват, че посещаемостта на училище сред участващите ученици се подобрява. Средно в различните области, една пета от учениците са подобрили посещаемостта си през учебната година, в която са участвали, в сравнение с предишните години (Министерство на образованието и науката, 2024). В различните области делът варира от 9% (Габрово) до 41% (Плевен). Данните обаче не позволяват сравнение с неучастващи ученици от същото училище, нито да се изолира ефектът от участието в проекта от други потенциални фактори. Еквивалентни данни за проект “Силен старт” не бяха налични.

Интервюираните в детските градини и училищата също предоставиха неофициални доказателства за подобрени образователни резултати на учащите се в проектите, включително напредък в основните академични дисциплини, подобро усвояване на езика и речта и по-добри социални и поведенчески умения.

„Дъщеря ми вече може да се изразява по-ясно, общува и говори повече. Вкъщи тя използваше телефона и таблета... но откакто участва в допълнителната подкрепа, се изразява по-свободно“ – родител от детската градина

Тези неофициални данни от интервюта с персонал и родители в детските градини и училищата изискват внимателно тълкуване (вижте „Ограничения“ в Глава 2) и трябва да бъдат допълнени от други констатации относно силните страни и предизвикателствата при изпълнението на дейностите. Въпреки това обемът на положителните възприятия е забележителен и важен: осигуряването на положителен опит на учениците, родителите и учителите в приобщаващото образование може да помогне за промяна на нагласите в цялата система, което е ключова стъпка към превръщането на приобщаващото образование в норма (ОИСП, 2023).

Констатация 6: Съществува риск общата подкрепа по линия на проект “Успех за теб” да се използва предимно за подготовка за изпити, а не за откриване и преодоляване на пропуски в основните знания, както е било първоначално замислено

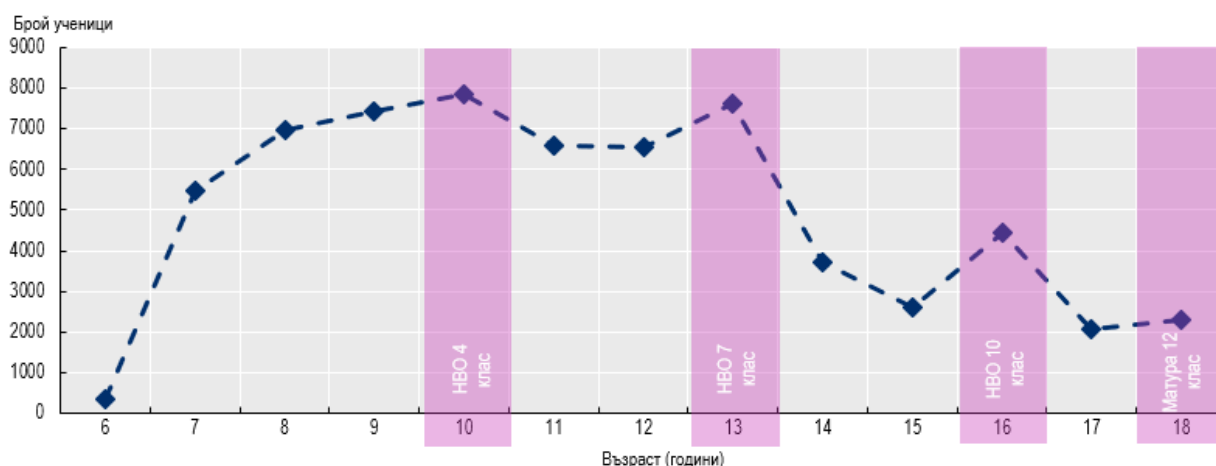
По проектите “Силен старт” и “Успех за теб”, общата подкрепа (Дейност 4) е насочена към учащи, които имат трудности и пропуски в обучението или развитието си и са изложени на риск от напускане на образователната система. Ръководството на проекта очертава няколко групи, за които е предназначена общата подкрепа, както и в кой момент от тяхното образование. Въпреки че

фокусът е върху българския език и литература и математиката, с напредването на учениците в образованието им се появяват и други предметни области. Както е посочено в насоките за прилагане на МОН за проект „Успех за теб“, ключовата целева група за обща подкрепа са учащите, изложени на риск от отпадане, и тези, които имат системни трудности при овладяването на образователното съдържание (Министерство на образованието и науката, 2024).

Въпреки това, посещенията в училищата, проведени за тази оценка, показват, че ръководителите и учителите често виждат обща подкрепа в рамките на „Успех за теб“ като начин за финансиране на допълнителна подготовка за изпити с висок залог, по-специално Националното външно оценяване в 7 клас, което определя класирането в горния курс на средното образование. Във всяко посетено училище имаше групи за обща подкрепа за ученици със слаби резултати, на които предстои явяване на национални изпити или оценки (т.е. ученици в 4, 7, 10 или 12 клас). Това е видно и от данните по проекта: процентите на участие са най-високи в тези степени (вижте Фигура 4.6).

Фигура 4.6. Пиковите в участието на учениците в проект „Успех за теб“ съвпадат с изпитите с високи залози

Брой ученици, получаващи подкрепа по проект „Успех за теб“ по възраст и време на националните външни оценявания (НВО) и държавните матури, април 2025 г.

Забележка: Нивата на класовете съответстват на модалната възраст на учениците във всеки клас.

Източник: Министерство на образованието и науката (2025), Данни за проекта „Успех за теб“: Април 2025 г., непубликувано.

Решението, взето от училищните екипи да използват обща подкрепа за подготовка за изпити, несъмнено е добронамерено. В България националните оценки определят образователните пътища на учениците и затова успехът е с висока стойност. Някои учители и ръководители описаха, че са мотивирани да предоставят тази подкрепа от съображения за равнопоставеност, обяснявайки, че проектът им позволява да осигурят допълнителна подготовка за изпити на ученици, чиито родители не могат да си позволят все по-разпространените частни уроци. Този подход към общата подкрепа обаче рискува да задълбочи по-широк проблем в България. ОИСР вече е докладвала, че по начина, по който са проектирани в момента, националните оценки и изпити – по-специално НВО за 7. клас – не представляват конструктивен фокус за преподаване и учене (Гътри, et al., 2022). По-скоро те са склонни да стеснят фокуса до механичното учене и основното припомняне. Важно е учителите да имат по-широка референтна рамка, която да насочва подкрепата към учениците, като се има предвид, че много важни компетенции не са обхванати от изпита.

Екипът за оценка установи доказателства за изкривяващия ефект, който фокусът върху подготовката за изпити може да има върху предоставянето на обща подкрепа в училищата. Например, в едно посетено училище общата подкрепа за учениците от 7 клас е била отложена до втория срок, за да се проведе в седмиците преди НВО. В друг случай учителите описаха включването на практически тестове и механично заучаване на ключови правила в своите сесии за обща подкрепа. Подобни подходи могат да доведат до бързи резултати, но са по-малко вероятни да помогнат на учениците в овладяването на основни умения или в развитието на сложни компетенции в дългосрочен план. Въпреки че доказателствата сочат, че подобни практики са широко разпространени, те не са повсеместни. Екипът за оценка също така идентифицира някои примери за училища, прилагащи обща подкрепа за повишаване на основните умения, както е предвидено (вижте Каре 4.1).

Каре 4.1. Повишаване на функционалната грамотност чрез обща подкрепа по български език

Въпреки че данните от проекта показват, че много училища, прилагащи обща подкрепа по линия на *“Успех за теб,”* ориентират тази подкрепа към подготовка за изпити, има изключения от тази тенденция.

В едно училище, посетено за оценката, учителка, която предоставя обща подкрепа на ученици в 10-ти клас, описва как умишлено избягва съдържание, свързано с Националното външно оценяване (НВО), предпочитайки да съсредоточи подкрепата си върху умения за грамотност, които са по-подходящи за нуждите на нейните ученици.

„Отворих учебната програма и ги попитах: Какво ще ви бъде полезно? Какво искате да остане? Те казваха неща като попълване на заявления за работа или изготвяне на автобиографии. Така че това съм включил в допълнителните сесии. Те нямат възможност [да развият тези умения] в редовни часове, тъй като има толкова много различни неща, които трябва да усвояват, и защото се подготвят за НВО, което включва неща, които никога няма да използват след училище.“ – Училищен проектен екип

Този учител умишлено е избрал да избягва съдържание, свързано с НВО, тъй като се съмнява, че то ще ангажира достатъчно тези, които получават обща подкрепа. Вместо това, като помоли учениците да идентифицират своите учебни потребности, тя може да направи подкрепата за развиване на основни умения по-приложна, подчертавайки практическото ѝ значение за живота на учениците след училище. Примерът подчертава, че в системата вече съществуват добри практики, които могат да бъдат полезно идентифицирани и споделени.

Източник: Информация, събрана от екипа за оценка по време на посещения в детски градини и училища.

Част от предизвикателството е, че насоките, предоставяни на училищата относно общата подкрепа, не са нито достатъчно целенасочени, нито достатъчно развити, за да подкрепят училищата в прилагането на интервенции с по-висок потенциал. Както е определено в проектните документи и в *Наредбата за приобщаващо образование*, общата подкрепа може да обхване много голям дял от учениците в редица предметни области, но проектната документация предлага малко съвети за това какво би могла да включва тя. За учениците от горния курс на средното образование единственият пример за подкрепа, предоставена в насоките, изрично се позовава на подкрепата за подготовка за изпити (вж. Глава 3, Констатация 1). Това означава, че училищата имат голяма автономия с малка подкрепа, особено предвид ограничената методологична подкрепа (вж. Констатация 2) и пропуските в усилията за укрепване на професионалния капацитет (вж. Глава 3, Констатация 2), отбелязани по-рано.

В това отношение, „Успех за теб“ контрастира със „Силен старт“. Интервенциите, предлагани в рамките на общата подкрепа по проект „Силен старт“ са по-специфични и се фокусират само върху подкрепата по български език. Освен това, проектната документация е по-инструктивна, като посочва, че детските градини трябва да прилагат специализирани методики за подкрепа на деца, чийто майчин език не е български, въз основа на насоките, посочени в наредбите за *приобщаващо образование*, за *предучилищна подготовка* и за *усвояване на български език*. Освен това, в обучението, предлагано по Дейност 1, са включени обучителни дейности, свързани с укрепване на приобщаващите педагогически подходи за тези учаци. Въпреки че този по-целенасочен и холистичен подход за предоставяне на обща подкрепа по проект „Силен старт“ може да е по-благоприятен за образователната ефективност, понастоящем няма налични данни за сравняване на резултатите от развитието и образованието в двата проекта.

Констатация 7: По-новите дейности – като например ангажирането на родителите и подкрепата за надарени ученици или такива, чийто майчин език не е български – не винаги са достатъчно добре разбирани от тези, които ги прилагат.

Оценката идентифицира няколко фактора, които възпрепятстват ефективността на някои от по-новите дейности, включени в проектите „Силен старт“ и „Успех за теб“ – а именно интензивна работа с родителите, допълнителна подкрепа за надарени ученици и обща подкрепа за ученици, чийто майчин език не е български. Идентифицираните бариери включват липса на подробности в насоките за проекта, както и ограничен професионален капацитет или недостатъчна подкрепа.

7.1. Родителската ангажираност е високо ценена от екипите на детските градини и училищата, но Дейност 2 в момента е широко дефинирана, изисква големи ресурси и умения, които много служители не притежават

Интервютата, проведени за тази оценка, показват широк консенсус сред националните, регионалните и институционалните екипи по проекта, че усилията за ангажиране на родителите са от висока стойност и помагат да се преодолее основна пречка пред приобщаващото образование в България (вж. Глава 3, Констатация 2.1).

„Помощта с родителите е от решаващо значение... най-голямото предизвикателство за училищата при приобщаването на учениците е да успеят да убедят родителите, че образованието е важно и ценно.“ - Национален екип по проекта

Това одобрение се доказва от броя на образователните медиатори и социалните работници, назначени чрез проектите за работа с родители и ученици. До април 2025 г. по проект „Успех за теб“ са били наети 1148 души *непедагогически персонал*, което представлява 112% от крайната цел за края на 2027 г. По проект „Силен старт“, тази цифра беше 350, което е 86% от крайната цел. Този персонал играе важна роля в подпомагането на училищата да ангажират родителите като цяло. Предишни оценки на други проекти в българския контекст са установили, че образователните медиатори са от решаващо значение за преодоляване на комуникационните различия между училищата и маргинализираните общности и за ангажиране на труднодостъпните семейства. (OECD, 2025). Въпреки това, за разлика от това впечатляващо увеличение на персонала, реалното прилагане на интензивна работа с родителите е по-бавно (вж. Констатация 3).

На въпроса дали детските градини и училищата ефективно ангажират родителите по проектите, около 90% от регионалните екипи по проекта са заявили съгласие или категорично са се съгласили, че това е ефективно. Екипът за оценка чу положителни доказателства както от учители, така и от родители, включително някои интересни примерни инициативи, въпреки че те бяха реализирани като дейности по интереси, а не като интензивна работа с родителите (виж Каре 4.2).

„Преди това забелязахме, че родители на деца със специални образователни потребности често бяха изключвани от други дейности за ангажиране, така че имаме наистина силна цел да ги включим чрез „Силен старт“, като им помагаме да изградят доверие в специалистите, работещи с децата им, и гарантираме, че те се чувстват приети, включени и чути“ – екип на проекта за детска градина

Много се радваме, че синът ни е включен и социализиран в тази детска градина. Всеки ден получаваме обратна връзка за това каква подкрепа получава тук и какво можем да направим у дома... всички работим заедно.“ – Родител в детска градина

Каре 4.2. Включване на родителите като активни партньори в по-широката общност на детската градина или училището

Екипът за оценка установи липса на яснота сред много представители на детски градини и училища, както и сред някои екипи по проекта, относно това как би могло да изглежда висококачественото родителско ангажиране. Някои училища в България обаче ангажират родителите по иновативни начини, третирайки ги като активни членове на разширена учебна общност.

В едно от посетените училища, директорът подчерта силното участие на родителите в извънкласния живот на учениците. Родителите придружават учениците на многобройните училищни пътувания, екскурзии и състезания, които се организират. Те също така предоставят на учителите и другия персонал идеи за допълнителни дейности, които могат да ангажират учениците и като предлагат своя опит. Например, като част от *„Успех за теб“*, училището организира занимание по интерес за група ученици от 1 клас в сътрудничество с родител, който работи в печатница. Дейността включваше ученици, учител и родител, които работеха заедно, за да напишат, оформят и отпечатаат книга. Учителите споменаха много висока степен на ангажираност сред учениците в дейността, което е спомогнало за подобряване на тяхната грамотност, както и на способността им да си сътрудничат помежду си.

Примерите подчертават, че родителското участие не е задължително да се ограничава само до предаване на информация на родителите, а по-скоро те могат да бъдат ценен партньор в разработването и прилагането на учебни дейности.

Източник: Информация, събрана от екипа за оценка по време на посещения в детски градини и училища.

Въпреки това имаше по-малък консенсус относно това дали училищата успешно подкрепят родителите в това да разберат целите на *„Успех за теб“*, като малко над две трети заявяват съгласие или категорично съгласие. Значителен дял (29%) са отговорили с „Не знам/Не мога да кажа“, което сигнализира за липса на разбиране сред проектните екипи за това как може да изглежда ефективността. Това показва свързано предизвикателство, което стана ясно по време на интервютата: проектните екипи на всички нива нямат ясна представа как трябва да изглежда интензивната работа с родителите и какви промени би могла да предизвика. Представители на гражданското общество съобщиха, че има „липса на ясна визия“ по отношение на ангажирането на родителите по проекта. Служители на МОН посочиха същото.

„Това е първият път, когато родителското участие е включено като дейност.“ Опитавме се да проведем неформални разговори [за да разберем по-добре какво би трябвало да включва], но бихме искали да имаме повече официални срещи за това“ – Национален екип по проекта

Липсата на ясни насоки за проектната документация относно Дейност 2, както и ограниченият опит и знания в образователната система по отношение на висококачественото и въздействащо родителско участие, може да допринасят за ниския процент на участие в сравнение с други

дейности по проектите. В рамките на насоките на проекта, интервенциите по Дейност 2 са много широко дефинирани. Междувременно, началното обучение на учителите в България не подготвя учителите за родителско участие и темата не е включена в обучението, предлагано по проектите. Това е и област с по-нисък капацитет в образователната администрация, тъй като работата с родители не е била преди това специална област на работа в рамките на регионалните управления на образованието или Министерството на образованието и науката. Въпреки че няколко големи организации на гражданското общество в България притежават съответния експертен опит в тази област, проектите не интегрират официално тези организации в изпълнението им.

Липсата на насоки и опит се усложнява от факта, че родителското участие се възприема сред проектните екипи като особено предизвикателство. Няколко интервюирани споделиха за напрегната връзка, която може да съществува между учители и родители в България, особено сред родителите на ученици със специални образователни потребности и такива от ромски общности.

„Разговорът с родителите може да бъде най-трудната част от работата. Особено родителите, които не искат да говорят с нас.“ – Училищен проектен екип

„Работата с родителите е предизвикателство – родителите трябва да осъзнаят колко важно е сътрудничеството с училището, а съвременните родители не винаги имат време или възможности за това... особено в градовете.“ – Регионален екип по проекта

Данните от проекта илюстрират сложните характеристики на родителите, ангажирани в рамките на „Успех за теб“ (еквивалентни данни не са налични за проект „Силен старт“). Повечето (71%) имат само основно или никакво образование, а две трети са от уязвими групи. Междувременно 40% са безработни (Министерство на образованието и науката, 2025). Макар че е положително, че проектът е насочен към правилните родители и успява да ги ангажира в свързани дейности, сложността на собствените нужди на тези родители допълнително увеличава ресурсната натовареност на работата с тях. Това беше доказано в разговорите с проектните екипи в детските градини и училищата.

„Опитваме се да повишим осведомеността сред родителите по време на проекта, обаждаме им се, ангажираме ги от самото начало... имаме някои деца, които трябва да следим, така че се обаждаме на родителите и насърчаваме посещаемостта им... Закупихме допълнителни материали, за да улесним участието и ангажираността, планираме културни дейности. Но понякога се разочароваме – от 15 майки се явяват само 3 или 4.“ – Екип по проекта за детска градина

7.2. Детските градини и училищата нямат яснота относно целите и обхвата на подкрепата за учениците с изявени дарби

И двата проекта включват надарените ученици като специфична целева група за допълнителна подкрепа (Дейност 3). Интервенциите могат да включват прилагане на модели на обучение, които спомагат за стимулиране и развитие на артистични или спортни таланти, или участие в конкурси и състезания. По проект „Успех за теб“, училищата могат също да финансират подкрепа за дейности, свързани с науката, стипендии или алтернативни програми.

Данните, събрани за оценката, обаче разкриват известен скептицизъм или несигурност относно предоставянето на подкрепа за ученици с изявени дарби в детските градини и училищата, особено за по-малките. Малък брой интервюирани поставиха под въпрос концепцията за включване на надарени ученици в проектите. Това включваше някои, които смятаха, че всички учащи са с изявени дарби и затова не е подходящо определени деца да бъдат изтъквани, както и други, които смятаха, че самата концепция за надареност е подвеждаща. Това показва, че има липса на разбиране и подкрепа, която проектите ще трябва да преодолеят, преди да могат да достигнат желания мащаб. Учениците с изявени дарби са включени в международните рамки за приобщаващо образование

(ОИСР, 2023) Оценката показва, че са необходими повече усилия, за да се комуникира това с ключовите заинтересовани страни и да се изгради съответната експертиза.

Регионалното проучване също така показва по-малко доверие сред регионалните екипи по проекти по отношение на подкрепата, предоставяна на ученици с изяви дарби. Само 28% от анкетираните, работещи по проект *“Силен старт”*, заявяват съгласие или категорично съгласие, че децата с изяви дарби получават качествена подкрепа, съобразена с техните нужди по проекта; 33% от работещите по проект *“Успех за теб”* съобщават същото. И в двата случая около две трети от анкетираните отговарят „Не знам/Не мога да кажа“, което предполага, че екипът по проекта няма ясно разбиране за това как трябва да изглежда качествената подкрепа (вижте Фигура 4.6).

Екипите от детските градини и училищата също повдигнаха въпроси относно идентифицирането на надарени ученици. И по двата проекта се очаква учителите и специалистите да използват инструменти, разработени по предишни проекти, за идентифициране на ученици с изяви дарби. По проект *“Успех за теб”*, училищата трябва да използват и класации от национални и международни олимпиади или други състезания. Някои училищни екипи обаче описаха този подход като прекалено ограничен, което означава, че някои ученици с изяви дарби остават незабелязани. Освен това, идентифицирането чрез този подход рискува да задълбочи неравенствата, особено знаейки, че учениците с високи постижения в България, които е вероятно да участват в подобни състезания, идват непропорционално от най-облагодетелстваните среди (вижте Глава 2), а също и че много надарени ученици може изобщо да не се състезават в национални и международни състезания. Обратно, по проект *“Силен старт”*, ръководител на детска градина обясни, че са спрели да предоставят допълнителна подкрепа на деца с изяви дарби, тъй като инструментът за идентифициране не е дал полезни резултати: „инструментът посочи, че всички [деца] са с изяви дарби...“

7.3. Подкрепата за учащи, чийто майчин език не е български, може да не е достатъчно съобразена с техните специфични нужди, особено в рамките на проект “Успех за теб”

И по двата проекта учащите, за които българският не е майчин език, могат да получат обща подкрепа (Дейност 4) на всяка възраст в детската градина и училището. Интервюираните в детската градина и училището потвърдиха важността на подкрепата за тези учащи и почти всички институции, посетени за оценката, прилагаха свързани интервенции. Подкрепата е насочена специално към най-малките учащи, тъй като това е единственият предмет, по който може да се предостави обща подкрепа по програмата *“Силен старт”*, въпреки че дейностите по интереси могат да обхващат и други области на ранното развитие.

Докато интервюираните в детските градини и училищата изглеждаха уверени във вида подкрепа, която предоставят на тези учащи, представители на гражданското общество изразиха опасения. Те подчертаха, че подобна подкрепа изисква различни подходи към обучението в сравнение с тези за корективна подкрепа за български език и литература, като посочиха, че това не е признато в рамките на проектите. Те посочиха педагогически подходи като межкултурната осведоменост и интерактивното обучение като особено важни. Това е в съответствие с резултатите от изследвания: общите условия за настаняване, предназначени за други групи, като например ученици със слаби резултати или хора с увреждания, са по-малко ефективни от тези, които съчетават целенасочени, приобщаващи и индивидуализирани подходи, които надграждат съществуващите езикови и културни знания (Йех, 2019; Лий, Шетгири, Барина, Тилитски, & Флорес, 2015; Алтер, 2022). В българския контекст, където мнозинството от учащите, чийто майчин език не е български, са от ромската общност, интеграцията на ромската култура и преходът към друг език също може да са важни (Неминска & Борисова, 2021).

Данните, събрани за оценката, показват, че по-специално по проект “Успех за теб” има слаба осведоменост за необходимостта от различни педагогически подходи за учащите, чийто майчин език не е български, ситуация, изострена от други предизвикателства, посочени по-горе, включително липсата на методологична подкрепа (Констатация 2) и ограничен фокус върху разработването на приобщаващи педагогически (Констатация 4.2). Някои интервюирани от националния екип заявиха, че макар преподавателските практики да могат да бъдат различни за тези деца в детските градини, в училищата предизвикателствата са по-скоро свързани с предмета, отколкото с езика. Освен това, по време на посещения в училищата, понякога е била предоставяна обща подкрепа на смесени групи ученици, за които българският не е майчин език, и на такива, които са се представили по-слабо по български език и литература. Макар че това може да е неизбежно – ограниченията на ресурсите могат да възпрепятстват създаването на отделни групи – то може да възпрепятства и предоставянето на по-персонализирана подкрепа. За разлика от това, екипите в посещенията за оценката детски градини прилагат персонализирана подкрепа за деца, които говорят различен език от български у дома (вижте Каре 4.3).

Каре 4.3. Адаптиране на подкрепата към деца, чийто майчин език не е български, в детските градини

По време на посещенията в детските градини, екипът за оценка идентифицира някои силно адаптирани примери за обща подкрепа за деца, чийто майчин език не е български. Във всеки случай, участващите учители са посещавали свързани обучения, или по проект “Силен старт” или през предишния програмен период, който ги е подготвил за използване на учебни ресурси, специално разработени за тези учаци.

Учителите в една детска градина обясниха, че обучението, което са получили, ги е запознало със специфични педагогически подходи, както и със специален учебник с учебни материали и материали за оценка. След това детската градина закупи тези учебници, които включваха материали за учители и деца. Тези ресурси сега се използват в общи групи за подкрепа, предназначени за малки групи учаци, чийто майчин език не е български. Учителите говориха много положително за това как обучението и материалите са им помогнали да разберат как да адаптират практиката си, за да отговорят на нуждите на тези учаци:

„Преди години беше много по-трудно [да се подкрепят деца, чийто майчин език не е български] защото трябваше да намерим темите, трябваше да изготвим учебната програма. Сега брошурата го прави много по-лесно, ресурсите са добре структурирани и има и електронни ресурси.“ – Екип на проекта за детска градина

Източник: Информация, събрана от екипа за оценка по време на посещения в детски градини и училища.

Източници

- Алтер, Д. (2022). Ефективни преподавателски практики за учащи, за които английският не е роден език. 1-17. Извлечено от <https://scholarworks.calstate.edu/downloads/td96k840z>
- Гътри, К., Норфолк-Бийдъл, А., Перико Е Сантос, А. В., Хендерсън, К., Рокинс, К., Фордъм, Е., & Ли, Р. (2022). Прегледи на ОИСП за оценяване и анализ в образованието: България. In *Прегледи на ОИСП за оценяване и анализ в образованието*. Издателство на ОИСП, Париж. doi:10.1787/57f2fb43-en
- Епитропова, А., Карагъзова-Дилкова, Д., Бойинка, Д., Иванова-Варджийска, Е., Райкова, Ж., Димова, Й., . . . Бойкова, Ф. (2020). *Разработване на инструментариум за ранно идентифициране на ученици, изложени на риск от преждевременно напускане на училище, и за диференциран подход при определяне на техните нужди от индивидуална подкрепа*. Paisii Hilendarski University.
- ИАПО. (2023). *Условия за кандидатстване: Процедура за директно отпускане на безвъзмездни средства BG05SFPR001-1.001 „Обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие в училищното образование“*. непубликувано.
- ИАПО. (2024). *Условия за кандидатстване: Процедура за директно отпускане на безвъзмездна финансова помощ BG05SFPR001-1.003 „Обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие в предучилищното образование“*. непубликувано.
- Йех, Е. (2019). Родителите имат значение: Влиянието на родителското участие върху записването на учащи с английски като чужд език във висшето образование. *School Community Journal*, 29, 39-62. Извлечено от <https://eric.ed.gov/?id=EJ1220085>
- Лий, М., Шетгири, Р., Барина, А., Тилитски, Д., & Флорес, Г. (2015). Отглеждане на двуезични деца: Качествено изследване на родителските нагласи, убеждения и намерения за поведение. *Национална медицинска библиотека*, 37(4), 503-521. Извлечено от <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC4820316/>
- Минеа-Пик, А. (2023). Наваксване на пропуснатите възможности за учене: Изследвания и доказателства от политиките относно ключови стратегии за възстановяване на ученето. In *Работни документи на ОИСП в областта на образованието*. Издателство на ОИСП, Париж. doi:10.1787/a69c5909-en
- Министерство на образованието и науката. (2017). *Наредба за приобщаващо образование*. Изтеглено на 5 9 2025 г. от <https://www.mon.bg/regulation/naredba-za-priobsthavasthoto-obrazovanie/>
- Министерство на образованието и науката. (2024). *Данни от проучване за проект „Успех за теб“*. непубликувано.
- Министерство на образованието и науката. (2024). *Насоки за изпълнение на дейностите по проект BG05SFPR001-1.001 "Успех за теб" – Версия 2*.
- Министерство на образованието и науката. (2024). *Насоки за изпълнение на дейностите по проект BG05SFPR001-1.003 „Силен старт“*.
- Министерство на образованието и науката. (2025). *Данни за проектите "Силен старт" и "Успех за теб": април 2025 г.*
- Министерство на образованието и науката. (2025). Микроданни за проекта "Успех за теб": април 2025 г. Изтеглено на unpublished
- Неминска, Р., & Борисова, Т. (2021). Иновативни стратегии за образование на ромски деца в началното училище. *Международна конференция за иновации в науката и образованието*. doi:<https://doi.org/10.12955/pss.v2.233>
- ОИСП. (2016). Управление на образованието в един сложен свят. In T. Burns, & F. Köster (Eds.),

- Образователни изследвания и иновации. Издателство на ОИСР, Париж. doi:10.1787/9789264255364-en
- ОИСР. (2019). *По-добри критерии за по-добра оценка: Ревизирани определения и принципи за употреба на критериите за оценка*. Издателство на ОИСР, Париж. doi:10.1787/15a9c26b-en
- ОИСР. (2023). *Равенство и приобщаване в образованието: Намиране на сила чрез многообразие*. Издателство на ОИСР, Париж. doi:10.1787/e9072e21-en
- ОИСР. (2023). Равенство, многообразие и приобщаване в ранното детско образование и грижи. *От Перспективи на ОИСР за образователните политики* (Том 83). Издателство на ОИСР, Париж. doi:<https://doi.org/10.1787/72ab31c1-en>
- ОИСР. (2025). *Междинна оценка на проектите „Силен старт“ и „Успех за теб“: Анкета за регионални екипи по проекти*. непубликувано.
- ОИСР. (2025). Образование и умения в България. In *Прегледи на националните политики за образование*. Издателство на ОИСР, Париж. doi:10.1787/ac0229da-en
- Панкова, Р., Иванов, П., Бояров, И., Симеонов, И., Обретенова, П., Георгиева, с., . . . Саласат, И. (2023). *Инструмент за откриване на дарби и определяне на възможности за стимулирането им чрез допълнителна подкрепа за личностното развитие на деца и ученици с изключителни дарби и насоки за прилагане на инструмента*. Ministry of Education and Science, София. Изтеглено на 18 June 2025 г. от https://www.mon.bg/nfs/2023/12/darbi_pr-podkrepa_po_01122023.pdf
- Радингер, Т., & Боескенс, Л. (2021). Повече време в училище: Поуки от казуси и изследвания за удължените учебни дни. In *Работни документи на ОИСР за образованието*. Издателство на ОИСР, Париж. doi:10.1787/1f50c70d-en
- Съвет на Европейския съюз. (2025). Заключение на Съвета относно приобщаващи, ориентирани към учащия практики в ранното детско образование и грижи и в училищното образование (C/2025/2796). *Official Journal of the European Union*. Изтеглено на 24 7 2025 г. от <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52025XG02796#:~:text=societal%20well%2Dbeing.-,Inclusive%2C%20learner%2Dcentred%20practices%20in%20early%20childhood%20education%20and%20care,personal%2C%20emotional%20and%20social%20developmen>

5 Ефикасност и устойчивост

Ключови послания

- И при двата проекта *“Силен старт”* и *“Успех за теб”*, **комуникацията между екипите по проекта на различни нива е ефикасна**, което спомага за осигуряването на бърза реакция и подобряване на изпълнението.
- **Всички екипи по проектите отделят много време за отчитане и контрол**, което е важно за прозрачността. Въпреки това, изискванията свързани с тези дейности могат също така да възпрат участието в проекти и да отклонят времето и експертния опит от усилията, насочени към подобряване на образователните резултати.
- **Разпределителната ефикасност на проектите е ограничена**, което означава, че може да се направи повече, за да се достигне до всички детски градини, училища и учаци, които биха могли да се възползват. Разработването на проекта включва усилия за съпоставяне на ресурсите с нуждите, но не включва в обсега си детските градини и училищата, които не кандидатстват.
- **И двата проекта изграждат по-голяма осведоменост сред администрациите и институциите за приобщаваща практика**, което помага за изграждането на основа за приобщаващо образование в дългосрочен план.
- **Нови усилия за сътрудничество на регионално и институционално ниво** биха могли да подкрепят приобщаващи практики след края на проекта, но в момента те са спорадични и в ограничен мащаб.
- **Обхватът на събирането на данни по проектите е увеличен, но данните все още не се използват в подкрепа на изучаването на това какво работи и защо**, което е от решаващо значение за устойчивостта.

Първата половина на тази глава представя резултатите от оценката, свързани с ефикасността, като разглежда въпроса: **До каква степен управлението и координацията на проектите подпомагат ефикасното прилагане на качествено приобщаващо образование за различните групи учаци?** Тя разглежда оперативната ефикасност на *“Силен старт”* и *“Успех за теб”*, с фокус върху това как комуникацията, отчитането и контролът подпомагат ефикасното внедряване. Тя също така взема предвид разпределената ефикасност, оценява дали ресурсите са насочени към учащите, детските градини (т.е. предучилищните образователни заведения, които в България включват детски градини и учебни заведения с предучилищни групи), училищата и районите, които биха могли да се възползват най-много.

Втората половина на главата предлага прозрения за перспективата за устойчивост на проектите, като се задават следните въпроси: **До каква степен са въведени мерки за осигуряване на непрекъснатост на качествено приобщаващо образование след настоящата програма за финансиране?** В нея се изследва дали изпълнението укрепва капацитета на персонала в националните екипи, регионалните екипи и екипите на ниво детски градини и училища да прилагат

приобщаващи практики след приключване на проекта и да улесняват вида обучение, който подкрепя мащабирането и институционализацията.

Ефикасност

Този раздел разглежда аспекти на ефикасността при внедряването на проектите *“Силен старт”* и *“Успех за теб”*. Той разглежда комуникацията между екипите по проекта, процесите на отчитане и контрол, както и разпределението на ресурсите между районите, детските градини, училищата и учащите.

Констатация 1: Комуникацията между екипите по проекта на всички нива е ясна, навременна и отзивчива, което подпомага ефикасното изпълнение

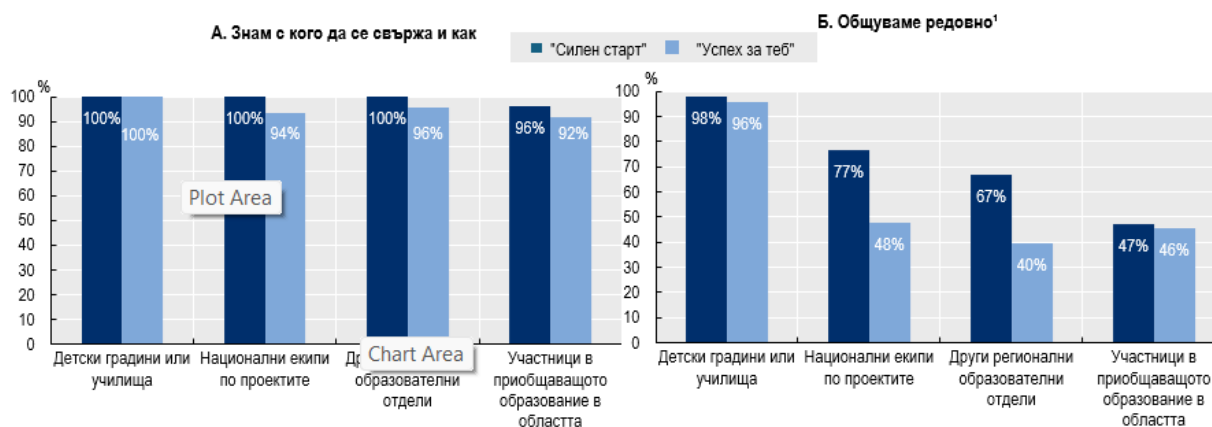
Събраните за оценката доказателства показват, че е налице ефикасна комуникация между екипите за управление на проекта и координация на различните нива на системата. Чрез интервюта и проучването на ОИСР за регионални проектни екипи, проведено през април 2025 г. за тази оценка (наричано по-долу „регионалното проучване“; вижте Приложение Б), участниците от национални проектни екипи, регионални проектни екипи и проектни екипи на ниво детски градини или училища съобщиха, че знаят с кого да се свържат и как, както и че са удовлетворени от навременността на отговорите. Това подкрепя прилагането, като помага за съгласуване на усилията на национално, областно и институционално ниво, позволява бързо отстраняване на неизправности и намалява недоразуменията.

Данните от проучвания и интервюта показват, че комуникацията се осъществява в три посоки:

- **Комуникация отгоре надолу** – която обикновено изяснява изискванията за изпълнение, отчитане и мониторинг на дейностите – преминава ефикасно от националните към регионалните екипи по проекта чрез териториалните координатори. Над 90% от участниците в регионалното проучване съобщиха, че са получили отговори от националните екипи по проекта (ОИСР, 2025). Информацията преминава от регионалните екипи към екипите в детските градини и училищата чрез регионалния екип по проекта. Сред участниците в регионалното проучване всички съобщиха, че знаят с кого да се свържат в участващите институции и как. Освен това, 98% от работещите по проект *“Силен старт”* и 96% от работещите по проект *“Успех за теб”* съобщават, че са комуникирали с детски градини или училища в тяхната област през голяма или немалка част от времето си по проекта (вижте Фигура 5.1) (ОИСР, 2025).

Фигура 5.1. Регионалният персонал съобщава за високо ниво на яснота по отношение на комуникационните канали и често взаимодействие с екипите на детските градини и училищата.

Дял на служителите по регионалния проект, които са съгласни, че знаят с кого да се свържат и как, и поддържат редовна комуникация

1. Редовната комуникация се отнася до респондентите, които са съобщили, че отделят умерено количество (т.е. 20%) или повече време за проекта за тази задача.

Забележка: Елементите от анкетата са подредени в низходящ ред въз основа на дела на респондентите по проект "Силен старт", които съобщават, че са съгласни или напълно съгласни с твърдението, че знаят с кого да се свържат и как.

Източник: ОИСР (2025) *Междинна оценка по проектите "Силен старт" и "Успех за теб": Анкета за регионални екипи по проекти*, непубликувана.

- **Комуникация „отдолу нагоре“**, при която детските градини и училищата се свързват с регионален или национален екип по проекта за подкрепа, се улеснява от редовен контакт между институционално и областно ниво. По време на посещенията в детски градини и училища, интервюираните не изразиха притеснения относно наличието на регионален персонал по проекта, като се позоваха на редовна комуникация по телефона, имейл, информационната система за проекта и онлайн или лични срещи. Това обаче обхваща само опита в 4 от 28-те области. Комуникацията между регионалните и националните екипи също е сравнително разпространена сред регионалните екип, работещи по проект "Силен старт", но по-рядко по проект "Успех за теб" (вижте Фигура 5.1). Това може да се дължи отчасти на *факта, че "Силен старт"* – проект с по-малко предшественици и който стартира по-скоро – е по-малко познат на работещите в регионалните управления на образованието (РУО).
- **Хоризонтална комуникация** на областно ниво между отделните РУО и с други, работещи по приобщаващо образование в същия район, е по-рядко срещано (вижте Фигура 5.1). Въпреки това, тя остава ефикасна: респондентите в проучването съобщиха за висока степен на яснота относно това с кого да се свържат сред тези групи и как.

Чрез интервюта екипът за оценка установи доказателства, че ефикасната комуникация е спомогнала за създаването на обратна връзка, която подобрява изпълнението. Например, националните екипи по проектите съобщиха за актуализиране на насоките по проекта в отговор на повтарящи се въпроси или обратна връзка от регионалните и институционалните екипи.

Констатация 2: Проектните екипи на всички нива отделят много време за отчитане и контрол. Въпреки някои успешни мерки за опростяване, това може да възпре участието и да отклони времето и експертния опит от подобряване на образователните резултати

Оценката установява, че задачите по отчитане и контрол (напр. финансово и административно отчитане, проверки на документи и одити), макар и важни, отнемат много време по проекта на всяко ниво, което има последици както за ефикасността, така и за ефективността. Въпреки че са положени някои успешни усилия за намаляване на административната тежест за този програмен период, има възможност за по-нататъшно повишаване на ефикасността, по-специално на институционално ниво.

2.1. Задачите по отчитане и контрол представляват голям обем работа за проектните екипи на всички нива, което създава известна неефикасност и намалява фокуса върху образователните резултати

Интервютата, проведени за оценката, разкриха, че процесите на отчитане и контрол са ключов фокус на управлението и координацията на проектите на национално, областно и институционално ниво. Въпреки че подобни процеси несъмнено са важни за осигуряване на прозрачно и отговорно използване на европейското финансиране и се изпълняват ефикасно в контекста на тези проекти, екипът за оценка установи доказателства, че фокусът върху тях може да създава неефикасност в други аспекти на изпълнението на проектите с последици за резултатите.

Първо, отчитането и контролът очевидно са основна задача на проектните екипи на всички нива, независимо от ролята:

- В рамките на **националните екипи по проектите**, всички интервюирани – от координатори на дейности до ръководители на проекти, от териториални координатори до координатори по финансово управление – посочиха отчитането и контрола като основна задача за тях по проекта.
- Сред **регионалните екипи по проекта**, участващи в регионалното проучване, прегледът на проектната документация от детските градини или училищата за съответствие беше задачата, която най-често беше посочвана, че съставлява голям или много голям дял от времето, прекарано по проекта, сред работещите по *“Успех за теб”*. Това беше втората най-често посочвана задача от работещите по *“Силен старт”* (ОИСР, 2025). И за двата случая нямаше ясна разлика във времето, прекарано в изпълнение на задачата, между координаторите на проекти и експертите по проекта.
- За **институционални проектни екипи**, ръководителите и/или координаторите на проекти отбелязаха по време на посещения на място, че отчитането и контролът отнемат много от времето им. Всъщност, от 17-те отговорности, възложени на ръководителите на детски градини или училища от Министерството на образованието и науката в насоките на проекта *“Успех за теб”*, 8 се фокусират върху контрола и отчитането. Това включва организиране на въвеждането на данни за информационната система на проекта, съхраняване на проектната документация и осигуряване на техническо и финансово отчитане на дейностите (Министерство на образованието и науката, 2024). В интервютата учителите и другият персонал също отбелязаха, че отделят време за изпълнение на изискванията за докладване.

Въпреки че отчитането и контролът са необходими на всяко ниво на изпълнение на проекта, настоящото разпределение на отговорностите – при което всички или повечето от работещите по проекта са ориентирани към тези задачи – изглежда създава припокриване, което води до ненужно дублиране на усилия. Това е общопризнат проблем на финансираните от ЕС проекти.

Неотдавнашен анализ от Германия установи, че акцентът върху контрола на европейско ниво води до създаването на стратегии за избягване на грешки на национално ниво. Това може да доведе до неефективно изпълнение на изискванията (Мойзис и партньори ГмбХ, 2025).

Второ, отчитането и контролът поглъщат ценни ресурси, включително умения и време на персонала. Поне част от тези ресурси могат да бъдат насочени по-ефективно другаде макар че отчитането може да подпомогне постигането на резултатите, е малко вероятно да допринесе за реализирането на желаните резултати. Този проблем отново е отбелязан при по-широки оценки на проекти, финансирани от ЕС, където е установено, че изискванията за докладване отклоняват вниманието от качествените резултати (Мойзис и партньори ГмбХ, 2025). При внедряването на проектите *“Силен старт”* и *“Успех за теб”* това се проявява най-ясно на областно ниво, МОН е положило усилия да назначи експерти по приобщаващо образование в регионалните проектни екипи, но потенциалната добавена стойност на техния опит може да бъде ограничена, ако работата им е фокусирана предимно върху докладване и контрол. В интервюта и отворени отговори в регионалното проучване няколко регионални служители изразиха свързани с това опасения.

„[Иска ми се] ...да имам време да посещавам [детски градини или училища] по-често и да се съсредоточа върху подобряване на ефективността на самите дейности, вместо по-голямата част от времето ми да се прекарва в наблюдение на документацията на проектните дейности.“ – Регионален екип по проекта

На ниво детска градина и училище интервюираните разкриха, че административното натоварване, свързано с управлението на проекти, може да обезкуражава по-широкото участие в дейности или включването на повече персонал и учаци. Едно училище съобщи, че е намалило обхвата на участието си поради тази причина. За някои екипи – особено за участници за първи път или с по-малък опит, както и за по-малки институции – тази административна тежест беше описана и като източник на стрес. Въпреки че някои интервюирани признават, че тежестта на подробното отчитане и контрол намалява с увеличаване на запознаването с проекта, интервюираните от национални и регионални екипи и гражданското общество го посочват като вероятна пречка за участие, особено за тези, които не са запознати с предишни проекти или с финансираните от ЕС проекти.

„Дизайнът на проектите “Успех за теб” и “Силен старт” изисква училищата и детските градини административно да управляват процеса, което е огромно допълнение към учебното им натоварване. Дейностите се провеждат предимно извън редовното учебно време. Някои училища имат капацитет – те имат достатъчно добри стратегии, които отчитат техните специфични нужди. Но е наистина трудно.“ – Представител на гражданското общество

2.2. Усилията за опростяване, включително въвеждането на опростена варианти на отчитане на разходите и информационни системи за проектите, носят повишаване на ефикасността с потенциал за по-нататъшен напредък за институциите

Признавайки високото административно натоварване, което носят отчетността и контролът, Изпълнителна агенция „Програма за образование“ (наричана по-долу Изпълнителната агенция) и МОН предприеха стъпки за подобряване на ефикасността на свързаните с тях процеси през текущия програмен период.

Първият основен подход е въвеждането на опростената опция за разходите в рамките на Програма „Образование“ 2021-2027 г., която замества възстановяването на разходи въз основа на „реалните разходи“ за управление на проекти, като вместо това се разпределят предварително определени суми. Детски градини и училища, участващи в проектите *“Силен старт”* и *“Успех за теб”* получават еднократна сума от 15% от общия си бюджет, която да насочат на управлението на проекта. Това спомогна за рационализиране на финансовото отчитане, като вече не се изисква институционалните екипи да документират разходите по подробни категории. Това им предлага и

по-голяма гъвкавост при използването на средствата. Опростеният вариант за разходите е общопризнат сред националните бенефициенти на европейско финансиране като значително е намалил административната тежест както за управляващите органи, така и за бенефициентите (Европейска комисия, n.d.). В България, национални и институционални екипи по проекти както за *“Силен старт”*, така и за *“Успех за теб”* говорят положително за последствията от него.

Второто основно усилие за опростяване е въвеждането на специална система за информационни системи за всеки проект, изпълняван по линия на ПО, предназначени да централизират информацията, да рационализират отчитането и да подобрят координацията. Съответните системи за *“Силен старт”* и *“Успех за теб”* бяха добре приети над 85% от анкетираните в регионалното проучване съобщиха, че улесняват комуникацията с националните и институционалните екипи по проекта. В интервюта един член на регионалния екип отбеляза, че информационната система подпомага ефективността на отчитането, което им позволява бързо да идентифицират проблеми в начина, по който училищата документират дейностите, и да ги разрешат. Много интервюирани в детските градини и училищата също изразиха подкрепа.

„Добре е да имаме [система за информация за проекти], всичко е на едно място, това ни прави дисциплинирани и защитава прозрачността. [Това] означава, че всичко е регулирано и всички знаем точно какво се изисква и какво се случва.“ – Училищен проектен екип

Въпреки това, посещенията на място показват, че екипите в детските градини и училищата продължават да смятат, че поемат някои ненужно тежки задачи. Първо, има известно объркване относно необходимостта от съхраняване на хартиени версии на документи в допълнение към качените онлайн. В насоките на проекта на МОН е посочено, че отчетите на хартиен носител трябва да се съхраняват в детската градина или училището до стартирането на дигиталната платформа (Министерство на образованието и науката, 2024); посещенията на място обаче разкриха, че институционалните екипи продължават да съхраняват хартиени версии и смятат, че това остава като изискване. Освен това, някои необходими документи, като например формуляри за съгласие и присъствени листове, се администрат на хартия, но след това трябва да бъдат качени в системата, което създава допълнителна, ненужна стъпка. Също така липсва яснота относно това дали се изискват хартиени версии на ключови документи по време на посещения в детски градини и училища (вж. Констатация 6.3).

Други интервюирани в детски градини и училища отбелязаха, че процесите на отчитане в платформата все още отнемат време, често срещат проблеми и създават ненужно дублиране на информация поради липса на интеграция с Национална електронна информационна система за предучилищното и училищното образование (НЕИСПУО). Националните екипи по проекта признаха, че платформите се нуждаят от постоянни корекции.

„През 2019 г., когато стартира първият проект с тези дейности, платформата изискваше само да напиша името на учителя и НОИС щеше да свърже необходимата информация. След това учителят можеше да поеме контрола. Но в сегашната платформа директорът трябва да въведе имената на учителите, децата, темите на всички групи... и всички дни от седмицата за дейностите. Това отне много време. – Екип по проекта за детска градина

Накрая, екипите на детските градини и училищата обясниха, че някои процеси за отчитане, както и самата платформа, не са били готови или не са били напълно функционални, когато МОН е стартирало проектите. Като такива, с течение на времето те са получавали различни инструкции как да изпълняват задачите. Прилагането на нови процеси на практика е свързано с множество начини на обучение, което може да е забавило внедряването или да е използвало ценни ресурси.

Констатация 3: Усилията за насочване на финансови ресурси и увеличаване на участието понастоящем не могат да гарантират, че всички институции и учащи, които би трябвало да се възползват от проектите, ще го направят

Изпълнителната агенция и МОН предприемат важни стъпки за насочване на финансовите ресурси по проектите към области, институции и учащи, които най-много се нуждаят от тях. Оценката обаче установява свързани недостатъци: усилията за съпоставяне на средствата с нуждите понастоящем обхващат само детските градини и училищата, които кандидатстват за участие. Това се утежнява от липсата на целенасочени усилия за набиране на образователни институции с големи нужди.

3.1. Усилията за насочване на финансови ресурси към региони, детски градини и училища с най-голяма нужда, функционират ефективно, но обхватът им е ограничен до институции, мотивирани да участват

Разпределянето на финансиране на институциите и учащите, които най-много се нуждаят от него, е ключов елемент за насърчаване на равенството и приобщаването в образованието (ОИСР, 2023). Това е от решаващо значение и за ефикасността, като се гарантира, че публичните ресурси са насочени към услуги или интервенции, които ще генерират най-голяма социална стойност. Изпълнителната агенция и МОН въведоха два основни механизма за насочване на финансирането по проектите *“Силен старт”* и *“Успех за теб”*. Първо, чрез разпределението на финансирането между регионите и, второ, чрез процеса на кандидатстване. Въпреки че тези подходи помагат за ефективното разпределение на ресурсите, те имат ограничения.

В съответствие с изискванията на ЕС, по-високи относителни дялове от средствата по проектите *“Силен старт”* и *“Успех за теб”* се разпределят за „по-слабо развити“ региони (т.е. брутният вътрешен продукт (БВП) на глава от населението е по-малък от 75% от средния за ЕС). Това представлява пет от шестте региона на България. Те получават около 80% от общото финансиране, но обслужват само около две трети от всички учащи. Ключовите показатели за ефикасност са разбити съответно по региони.

Този механизъм за насочване може да работи само ако регионите, получаващи допълнителни ресурси, могат да ги управляват ефикасно и ефективно. Положителното е, че до април 2025 г. прилагането в по-слабо развитите региони е надминало това в региона в преход (т.е. Югозападна България, където БВП на глава от населението е между 75% и 100% от средния за ЕС) по отношение на участието на деца и ученици от маргинализирани групи, включително роми, и броя на уязвимите деца, получаващи подкрепа. Въпреки това, по-слабо развитите региони изоставаха по отношение на общото участие на деца под 18 години и броя на децата със специални образователни потребности (СОП), в риск, с хронични заболявания или изявени дарби, получаващи подкрепа (вижте Приложение А: Таблица А.1). Това означава, че поне за някои дейности, усилията за насочване на повече ресурси към по-слабо развитите региони понастоящем не водят до по-голяма подкрепа за учащите с големи нужди.

Вторият механизъм е процесът на кандидатстване и подбор. Детските градини и училищата, които са заинтересовани да участват в един от проектите, представят план, основан на нуждите, в който се посочва каква подкрепа им е необходима и защо. Регионалните екипи по проекти преглеждат и класират тези заявления спрямо критерии, основани на нуждите; МОН финализира селекцията, използвайки регионалните класации и допълнителни критерии (ИАПО, 2023; ИАПО, 2024). Това е ефикасен начин за разпределение на ресурсите и се възприема като такъв от интервюираните от всички нива, които разглеждат процеса на кандидатстване като ясен и справедлив, помагайки на институциите да определят нуждите и как да насочват ресурсите.

Въпреки това, като средство за насочване на ресурси към тези, които най-много се нуждаят от тях, подходът има ограничения, тъй като обхваща само онези, които са кандидатствали за участие. По

време на интервютата националните и регионалните екипи по проекта отбелязаха, че е необичайно кандидатите да бъдат напълно отхвърляни, въпреки че обхватът на предложените дейности може да бъде намален. Това означава, че от една трета от допустимите институции в цяла България, които не са участвали в проектите през 2024/25 г., повечето не са подали заявление за участие.

Въпреки че не се предполага, че тези институции биха могли да се възползват от проектите, има някои индикации, че биха могли. Повече от една пета от участниците в регионалното проучване съобщиха, че проектите все още не достигат до всички учащи или институции, които биха могли да се възползват (ОИСП, 2025). Междувременно, половината от неучастващите детски градини и 70% от училищата осигуряват обучение на ученици със специални образователни потребности; 9% от неучастващите детски градини и 17% от училищата са категоризирани като такива с висока концентрация на уязвими ученици (вижте Глава 1 за пълно определение) (Министерство на образованието и науката, 2025; Данни за проекта „Успех за теб“: април 2025 г., 2025). Тези институции може би смятат допълнителното национално финансиране, което получават поради тази категоризация, за достатъчно; това обаче не беше така за участващите институции, посетени от екипа със същата категоризация. Събирането на данни не обхваща неучастващи институции.

3.2. Усилията за увеличаване на участието в детските градини и училищата благоприятстват универсален подход, който не е насочен достатъчно към или не отговаря на нуждите на тези, които биха могли да се възползват най-много

Като се има предвид, че механизмите за насочване на ресурси към региони, институции и учащи с висока нужда се прилагат само за онези детски градини и училища, които изберат да участват в проектите, ефективното популяризиране и набиране на участници в проектите са съществени компоненти на ефективността на разпределението (т.е. насочване на ресурси към учащите, детските градини, училищата и районите, които биха могли да се възползват най-много).

Регионалните екипи по проектите отговарят носят отговорност за популяризирането на проектите сред институциите в тяхната област. Данните от проучването обаче показват, че в сравнение с други задачи, като комуникация с детски градини и училища и преглед на документи, регионалните служители не отделят много време за популяризиране на проекта. Около 67% от работещите по „Силен старт“ и 54% от работещите по „Успех за теб“ редовно са докладвали (т.е. за голяма или немалка част от времето си по проекта), че изпълняват такива задачи – но това остава дейността, за която се отделя най-малко време (ОИСП, 2025). Въпреки че на теория възлагането на отговорност на регионалните екипи по проекти може да се основава на местни познания за насочване на усилията за набиране на персонал, екипът за оценка не е установил доказателства, че това се случва систематично на практика. Интервюираните на национално и регионално ниво предположиха, че усилията за увеличаване на участието са универсални по своята същност, а не целенасочени. Както националните, така и регионалните екипи по проекта заявиха, че тяхната роля е да гарантират, че всички институции са информирани за проектите, докато решението за кандидатстване е на институциите.

„Изпращаме подробна информация до всички училища, като ги насърчаваме да участват. Те решават дали имат нужда от него и дали могат да го администрират. Не ги принуждаваме да участват, това е на доброволна основа“ – Регионален екип на проекта

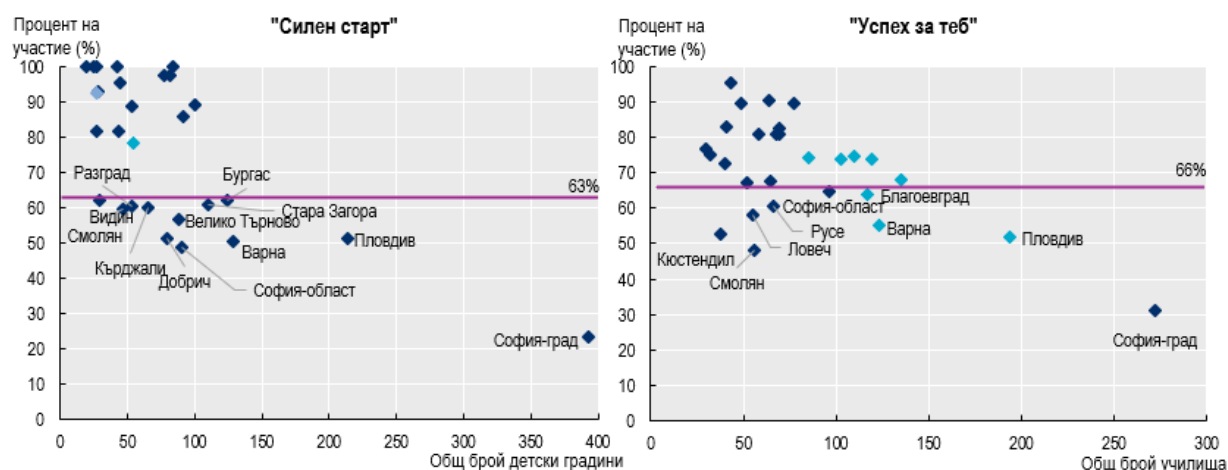
Универсалният подход разчита на детските градини и училищата да прилагат професионална преценка, основана на нуждите на своите ученици, което е положително. Това е в съответствие и с универсалния характер на двата проекта (вижте Глава 3, Констатация 1). Въпреки това, това имплицитно предполага, че решението за участие се основава изцяло на нуждите. На практика има много други решаващи фактори. В интервюта националните и регионалните екипи по проекти подчертаха, че липсата на познаване на финансирани от ЕС или предшествващи проекти може да действа като пречка за участието, отбелязвайки, че някои детски градини и училища може да нямат

достъп до достатъчно информация или подкрепа, за да преодолеят тази несигурност. Недостигът на ресурси също е фактор- интервюираните от детски градини и училища посочват това като ключова причина да не участват, въпреки че виждат необходимост от това.

Международните доказателства повдигат друг важен фактор, детските градини и училищата с по-нисък професионален капацитет в областта на приобщаващото образование, особено сред ръководството, може да са по-малко способни да идентифицират свързаните с това нужди сред своите ученици. Рамката на ОИСР за многообразие, равенство и приобщаване в образователните системи подчертава, че лидерите играят ключова роля в определянето на визията за приобщаване, като ангажират училищната общност в процесите на самооценка. Това обаче изисква от тях да разполагат с достатъчен експертен опит, за да анализират точно бариерите и факторите, улесняващи приобщаващата култура в техния собствен контекст (ОИСР, 2023). Това е установена разлика сред ръководителите на детски градини и училища в България (вижте Глава 3, Констатация 2.4).

Фигура 5.2. За проекта “Силен старт”, при който размерът на регионалните проектни екипи варира малко, колкото повече институции има в даден район, толкова голяма е вероятността процентът на участие в този район да бъде по-нисък

Процент на институционално участие на областно ниво по общ брой детски градини или училища в областта (2024/25 г.)

- ◆ Един служител в регионалния екип по проекта Двама служители в регионалния екип по проекта
- ◆ Трима служители в регионалния екип по проекта

Забележка: Обозначени са само областите с нива на участие, които са под средните за страната.

Източник: Министерство на образованието и науката (2025), Данни за проекта “Силен старт”: Април 2025 г., непубликувано; (2025), Данни за проекта “Успех за теб”: Април 2025 г., непубликувано.

Универсалният подход към набирането на проекти също е труден за прилагане, предвид ограниченията на ресурсите сред регионалните проектни екипи. Данните от проектите показват, че недостигът на ресурси може да повлияе на процента на участие в по-населените райони, особено за “Силен старт”, за който почти всички регионални екипи по проекти имат по двама служители, въпреки броя на детските градини в район, вариращ от 20 в Габрово до 393 в София-град (Министерство на образованието и науката, 2025). Районите с по-голям общ брой детски градини са склонни да показват нива на участие под средните за страната (вижте Фигура 5.2). За разлика от това, в “Успех за теб” осигуряването на трети служител в райони с повече от 100 училища изглежда

помага да се поддържат нивата на участие в съответствие със средните за страната (Министерство на образованието и науката, 2025).

Устойчивост

Този раздел разглежда потенциалната устойчивост, като проверява дали проектите създават условия за продължаване на усилията за приобщаващо образование след периода на финансиране. Първо се разглежда устойчивостта на избраните дейности. След това се разглеждат нововъзникващи инициативи за сътрудничество и усилия за мониторинг, ориентирани към обучение, като и двете могат да подпомогнат институционализирането на приобщаващи практики в дългосрочен план.

Констатация 4: Проектите повишават осведомеността за приобщаването в цялата система – резултат, който може да бъде траен – но финансовата устойчивост на работата на специалистите е несигурна

Рамката на ОИСР за многообразие, равенство и приобщаване в образователните системи подчертава, че изграждането на осведоменост за многообразието в образователните администрации и общностите в детските градини или училищата е ключово за дългосрочното приобщаване (ОИСР, 2023). И двата проекта - „Силен старт“ и „Успех за теб“ - допринасят за този процес в България.

Първо, структурите за управление и координация на проектите подпомагат повишаването на осведомеността в рамките на националните и регионалните администрации. Междусекторният характер на националните проектни екипи и експертната група в рамките на МОН запознава служителите в цялата организация с приобщаващото образование. Интервютата с националния екип показаха силно разбиране за това какво включва приобщаващото образование и какви са предизвикателствата пред неговото прилагане. Подобен процес протича на регионално ниво, където експерти по приобщаващо образование и администратори, работещи в други области на образованието, си сътрудничат в регионални проектни екипи.

Второ, дейности 2 и 3 допринасят за повишаване на осведомеността на ниво детска градина и училище. Това е от решаващо значение за устойчивостта на приобщаващите практики, тъй като приобщаващата учебна среда зависи от ангажираността на широк кръг заинтересовани страни (ОИСР, 2023) (вижте Глава 3, Констатация 2). По проект „Успех за теб“, интензивната работа с родителите има за цел да „повиши уменията на родителите... да допринесе за изграждането на мултикултурна и стимулираща образователна среда“, (Министерство на образованието и науката, 2024)“. В същото време, указанията за „Силен старт“ съдържат подобни препоръки относно работата с родителите и изграждането на стимулираща и приобщаваща образователна среда.

Освен това, увеличаването на броя на специалистите по приобщаващо образование помага да се гарантира, че гледните точки на учащите с високи нужди са по-добре представени в екипите на персонала. За насърчаване на трансфера на знания между специалисти и учители, насоките по проект „Успех за теб“ изискват подготовката и прилагането на допълнителна подкрепа да се извършват съвместно, както и специалистите да се консултират с учителите относно адаптирането на учебното съдържание (Министерство на образованието и науката, 2024). В същото време, подобни разпоредби не са включени в указанията за проект „Силен старт“.

Въпреки че усилията за повишаване на осведомеността и резултатите от тях вероятно ще продължат, някои дейности ще бъдат по-уязвими след края на финансирането от ЕС. Мащабното наемане на специалисти по дейности 2 и 3 – положителна промяна по проектите (вижте Глава 4,

Констатация 3) – може да не е финансово устойчиво. Интервюираните на всички нива отбелязаха, че макар екипите в детските градини и училищата да се опитват да преразпределят средства, за да запазят този персонал, това може да не е осъществимо. Намаленото финансиране може да доведе и до повече договори на непълно работно време, което е обезпокоително, като се има предвид, че персоналят във всяка детска градина или училище, посетени за оценката, е съобщил за желание или нужда от финансиране на повече часове специализирана подкрепа и назначаване на повече специалисти на пълен работен ден. ОИСР вече е отбелязвала, че в международен план работата на специалисти, които подкрепят учащи с високи нужди, често е уязвима от финансова нестабилност (ОИСР, 2023).

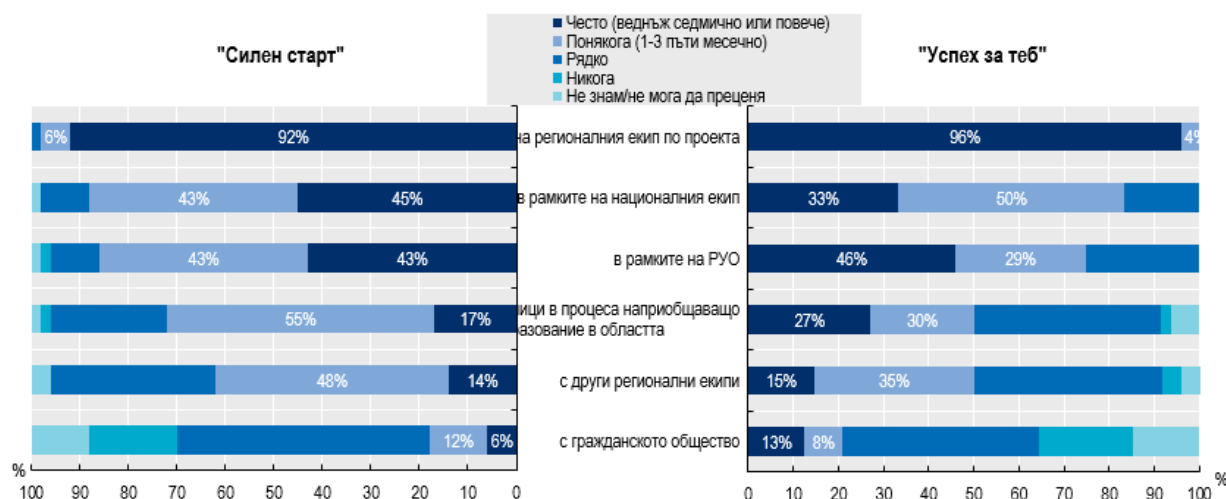
Констатация 5: Някои нововъзникващи инициативи за сътрудничество на ниво район, детска градина и училище могат да подкрепят приобщаващата практика след края на проекта, но все още не са систематични

Рамката на ОИСР за многообразие, равенство и приобщаване в образователните системи определя съвместните отношения между учители, ръководители на детски градини или училища и администратори като съществени за смекчаване на стереотипите, насърчаване на приемането и приобщаването и създаване на системна среда, благоприятстваща качествено приобщаващо образование в дългосрочен план (ОИСР, 2023). Сътрудничеството също така позволява устойчивост в по-общ план, като помага за установяване на колективна отговорност, която държи хората отговорни и подкрепя систематичното споделяне на знания.

В рамките на проектите сътрудничеството е очевидно както на областно, така и на институционално ниво. В регионалното проучване 86% от анкетираните, работещи по *“Силен старт”* и 75% от тези, работещи по *“Успех за теб”* съобщават, че си сътрудничат с други служители в техния РУО отдел за подобряване на изпълнението на проекти и справяне със споделените предизвикателства поне веднъж месечно (ОИСР, 2025). Също така има често сътрудничество в рамките на регионалните екипи: над 90% от респондентите и за двата проекта съобщават, че си сътрудничат помежду си поне веднъж седмично, за да подобрят изпълнението на проекта и да се справят със споделените предизвикателства (вижте Фигура 5.3) (ОИСР, 2025).

Фигура 5.3. Сътрудничеството в рамките на регионалните екипи по проекти и с националния екип е често срещано, но хоризонталното сътрудничество в областта и извън нея е много по-рядко срещано

Дял на регионалния персонал по проекти, отчитащ честотата на различните видове сътрудничество

Забележка: Елементите от анкетата са подредени в низходящ ред въз основа на дела на респондентите по проект "Силен старт", които съобщават, че често си сътрудничат с всяка група.

Източник: ОИСР (2025), *Междинна оценка на проектите "Силен старт" и "Успех за теб": Анкета за регионални екипи по проекти*, непубликувана.

Сътрудничеството между регионалните екипи и по-широката екосистема (т.е. с участници в приобщаващото образование в областта, други регионални екипи по проекти и организации на гражданското общество) е по-рядко, но все пак се осъществява. В интервютата, регионалните служители по проекта съобщиха, че са изградили взаимоотношения с други екипи по проекта чрез участие в срещи с националния екип и неформално продължаване на обмена им по ad hoc начин. Интервюираните от националния екип на проекта обаче отбелязаха, че има различия между областите, като някои екипи по-проактивно се възползват от съществуващите взаимоотношения, отколкото колегите им в други области.

Някои регионални проектни екипи обединяват детски градини и училища в своя район, за да си сътрудничат по проектите. По време на интервютата беше споделено за такава организация, която провежда „майсторски класове“ за учители, за да представят своя подход към различни дейности, да идентифицират добри практики и да се справят с общи проблеми. Те обаче не съществуват във всички области. В регионалното проучване 74% от работещите по "Силен старт" съобщиха, че организират такива срещи поне веднъж месечно, за "Успех за теб" делът е бил по-нисък с 42% (ОИСР, 2025).

Екипът за оценка също така установи известни форми на сътрудничество „отдолу нагоре“ по проектите. Например, някои ръководители на детски градини и училища съобщиха, че участват в онлайн дискуссионни групи, в които колеги обсъждат общи предизвикателства. Други споменаха, че посещават други училища или приемат екипи от ученици и колеги от други институции с цел обмен на добри практики, както и че търсят помощ от колеги, с които преди това са установили професионален контакт. Всички тези форми на взаимодействие обаче са неформални, обикновено ограничени по мащаб и възникнали спорадично. Това може да ги направи по-уязвими и съществува риск да бъдат прекратени след приключването на проектите.

Констатация 6: Изпълнителната агенция и МОН са подобрили събирането на данни за крайните продукти и резултатите, но това все още не се използва систематично за подобряване на приобщаващата практика

В допълнение към мониторинга на проекта за контрол (вижте Констатация 2), ориентираният към обучението, мониторингът и оценката са от решаващо значение за институционализирането на приобщаващото образование, като извличат информация за това какво работи и защо и спомагат за разпространението ѝ в цялата система (ОИСР, 2023). Оценката установява, че въпреки подобренията от предишния програмен период в обхвата на събираните данни, използването на данни за обучение – включително чрез анализ, докладване и посещения в детски градини или училища – е ограничено.

6.1. Изпълнителната агенция и МОН са подобрили събирането на данни за проекти, но има някои слабости във вида на събираните данни и пропуски в обхвата на ключовите резултати.

В сравнение с приобщаващите проекти по предходния програмен период, Изпълнителната агенция и МОН въведоха няколко мерки за засилване на мониторинга и оценката на *“Силен старт”* и *“Успех за теб”*. Тяхното определяне като проекти със стратегическо значение ги подлага на по-строги изисквания за мониторинг, включително създаването на експертна работна група за наблюдение, включваща представители на ресорните специализирани дирекции в МОН, които подпомагат и провеждат съответните политики. Освен това, в допълнение към ключовите показатели за изпълнение на проектите, Изпълнителната агенция е създала въпросници за проекти, чрез които детските градини и училищата ежегодно докладват ключови данни. Въпреки че тези усилия за засилване на мониторинга спомагат за подобряване на видимостта на напредъка по изпълнението, екипът за оценка не е установил ясни доказателства, че те понастоящем подкрепят изучаването на това, което работи в изпълнението и защо.

Първо, въпреки че Изпълнителната агенция събира много данни за проекти, съществуват важни пропуски (вижте Фигура 5.2). Ключовите показатели за изпълнение на проекта (изброени изцяло в Приложение А) обхващат основните резултати за всяка дейност (напр. брой учащи, получаващи допълнителна подкрепа, брой участващи родители). Данните, събрани чрез въпросници по проекта (изброени изцяло в Приложение Г), включват допълнителни изходни данни, както и някои данни за въздействието, като например посещаемост, напредък в клас и резултати от обучението или развитието. Като цяло обаче данните за резултатите са ограничени, което прави много трудно да се определи дали се постигат стъпките, предназначени да доведат до въздействие, и къде може да се появят пропуски. Освен това, понастоящем няма събиране на данни, свързани с резултатите или въздействието на обучението за персонала и интензивната работа с родителите (Дейности 1 и 2), като например удовлетвореност на участниците или промени в знанията, увереността или поведението.

Освен това, някои показатели са подвеждащи. Например, един ключов показател за ефективност и за двата проекта е формулиран: *„Педагогически специалисти и непедагогически персонал, които са придобили или подобрили умения за работа с деца с обучителни затруднения“*, но информацията обхваща само броя на обучените служители (ИАПО, 2023), което означава, че дефиницията на индикатора и събраните по него данни са несъответстващи.

Освен това, данни за напредъка в клас или посещаемостта, събрани чрез въпросника по проект *“Успех за теб”* не позволява сравнение на участващи и неучастващи ученици, което затруднява определянето на добавената стойност на проекта. Годишните сравнения на средните резултати в

Националните външни оценявания (НВО) се използват, за да се посочи подобрението в резултатите от обучението, но системата за оценяване, използвана в НВО, не генерира данни, които са сравними през годините. (Гътри, et al., 2022).

Таблица 5.1. Има съществени пропуски в данните, събрани за проектите, особено по отношение на дейности, насочени към учители, специалисти и родители.

Обхват на следствията, резултатите и въздействията в ключовите показатели за ефективност и въпросниците за детски градини/училища

Входни данни	Следствия	Резултати	Въздействия
Дейност 1: Обучение на персонала	Брой обучен педагогически и непедагогически персонал за работа с учащи от уязвими групи	Учителите и специалистите имат по-силни умения и повече увереност, за да отговорят на различните нужди на учащите и да ги подкрепят	Приобщаващото образование се превръща в норма в детските градини и училищата и се подкрепя както от персонала, така и от родителите и учащите.
Дейност 2: Родителска ангажираност	Брой родители, подкрепени в процеса на приобщаващо образование	Родителите активно си партнират с детските градини и училищата за обучението на детето си	Семействата се чувстват свързани с образователната система и подкрепени от нея
Дейност 3: Допълнителна подкрепа	Брой деца под 18 години, участващи в проектите	Уязвимите учащи се идентифицират рано и получават последователна подкрепа през цялото им образование	Образователната система става по-справедлива и по-способна да подкрепя потенциала на всяко дете
Дейност 4: Обща подкрепа	Брой учащи със специални образователни потребности, в риск, с хронични заболявания и с изключителни таланти, участващи в проектите	Надарените ученици са идентифицирани и подпомагани	Ранната подкрепа води до по-добри резултати за образованието и благосъстоянието за всички учащи
Дейност 5: Дейности по интереси, междуучилищни дейности, кариерно ориентиране	Брой деца от маргинализирани групи, включително роми, участващи в проектите.	Резултатите от обучението по основни предмети се подобряват	Повече учащи постъпват и остават в предучилищна възраст и училище, особено сред тези от семейства в неравностойно положение.
	Брой учащи в предучилищното и училищното образование от уязвими групи, участващи в проектите.	Учениците имат достъп до по-широк набор от учебни преживявания, тъй като детските градини и училищата създават по-мотивираща и ангажираща учебна среда.	

■ Отразени данни, събрани както за ключови показатели за ефективност, така и показатели от въпросници за детски градини и училища.

■ Отразени данни, събрани или за ключови показатели за ефективност, или показатели от въпросници до детски градини и училища.

■ Не е отразено в данните, събрани по проектите.

Забележка: Вижте Приложение А за пълен списък с ключови показатели за ефективност; вижте Приложение Г за пълен списък с показатели от въпросниците за детски градини и училища.

Източник: Министерство на образованието и науката (2025), *Въпросник за проекта "Силен старт"* (непубликувано); (2025), *Микроданни на проекта "Успех за теб": Април 2025 г.*, (непубликувано); ИАПО (2023) *Обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие в предучилищното образование: Критерии за допустимост и ключови показатели* (непубликувано); (2023), *Обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие в училищното образование: Критерии за допустимост и ключови показатели* (непубликувано).

6.2. В различните екипи по проекта и на различни нива, използването на данни от мониторинга за обучението остава спорадично, установените бариери включват ограничен обхват на данните, липса на време и неясни отговорности

Въпреки че са събрани някои данни за резултатите, понастоящем има две пропуснати възможности за анализ и разпространение, насочени към обучението, на национално ниво. Първо, докладването за напредъка по проектите в Комитета за наблюдение и другаде досега се фокусира единствено върху резултатите. Това може да е свързано с времето, тъй като въпросниците се подават в края на всяка академична година, което означава, че към момента на тази оценка е бил подаден само

един комплект въпросници за *“Успех за теб”* и няма подадени въпросници за *“Силен старт”*. Въпреки това, дори с тази първоначална информация има възможност за извършване на известен анализ, който би генерирал ранни, предварителни прозрения за резултатите, които биха могли да помогнат за повишаване на ефикасността и ефективността. Това включва например анализ на промените в посещаемостта или участието в училище по райони или институционални характеристики.

Второ, макар експертната група в рамките на МОН да е в добра позиция да провежда оценки, ориентирани към обучението, нейният мандат в момента е много неясен. Когато бяха помолени да обяснят целите и ролята на експертната група, интервюираните от групата дадоха различни отговори, от общ надзор на проекта до вътрешно сътрудничество и трансфер на знания, без да се посочва мониторинг и оценка, ориентирани към обучението.

Въпреки това, в регионалното проучване, служителите по проекта като цяло са положително настроени относно използването на данни от мониторинга. Над 95% от анкетиранияте и по двата проекта са съгласни, че мониторингът и докладването им са полезни за идентифициране на начини за подобряване на изпълнението. Значителна част от респондентите за *“Силен старт”* посочиха, че детските градини и училищата също намират тези процеси за полезни. По проект „Успех за теб“ обаче само около три четвърти споделят това мнение (ОИСР, 2025). Екипът за оценката идентифицира добри практики в анализа на данни на училищно ниво, но те са резултат основно от инициативата на отделни училища или регионални екипи, а не представляват системна практика (вижте **Error! Reference source not found.**).

Каре 5.1. Ангажиране с данни за подобряване на качеството на общата подкрепа в рамките на *“Успех за теб”*

По време на посещения на място, екипът за оценка идентифицира два примера за училищни екипи, които използват данни от училищния мониторинг, за да подобрят прилагането на общата подкрепа (Дейност 4).

В училище номер едно персоналът описва, че е извършил систематичен анализ на данните от оценките на учениците, за да се разбере напредъка на учащите се и да се определи кога могат да излязат от групата, получаваща обща подкрепа, освобождавайки място за някой друг. Тези данни също така информират дискусиите в Педагогическия съвет относно качеството на изпълнение на проекта. Персоналът не е бил обучен да използва данни по този начин, по-скоро те са разработили тези системи въз основа на богат опит в изпълнението на проекти на ЕС. Служителите не са докладвали, че са участвали в подобен анализ на данни за дейности 3 и 5, които също са осъществили.

Във второ училище персоналът обясни, че регионалният екип по проекта им е помогнал да регистрират и проследяват представянето си в пробни оценки сред учениците, получаващи обща подкрепа. В крайна сметка те ще сравнят това с резултатите от външните оценки. Персоналът отбелязва, че това спомага за по-добро прогнозиране на крайното представяне и разбиране на ефектите от проекта на ниво ученик и училище.

Тези примери подчертават интереса както на областно, така и на училищно ниво към по-систематично използване на данни за резултатите в подкрепа на ефективното прилагане. Въпреки това, като се разчита само на данни от оценяването, нито един от двата подхода не обхваща цялостен поглед върху потенциалните резултати на учениците по проекта.

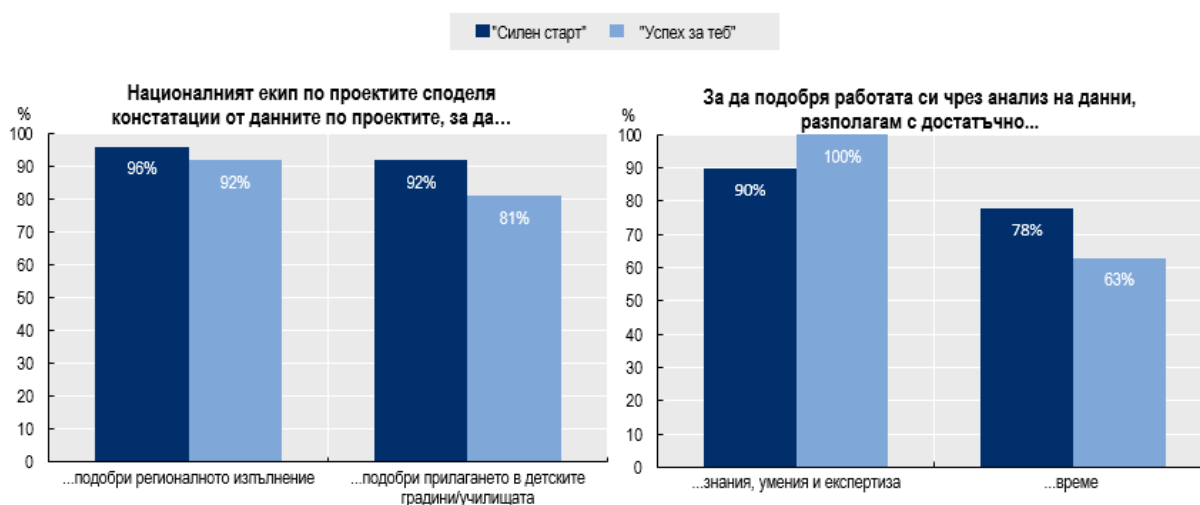
Източник: Информация, събрана от екипа за оценка по време на посещения в детски градини и училища.

Много от респондентите в проучването също така съобщиха, че МОН споделя данни, за да помогне за подобряване на прилагането (вижте Фигура 5.4-А). Въпреки това, примерите, дадени по време на интервютата, са се фокусирали повече върху аспекти, ориентирани към съответствие, като например изисквания за докладване, използване на платформата или изисквания за допустимост, отколкото върху аспекти, ориентирани към качеството, като например примери за добри практики или ранни индикации за резултати.

Междувременно, ограниченото време възпрепятства част от регионалните екипи да работят ефективно с проектните данни. Според регионалното проучване една четвърт от работещите по “Силен старт” и една трета от тези по “Успех за теб” не са съгласни, че разполагат с достатъчно време да анализират данните по проектите, за да подобрят изпълнението (ОИСР, 2025) (вижте Фигура 5.4-Б). Това е показателно, като се има предвид, че 66% от работещите по “Силен старт” и 75% от работещите по “Успех за теб” съобщават, че прекарват голяма или много голяма част от времето си в анализ на документи или данни. Тези резултати показват, че регионалните екипи се сблъскват едновременно с два проблема: общ недостиг на време и значително натоварване на самите аналитични задачи.

Фигура 5.4. Регионалният екип по проекта съобщава, че националният екип използва данни от мониторинг, за да подобри изпълнението. В същото време мнозина от тях сами нямат достатъчно време да работят с данните, за да подобрят собствената си работа

Дял на регионалните екипи по проектите, които са съгласни или напълно съгласни с твърдения относно използването на данни от мониторинг

Забележка: Елементите от анкетата са подредени в низходящ ред въз основа на дела на респондентите по проект “Силен старт” р съгласни с твърденията.

Източник: ОИСР (2025), *Междинна оценка на проектите “Силен старт” и “Успех за теб”*: Анкета за регионални екипи по проекти, непубликувана.

6.3. Дизайнът и изпълнението на посещенията в детските градини и училищата са ориентирани към съответствие с изискванията в насоките, което ги прави голяма пропусната възможност за учене и устойчивост

Посещенията в детски градини и училища предоставят на националните и регионалните екипи по проекта информация от първа ръка за изпълнението на проекта. Като такива, те играят важна роля в процесите на контрол, като гарантират, че изпълнението е в съответствие с насоките и

изискванията. Те са и отлична възможност за изучаване на това, което работи и защо, което би могло да доведе до подобрения в резултатите от проекта и дългосрочното му въздействие. Както е замислено в момента, посещенията изпълняват функцията за съответствие, докато няколко фактора ограничават техния потенциал за обучение.

По време на оценката, посещенията в детската градина по проект *“Силен старт”* все още са в процес на разработка, но се очаква да следват модела, установен по проект *“Успех за теб”*, по който посещенията вече бяха започнали. Събирането на данни разкри несъгласие между служителите по проекта на различни нива относно целта и стойността на посещенията. В регионалното проучване респондентите споделиха положителни гледни точки, като над 95% последователно се съгласиха, че те служат за редица различни цели – от контрол до повишаване на качеството. Разделянето на отговорите по сила на съгласие показва, че първото превъзхожда второто (вижте Фигура 5.5) (ОИСП, 2025). На институционално ниво едно училище описва посещение, което според него му е помогнало да подобри качеството на предоставяната подкрепа, а друго призна тяхната стойност за целите на отчетността.

Като цяло обаче персоналет на детските градини и училищата не гледа положително на посещенията, като посочва няколко фактора, които възпрепятстват ученето:

- Някои интервюирани съобщиха, **че посещенията са насочени към критикуване на работата на детските градини и училищата** и как изпълняват проектите, разглеждайки ги по-скоро като инспекции, отколкото като посещения, насочени към подобрение. Формулярът, попълнен от служителите, извършващи посещението, е в съответствие с това тълкуване, като се изисква от тях да документират недостатъци в изпълнението, неизпълнени изисквания или документи, които не са били представени (ИАПО, 2024).
- Някои служители на институцията отбелязаха, **че посещенията са изцяло насочени към спазване на изискванията с ограничена конструктивна обратна връзка**. Въпреки че формулярът изисква от посещаващия персонал да идентифицира предизвикателствата и недостатъците, не е ясно дали това води до обсъждане на възможни решения, последващите действия не се документират, но могат да бъдат насочени последващи посещения. Липсата във формуляра не изключва определянето на последващи действия, но означава, че тази стъпка, ориентирана към обучение, зависи от инициативата на гостуващия екип.

„Регионалният екип не ни е посещавал по “Силен старт”, но дойдоха по [предходен проект]. Получаваме карта за мониторинг, която попълваме с информация като броя на децата в проекта, броя на наетите специалисти и т.н. Те се срещнаха с екипа и наблюдаваха уроците, срещнаха се с децата и разгледаха документи, а след това издадоха изявление, в което се казва, че трябва да направим повече публичност.“ – Екип по проекта за детска градина

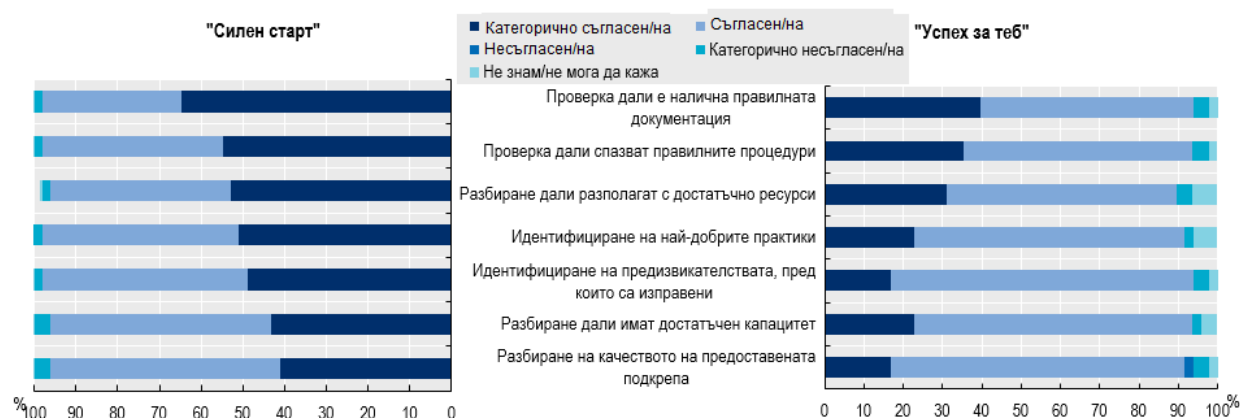
- Някои интервюирани в детски градини и училища съобщиха, че посещенията **увеличават административната работа** за детски градини и училища, изискващи допълнителна подготовка и обширна документация на хартиен носител преди и по време на посещението.
- Екипът по оценката установи **липса на насоки в подкрепа на гостуващия персонал** при определянето на целта, времето и целевите институции за посещения, което допринася за липсата на стратегическа съгласуваност при планирането на посещенията. По проект *“Успех за теб”* има четири вида посещения в училищата – два са фокусирани върху контрол, един – върху „мониторинг на дейностите“, един разглежда съответствието на изпълнението на конкретни дейности с насоките на проекта, а един се отнася до последващи посещения. Едно посещение може да съчетае няколко цели. Регионалните екипи споделиха, че на практика няма установен подход за насочване на посещенията и решенията често се вземат въз основа на практически съображения. Освен това няма последователна обосновка по отношение на това кой какъв тип посещение провежда, което да съгласува експертния опит.

- Както и при няколко други аспекта на внедряването, **времевите ограничения за регионалния екип по проекта** също така ограничават обхвата на посещенията в детските градини и училищата. 77% от работещите по „Силен старт“ съобщават, че посещават детски градини поне веднъж месечно; 58% от работещите по „Успех за теб“ съобщават същото. Въпреки това, в отворените отговори няколко респонденти посочиха, че желаят повече време или възможности за провеждане на посещения (ОИСР, 2025).

„[Иска ми се] да имам време да посещавам обекти по-често и да се съсредоточа върху подобряване на ефективността на дейностите, вместо по-голямата част от времето ми да се прекарва в наблюдение на документацията.“ – Регионален екип по проекта

Фигура 5.5. За регионалните екипи по проекти посещенията в детските градини и училищата изпълняват много различни цели, но тези, насочени към инспекция, доминират над тези, насочени към качество

Дял на служителите от регионалния екипи по проектите, съгласни с различни цели на посещенията в детски градини или училища

Забележка: Елементите от анкетата са подредени в низходящ ред въз основа на дела на респондентите по проект „Силен старт“, съгласни с твърденията.

Източник: ОИСР (Междинна оценка на проектите „Силен старт“ и „Успех за теб“: Анкета за регионални екипи по проекти, 2025), Междинна оценка на проектите „Силен старт“ и „Успех за теб“: Анкета за регионални екипи по проекти, непубликувана.

Източници

- Гътри, К., Норфолк-Бийдъл, А., Перико Е Сантос, А. В., Хендерсън, К., Рокинс, К., Фордъм, Е., & Ли, Р. (2022). Прегледи на ОИСП за оценяване и анализ в образованието: България. In *Прегледи на ОИСП за оценяване и анализ в образованието*. Издателство на ОИСП, Париж. doi:10.1787/57f2fb43-en
- Европейска комисия. (н.д.). *Европейски социален фонд плюс: Опростени варианти за разходите*. Изтеглено на 8 10 2025 г. от Уебсайт на Европейската комисия: <https://european-social-fund-plus.ec.europa.eu/en/simplified-cost-options>
- ИАПО. (2023). Обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие в предучилищното образование: Критерии за допустимост и ключови показатели. (непубликувано).
- ИАПО. (2023). Обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие в училищното образование: Критерии за допустимост и ключови показатели. (непубликувано).
- ИАПО. (2023). *Условия за кандидатстване: Процедура за директно отпускане на безвъзмездни средства BG05SFPR001-1.001 „Обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие в училищното образование“*. непубликувано.
- ИАПО. (2024). BG05SFPR001-1.001-0001 „Успех за теб“: Карта за проверка на място.
- ИАПО. (2024). *Условия за кандидатстване: Процедура за директно отпускане на безвъзмездна финансова помощ BG05SFPR001-1.003 „Обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие в предучилищното образование“*. непубликувано.
- Министерство на образованието и науката. (2024). *Насоки за изпълнение на дейностите по проект BG05SFPR001-1.001 "Успех за теб" – Версия 2*.
- Министерство на образованието и науката. (2025). Въпросник за проекта „Силен старт“. (непубликувано).
- Министерство на образованието и науката. (2025). *Данни за проекта "Силен старт": април 2025 г.*
- Министерство на образованието и науката. (2025). *Данни за проекта „Успех за теб“: април 2025 г.*
- Министерство на образованието и науката. (2025). Микроданни на проекта “Успех за теб”: Април 2025 г. непубликувано.
- Мойзис и партньори ГмбХ. (2025). *Проучване относно по-нататъшното развитие на Европейския социален фонд (ЕСФ) през периода на финансиране 2028-2034 г.: Резюме*. Берлин: Федерално министерство на труда и социалните въпроси на Германия. Изтеглено на 8 10 2025 г. от https://www.esf.de/portal/SharedDocs/PDFs/EN/2025_02_05_study_summary_future_of_esf.pdf?__blob=publicationFile&v=8
- ОИСП. (2023). *Равенство и приобщаване в образованието: Намиране на сила чрез многообразие*. Издателство на ОИСП, Париж. doi:10.1787/e9072e21-en
- ОИСП. (2025). *Междинна оценка на проектите „Силен старт“ и „Успех за теб“: Анкета за регионални екипи по проекти*. непубликувано.

6 Последници за настоящото и бъдещото програмиране

Въз основа на констатациите, представени в предходните глави, тази заключителна глава представя някои ключови последици за изпълнението на проектите *“Силен старт”* и *“Успех за теб”* на национално, областно и институционално ниво. Първо, главата обобщава основните констатации по критерии за оценка. След това се идентифицират някои обещаващи практики, които произтичат от оценката и които могат да послужат като основа за бъдещо укрепване на изпълнението на двата проекта. В края на главата са формулирани пет препоръки, придружени от възможни действия както за текущия, така и за следващия програмен период. По-голямата част от препоръките са ориентирани към следващия период и са насочени както към екипите, които прилагат проектите на оперативното ниво, така и към политикоправещите дирекции в Министерството на образованието и науката и Изпълнителна агенция „Програма за образование“.

Основни заключения

Уместност: Проектирането и изпълнението на *“Силен старт”* и *“Успех за теб”* се придържат към международните принципи за приобщаващо образование, като възприемат универсален подход на ранно започване и ангажират учители и специалисти, родители и ученици в приобщаващи практики. Въпреки това, предоставянето на подкрепа на учащите намалява значително с навлизането им в гимназиално образование – период, в който международните и националните данни показват, че те може да са особено уязвими към отпадане от училище. Освен това, усилията за изграждане на професионален капацитет за приобщаване в детските градини (т.е. предучилищните образователни заведения, които в България включват детски градини и училища с предучилищни групи) и училищата – ключова пречка за приобщаването в България – не включват изрично ръководителите на образователните институции, за които има консенсус сред заинтересованите страни и в изследванията на тяхната критична роля. Освен това, обучението, предлагано на учители и специалисти по Дейност 1, е ограничено по мащаб и по двата проекта, но особено по *“Успех за теб”*, където обхватът на препоръчителните теми за обучение, установени в ръководството на проекта, е тесен, като се фокусира главно върху идентифицирането на нуждите. Обученията, предлагани по национални програми, могат да допълват и надграждат специфичните обучения по проекта, но това изисква учителите и специалистите точно да идентифицират и търсят обучения, които отговарят на техните нужди за изпълнение на дейностите.

Съгласуваност: Проектите демонстрират силна вътрешна и външна съгласуваност, като са в съответствие с националните и европейските стратегически приоритети за приобщаващо образование и предоставят значителни ресурси на всички детски градини и училища за пряка подкрепа и ангажиране на учащите. Те се допълват взаимно, както и допълнителни инициативи за приобщаване и интеграция, реализирани по Програма „Образование“ 2021-2027 г., предлагайки непрекъснатост на интегрирана обща и допълнителна подкрепа през цялото задължително образование. Те също така спомагат за удължаване на ефектите от предходни проекти от

предишни програмни периоди, главно чрез подкрепа на продължаващото разпространение и прилагане на ресурси за идентифициране на нуждите, разработени по проекти като *“Активно приобщаване в системата на предучилищното образование”*, *“Подкрепа за успех”* и *“Подкрепа за приобщаващо образование”*.

Добавена стойност от Европейския съюз (ЕС): Проектите предлагат по-голям обхват и мащаб, отколкото е налично в момента чрез националните програми, въпреки че има някои припокривания в съдържанието на интервенциите. Те интегрират множество действия в рамките на един проект, улеснявайки – поне на теория – по-холистично и стратегическо мислене в детските градини и училищата относно разнообразните начини за подкрепа, които съставляват приобщаващото образование. Те също така работят със значително по-големи бюджети, отколкото националните програми са способни да покрият; това създава възможности за въздействие, което не би било постижимо без финансиране от ЕС и, според няколко интервюирани от детски градини и училища, осигурява така необходимите допълнителни ресурси в допълнение към националното финансиране и програми.

Ефективност: Проектните екипи на национално и регионално ниво са много ефективни в осигуряването на изпълнението на дейностите в съответствие с насоките на проекта и изискванията на ЕС, отчасти благодарение на добрия опит сред тях в изпълнението на подобни проекти. Това също така улесни сравнително бързото усвояване на дейности от учащите, много от които почти са достигнали или вече са надхвърлили крайните си целеви показатели за 2028 или 2029 г. Според интервюираните и крайните бенефициенти (т.е. ученици и родители), и двата проекта водят до промени в поведението в участващите детски градини и училища, създавайки силни условия за интервенции, ориентирани към учащите, както в рамките на общата, така и в рамките на допълнителната подкрепа. Това включва фокус върху диагностицирането на нуждите на учащите, проследяването на напредъка и прилагането на подкрепа в малки групи.

Въпреки това, като цяло се обръща много по-малко внимание на приобщаващите педагогики, необходими за предоставяне на висококачествени интервенции за учащите. Методологичната подкрепа (т.е. техническа подкрепа, предоставяна на детски градини и училища, за да им се помогне да внедрят качествени образователни интервенции) не е включена в отговорностите на проектните екипи на ниво, въпреки че е логична основа за нея в рамките на регионалните екипи. Въпреки че е типично за проекти, финансирани от ЕС в България, работата на проектните екипи да се фокусира върху отчитане и контрол, като се има предвид, че тези аспекти вече функционират ефективно и в мащаб, съществува възможност за интегриране на конкретни отговорности, свързани с методическата подкрепа. Освен това, въпреки че има определена роля за други публични институции на регионално и национално ниво да предоставят този вид подкрепа на детските градини и училищата, има малко доказателства, че това се случва. Граждански организации, които имат съответния опит в области като ангажиране на родители и подкрепа на учащи, чийто майчин език не е български, не са били интегрирани в проектирането на изпълнението. Това означава, че дейностите не винаги се изпълняват по начини, които максимизират образователните резултати. Това е особено очевидно за общата подкрепа в рамките на *“Успех за теб”*, често използвана за подготовка за изпити, въпреки че се разбира по-широко като укрепване на основните умения и преодоляване на пропуските в обучението. Това е видно и при предоставянето на по-нови дейности, като например родителско участие и подкрепа за надарени ученици или такива, чийто майчин език не е български, където има по-малка яснота сред екипите за изпълнение относно това как изглеждат качествените интервенции и как могат да бъдат постигнати.

Ефикасност: Комуникацията между екипите по проекта е ясна, навременна и адаптивна, а мерките за намаляване на административната тежест по-специално въвеждането на опростена варианти на отчитане на разходите и специални информационни системи за проекти са намалили отчасти административната тежест за участващите детски градини и училища. Процесите на отчитане и

контрол обаче остават взискателни и са във фокуса на работата, свързана с проектите, на всяко ниво на управление и координация на проекти, което крие риск от неефективност. Въпреки че отчитането и контролът са важни, това може да попречи на образователната ефективност на изпълнението на проекта, тъй като ресурсите се насочват към процеси, ориентирани към съответствие. Освен това има някои доказателства, че интензивността на свързаните задачи може също да възпре или намали мащаба на участието сред детските градини и училищата. Механизмите за разпределение на финансовите средства са добре разработени, за да гарантират, че ресурсите достигат до институциите и учащите с големи нужди - поне сред онези детски градини и училища, които желаят да участват. Усилията за насочване на ресурсите по проекти в момента обхващат само тези, които кандидатстват за участие, и нито усилията за набиране на персонал, нито подкрепата за изпълнение са достатъчно насочени, за да ангажират други институции, които биха могли да се възползват.

Устойчивост: Проектите имат силен принос за приобщаващото образование в дългосрочен план чрез повишаване на осведомеността относно приобщаващите практики в националните и регионалните администрации и в общностите на детските градини и училищата. Въпреки това, интервюираните от детски градини и училища изразиха загриженост, че назначаването на вътрешни специалисти в подкрепа на приобщаващото образование и нарастващата им роля не е финансово устойчиво след срока на проектите. Екипът за оценка идентифицира някои нововъзникващи инициативи за сътрудничество на национално, областно и институционално ниво, които имат потенциал да разпространят по-добро разбиране за приобщаващото образование и добрите практики в цялата система. Те обаче не са формализирани, което ги прави уязвими към загуба на инерция след приключване на изпълнението на проекта.

Процесите на мониторинг се подобриха през текущия програмен период, като бяха събрани и използвани повече данни в подкрепа на изпълнението. Тези усилия обаче остават до голяма степен ориентирани към съответствие; понастоящем има няколко пропуснати възможности за по-систематично обучение, което подкрепя институционализирането на приобщаващото образование, включително чрез работата на експертната група по наблюдение в Министерството на образованието и науката, например, анализа и разпространението на информация от микроданни по проекта и подхода към посещенията за мониторинг на детски градини и училища.

Перспективни практики

Оценката идентифицира няколко обещаващи практики в управлението, координацията и изпълнението на проекти на различни нива на системата. България може да надгражда върху това, за да подобри допълнително прилагането в бъдеще.

На различни нива

- **Управлението и координацията на проектите имат солидни основи.** Ключови процеси, като комуникация, отчитане и проверка, протичат гладко, въпреки че последните могат да отнемат време. Това означава, че екипите по проекта могат да гарантират, че изпълнението на проекта в детските градини и училищата е в съответствие с насоките и изискванията. Това означава също, че са налице структури, позволяващи ефикасното прилагане на всякакви промени или разработки в тези насоки.
- **Проектите насърчават използването на качествени ресурси за интервенции, ориентирани към учащите.** *“Силен старт”* и *“Успех за теб”* спомагат за разширяване на използването на качествени, валидирани инструменти, разработени по предишни проекти, както за диагностициране на нуждите на учащите, така и за подкрепа на деца в детски градини, чийто майчин език не е български. Осигуряването на свързано обучение за учители

и специалисти помага да се гарантира, че тези инструменти са добре разбрани от използващите ги и че употребата им се разпространява в цялата система.

На национално ниво

- **Националните екипи по проекти включват експерти от МОН.** Междусекторният характер на националните екипи по проекта и експертната група на МОН спомага за разпространението на осведомеността за приобщаващото образование и неговото значение в цялата организация. Това също означава, че тези екипи се възползват от разнообразен експертен опит, в съответствие с многостранния характер на приобщаващото образование.
- **Има редовно взаимодействие между националните и регионалните екипи по проекта.** По-конкретно по проект *“Силен старт”* националният екип провежда месечна среща (онлайн или лично) с регионалните екипи по проекта. Това предоставя навременни възможности за обмен на ключова информация и решаване на споделени проблеми, когато възникнат. Редовността на срещите може също да спомогне за насърчаване на сътрудничеството между регионалните екипи. Националният екип по проекта *“Успех за теб”* също провежда периодични срещи с регионални екипи, въпреки че те не са официално насрочени на месечна база.

На областно ниво

- **Някои служители от регионалните екипи по проектите имат солиден опит в прилагането на приобщаващо образование.** В някои области има отделни координатори на проекти или експерти с богат опит, работещи по въпроси, свързани с приобщаващото образование, както в детските градини или училищата, така и в рамките на регионалната или националната администрация. Те обикновено разглеждат ролята си като по-скоро методологично ориентирана, въпреки че не носят официална отговорност за това.
- **Някои регионални проектни екипи насърчават фокуса върху ефективността и институционалното обучение.** Някои регионални екипи са въвели инициативи за подкрепа на детските градини и училищата, за да се обмисли ефективността на изпълнението на проектите в тяхната среда. Това включва подходи, фокусирани върху събирането и анализа на данни за резултатите на учащите, както и организирането на редовни срещи за споделяне на добри практики.

На институционално ниво

- **През първите години на изпълнение и в двата проекта е имало мащабно участие сред детски градини и училища.** Това подчертава тяхната силна релевантност към ключовите предизвикателства пред приобщаващото образование в българския контекст, както и тяхната съгласуваност със стратегическите приоритети и политическия пейзаж.
- **Някои учители и специалисти разработват иновативни интервенции в подкрепа на учащите и родителите.** Екипът за оценка идентифицира примери за интересни или нови подходи към общата подкрепа, родителското участие и дейностите, представляващи интерес. Това включваше многокласни групи за насърчаване на взаимното обучение, включване на родителите в разработването на дейности и молба към учениците да идентифицират собствените си нужди от грамотност, за да се определи съдържанието на сесиите за подкрепа.
- **Някои детски градини и училища си сътрудничат помежду си, за да подобрят приобщаващото образование.** Независимо дали чрез онлайн групи за подкрепа и

общности, срещи, организирани от регионални екипи по проектите, неформален обмен с колеги или самоинициативни посещения в други детски градини или училища, някои служители на институциите търсят начини за взаимодействие с колеги, за да подобрят изпълнението на проектите и приобщаващото образование в по-широк смисъл.

Уроци и препоръки

Този раздел очертава ключови препоръки за укрепване на прилагането на *“Силен старт”* и *“Успех за теб”*, подобряване на образователните резултати и благосъстоянието на учащите. Част от предложените стъпки за действие могат да бъдат разгледани още през текущия програмен период, но повечето са предназначени за следващия програмен период. Разделът включва и международни примери от страните членки на ОИСР, които да илюстрират различните подходи към областите на действие, подчертани в препоръките. Препоръките са насочени към пет ключови области: 1) професионален капацитет, 2) насоки за дейности, 3) методологична подкрепа, 4) мониторинг и оценка, 5) повишаване на участието.

Препоръка 1. Да се засилят мерките за укрепване на професионалния капацитет за приобщаващо образование, включително сред ръководителите на детски градини и училища, чрез разширяване на обхвата, формата и качеството на обучението

Професионалният капацитет в детските градини и училищата е ключова пречка пред приобщаващото образование в България. Въпреки че проектите увеличават броя на специалистите в детските градини и училищата, е необходимо и съществуващият персонал – учители и ръководни екипи – да развият съответния експертен опит. Обучението, което се предлага понастоящем по проектите както за специалисти, така и за учители, е с ограничен обхват и мащаб – особено по проект *“Успех за теб”* – въпреки че може да бъде допълвано от обучения, предлагани по национални програми. Освен това има данни, които сочат, че форматът на обученията по Дейност 1 може да не е достатъчно ориентиран към практиката, за да доведе до педагогическа промяна. Най-важното е, че понастоящем няма конкретни усилия в рамките на проектирането или изпълнението на проекти за изграждане на приобщаващ капацитет сред институционалните ръководители или координаторите на проекти, въпреки много силните международни доказателства за тяхната ключова роля във формирането на приобщаваща учебна среда. Преодоляването на тези пропуски е от съществено значение не само за постигане на желаните резултати от проектите, но и за внедряване и поддържане на приобщаващи практики в цялата система.

Възможни стъпки за по-нататъшно укрепване на професионалния капацитет

- **Подобряване на релевантността и качеството на обучението, предлагано на учители и специалисти по Дейност 1.** Това ще изисква разширяване на обхвата на обучението, предлагано в рамките на *“Успех за теб”*, преминавайки отвъд идентифицирането на нуждите. Особено уместен би бил по-голям акцент върху приобщаващите педагогики, както и върху персонализираните обучителни подходи за подкрепа на учащи, чийто майчин език не е български, и надарени учащи, както и за сътрудничество с родителите. (вж. Препоръка 2). Както е направено за *“Силен старт”*, националният екип по проекта би могъл също да анкетира учители и специалисти, за да разбере по-добре техните нужди от обучение и интереси. За да се подобри качеството, по-строгийт мониторинг на резултатите от обучението, както е посочено в Препоръка 4, би могъл да насърчи доставчиците да обърнат повече внимание на предоставянето на висококачествени възможности за обучение.

За следващия програмен период инвестирането в професионално развитие, интегрирано в детската градина или училището, което насърчава сътрудничеството между персонала, като например професионални учебни общности и наблюдение от връстници, би могло да помогне за укрепване на връзката между обучението и практиката. Международните примери дават представа как това може да бъде организирано (вижте Каре 6.1), докато други проекти, изпълнявани по Програма „Образование“, които възприемат подобни подходи, също представляват важна възможност за обучение. Знаейки, че професионалното развитие е най-ефективно, когато е устойчиво във времето, тези промени вероятно ще изискват по-голямо разпределение на ресурси в рамките на бюджета на проекта. Накрая, би могло да бъде полезно да се разгледа и начинът, по който началното обучение на учителите изгражда капацитет за приобщаващо образование, като се гарантира, че то е добре съгласувано с предложения модел на изпълнение по проектите.

Каре 6.1. Повишаване на професионалния капацитет за приобщаване чрез съвместни дейности в училище

Международните доказателства показват, че подобряването на професионалния капацитет за приобщаване изисква устойчиви инвестиции в качествено, ориентирано към практиката обучение. Въпреки че еднократните обучения и семинари могат да бъдат полезна отправна точка за размисъл относно приобщаващата практика, учителите и другите специалисти се нуждаят от редовни възможности да прилагат нови знания и умения в ежедневната си работа и в сътрудничеството си с колеги.

Съвместно професионално обучение в училище в Алберта (Канада)

Асоциацията на учителите в Алберта премина от традиционни, еднократни обучителни сесии към професионално обучение в училище, което трябва да бъде вградено в личните и институционалните планове за професионално обучение. Професионалното обучение все по-често се предоставя във формати, които наблягат на екипно развитие, коучинг и партньорства с общността. Дейностите включват практически изследвания, при които учителите изследват собствените си преподавателски практики, тестват нови подходи и споделят открития с колеги; посещения на класни стаи в други училища, подкрепени от заместващи учители; и съвместно разработване на учебни програми. Работата се подкрепя от тематични специализирани съвети, включително един за приобщаващо образование и един за образование на коренното население. Те подкрепят учителите да адаптират професионалните учебни дейности към тези теми и организират регионални практически общности в своята тематична област.

Разширено училищно обучение и коучинг за учители в ранна детска възраст в Англия (Обединено кралство)

В Англия програмата за професионално развитие *“Reception Jigsaw”* подкрепя учителите да внедрят силни принципи на преподаването на математика в ранна детска възраст. Това включва пет присъствени семинара (извън учебните часове) и пет присъствени коучинг посещения в рамките на една академична година. И десетте сесии са в училище, и обучението е съобразено с нуждите на училището. В оценка, финансирана от Министерството на образованието, децата в целевия клас в 138 участващи училища са постигнали средно еквивалента на един месец допълнителен напредък по математика в сравнение с децата в други училища през годината на участие и още един допълнителен месец през следващата учебна година. Оценителите изразиха висока увереност, че тази разлика се дължи на обучението, а не на други фактори.

Съвместно обучение за специалисти, работещи с маргинализирани общности в Ирландия

Ирландската схема „Връзка с общността за домашно училище“ (*Home School Community Liaison/HSCL*) е насочена към образователни недостатъци чрез изграждане на устойчиви партньорства между училищата, семействата и обществените услуги. Координаторите на HSCL – квалифицирани учители, освободени от преподавателски задължения за срок до пет години – работят на пълен работен ден по въпросите на ангажирането на семействата. Схемата има двустепенна клъстерна структура за взаимно обучение между координаторите:

- 1) *Семейните клъстери* са малки, местни групи от координатори на HSCL, работещи с припокриващи се семейни групи. Те се срещат седмично или на всеки две седмици, за да споделят опит, да планират съвместни интервенции и да организират общи курсове за родители, което позволява на координаторите да реагират по-ефективно на местните нужди.
- 2) *Локалните клъстери* събират координатори на HSCL от по-широк географски район. Срещите им се провеждат до седем пъти годишно и предоставят пространство за обмен на добри практики, съгласуване с регионални инициативи и осъществяване на връзка с доброволчески и законови служби.

И в двата случая срещите са формално структурирани, с ротационни роли на председател и секретар, и са задължителен компонент от планирането на изпълнението.

Източник: Брусино (2021), Асоциация на учителите в Алберта (2025), *Професионалната асоциация на учителите в Алберта*, <https://teachers.ab.ca/> (достъпно на 27 октомври 2025 г.); Фондация „Образователен фонд“ (n.d.), *Reception Jigsaw програма за професионално развитие*, уебсайт на Фондация „Образователен фонд“ <https://educationendowmentfoundation.org.uk/projects-and-evaluation/promising-programmes/reception-jigsaw> (достъпно на 27 октомври 2025 г.); ОИСП (2024), Преглед на ОИСП относно осигуряването на ресурси за училищата за справяне с образователните недостатъци в Ирландия, Прегледи на националните политики за образование, Издателство на ОИСП, Париж, <https://doi.org/10.1787/3433784c-en>.

- **Въвеждане на структурирано сътрудничество и възможности за обучение за изграждане на приобщаващ капацитет сред ръководните екипи на детски градини и училища.** Като първа, необходима стъпка, регионалните екипи по проектите, с подкрепата на своите национални партньори, следва да формализират и разширят част от спорадичното сътрудничеството, което вече се осъществява между ръководители и/или координатори на проекти в различни институции. Това може да включва организиране на структурирани обучителни посещения и редовни междуинституционални срещи или създаване на онлайн пространства, където лидерите да могат да обменят предизвикателства и добри практики. Лидерите също могат да бъдат включени като целева група за обучение по Дейност 1.

За следващия програмен период формалното обучение, предлагано по проектите, следва да включва добре структурирано предложение за обучение за институционални ръководители и координатори на проекти, които желаят да развият приобщаващ капацитет. Това може да обхваща теми като разработване на визия и план за действие за приобщаване, подкрепа на съвместното професионално развитие в училище за приобщаващо образование и наблюдение и оценка на ефективността на подкрепата за учащите (вж. Препоръка 4). Следвайки предложените действия за обучението, предлагано на учители и специалисти, следва да се обмислят различни формати, включително коучинг, менторство и работа в мрежа; международният опит предлага свързани прозрения (вижте Каре 6.2).

Каре 6.2. Международни инициативи за повишаване на лидерския капацитет за приобщаващо образование

В няколко страни членки на ОИСР образователните системи подкрепят целеви групи училищни ръководители, за да подобрят лидерския им капацитет за повишаване на резултатите от обучението, особено сред учениците в по-неравностойно положение. Сътрудничеството, независимо дали е между колеги или с външни експерти (базирани в администрацията, академичните среди или гражданското общество), е общ компонент на няколко подхода.

- В **Северна Ирландия**, училищните ръководители в училища в неравностойно положение сформираха професионална учебна общност за справяне с често срещаните предизвикателства, свързани с приобщаването. Лидерите се срещат редовно, организират посещения за взаимно обучение и сформират подгрупи за справяне с приоритетни въпроси. Този модел на сътрудничество е свързан с подобрения в резултатите на учениците и по-силен лидерски капацитет.
- В подкрепа на училища с ученици с ниски резултати, Агенцията за качество на образованието на **Чили** предоставя видео коучинг на екипите за училищно управление. Експертите провеждат три видео разговора с училищата: 1) първоначална диагностика на нуждите по отношение на управлението на учебната програма, оценяването на учениците и професионалното развитие на учителите; 2) съвместно разработване на подходящи действия или инструменти за справяне с идентифицираните нужди; 3) преглед на напредъка и размисъл върху начините за подобряване. Дистанционното предоставяне на подкрепа, което започна по време на пандемията от COVID-19, помогна на Агенцията да осигури коучинг в голям мащаб, достигайки до близо 1000 училища само за две години.
- В **Швеция** програмата „Сътрудничество за подобряване на училищата“ свързва училищните ръководители и настоятелства с Националната агенция по образование и университетите, за да разработват съвместно планове за подобряване на училищата. Лидерите получават структурирани насоки от изследователи, което гарантира, че стратегиите са базирани на доказателства и приобщаващи. Програмата насърчава споделената отчетност и изгражда институционален капацитет в училища с ниски постижения на учениците.

Източник: ОИСР (2024), *Преглед на ОИСР относно осигуряването на ресурси за училищата за справяне с образователните недостатъци в Ирландия*, Преглед на националните политики за образование, Издателство на ОИСР, Париж, <https://doi.org/10.1787/3433784c-en>; ОИСР (2024), „Политически диалози във фокус за Бразилия: „Международни прозрения за укрепване на устойчивостта и отзивчивостта в прогимназиалното образование“, *Перспективи на образователната политика на ОИСР*, № 108, Издателство на ОИСР, Париж, <https://doi.org/10.1787/e99f8322-en>.

Препоръка 2. Подобряване на насоките за дейности чрез по-добро дефиниране на подходящи практически подходи за ангажиране на родителите, подкрепа за ученици с изявени дарби и тези, чийто майчин език не е български, както и обща подкрепа в училищата.

Детските градини и училищата следват насоките на проекта, за да прилагат структурирани интервенции, които идентифицират нуждите на учащите и проследяват напредъка. Въпреки това, насоките относно съдържанието на интервенциите – по-специално педагогическите подходи, които учителите и специалистите могат да възприемат в отговор на установените нужди – са много по-малко подробни. Това води до липса на яснота между националните, регионалните и

институционалните екипи относно това какво биха могли да включват качествените образователни интервенции по проекта. За по-нови дейности, като например интензивна работа с родители, допълнителна подкрепа за надарени ученици и обща подкрепа за тези, чийто майчин език не е български, ограничените насоки могат също да обезкуражат усвояването им, тъй като детските градини и училищата нямат яснота какво биха могли да включват подобни интервенции. Междувременно, има често срещано погрешно тълкуване на насоките за обща подкрепа в рамките на проекта *“Успех за теб”*: много училищата се фокусират върху подготовката за изпити, докато целта, посочена в проектната документация, е свързана с преодоляване на пропуските в основните умения в по-широк смисъл.

Националните екипи по проекти могат да подобрят насоките за дейности, като използват експертен опит от цялата система, включително учители и специалисти в участващите детски градини и училища, както и експерти, работещи в други съответни публични институции или гражданското общество. По този начин, подобреното ръководство за дейности може да предложи практическа насока, без да бъде прекалено предписващо; то може също така да улесни предоставянето на методологична подкрепа (вж. Препоръка 3).

Възможни стъпки за подобряване на насоките за дейности

- **Идентифициране и споделяне на добри практики от детски градини и училища.** Екипите по проекта могат да постигнат това чрез посещения в детски градини и училища, като същевременно спомагат за това те да станат по-ориентирани към ученето (вижте Препоръка 4). Това може да бъде и фокус на редовните срещи с детски градини и училища на областно ниво и с регионални екипи по проектите на национално ниво. Регионалните екипи по проектите могат да координират избора на добри практики, които координаторите на дейностите биха могли да обобщат в сборник. Когато е възможно, детските градини, училищата и регионалните проектни екипи следва да бъдат насърчавани да номинират добри практики, които показват доказателства за положителни резултати.
- **Взаимодействие с други специалисти, работещи в областта на приобщаващото образование,** за да се възползват от техния опит в ключови области. Фокусът на това взаимодействие следва да бъде върху определянето на практически подходи: организациите на гражданското общество и националните и регионалните центрове, които подкрепят прилагането на приобщаващо образование, са в добра позиция да предложат този експертен опит; изследователи, които са провеждали изследвания, основани на действия или практика, също биха могли да отговорят на условията. Координаторите на дейностите в рамките на националните екипи по проекта могат да съберат тези професионалисти и да съберат и синтезират техните прозрения. Заедно с териториалните екипи, те могат да играят роля и в разпространението на знанията между участващите институции.
- **Разработване на практически насоки и методологии за предоставяне на висококачествени интервенции.** Международни примери за работа с родители предлагат полезна информация за това как по-практичното ръководство и по-силното концептуализиране на интервенциите за различни целеви групи могат да помогнат на детските градини и училищата да прилагат по-ефективни или въздействащи дейности (вижте Каре 6.3). В България това би могло да се осъществи чрез ангажиране на родителите, но също и за други ключови целеви групи, като например учащите, чийто майчин език не е български. Освен че се основава на стъпките, очертани в предходните две точки, подготовката може да включва участието на група детски градини и училища, които имат признат експертен опит или експертиза в свързани области, за разработване, тестване и преразглеждане на различни методологии.

Каре 6.3. Подобряване на родителската ангажираност чрез ясни насоки и структурирани процеси

Изграждането на силни връзки между детските градини, училищата и семействата е ключово за приобщаването. Международният опит показва, че националните администрации могат да подкрепят учителите и другия персонал в повишаването на ангажираността, като им предоставят ясно структурирани рамки и практически подходи.

Шотландия (Обединено кралство): Правен и стратегически подход към родителското ангажиране

Шотландия е включила родителското участие в закона чрез *Закона за шотландските училища (родителско участие) от 2006 г.* което изисква местните власти да разработят стратегии за ангажиране на родителите, като предоставят обучение, насоки и целенасочена подкрепа – особено за уязвими семейства. Националните и местните политики са изградени около ясна рамка с четири стълба:

- Родителско участие: Родителите помагат за оформянето на училищния живот чрез съвети или доброволческа дейност.
- Родителско ангажиране: Семействата и преподавателите работят заедно, за да подкрепят ученето и напредъка.
- Семейно обучение: Родителите и децата учат заедно, често с партньори от общността.
- Учене у дома: Родителите подкрепят ученето чрез четене, разговори или помощ с домашните.

Този четиристълбов подход е вграден в националните планове, предоставяйки на училищата и местните власти ясна и гъвкава рамка, върху която те могат да проектират и прилагат съответните интервенции. Местните власти подкрепят училищата, като полагат усилия за намаляване на пречките пред сътрудничеството между училището и родителите, особено за семейства със сложни нужди. Това включва работа с организации на гражданското общество и доставчици на обществени услуги, за да се предложи по-цялостна подкрепа.

Франция: Структурирани интервенции за подкрепа на родителското участие в училищния живот

Инициативата „Куфарчето за родители“ е въведена за първи път от една от регионалните образователни власти във Франция през 2008 г. Първоначалната ѝ цел е да подобри комуникацията между родителите и училищата при преминаването на учениците в прогимназиален етап. Инициативата е насочена към училища, обслужващи социално-икономически уязвими общности. Тя предлага на родителите възможност да участват в три срещи, водени от директора на училището, на които се обяснява как могат да бъдат по-ангажирани с образованието на децата си. Онлайн платформа предлага насоки за директори и учители за засилване на родителското участие.

Рандомизирана оценка на 183 класа в 34 училища показва, че инициативата е свързана с намаляване на отсъствията и проблемите с поведението, както и с подобряване на академичните резултати. Тези ефекти се запазват 18 месеца след участието. По-късно инициативата е разширена за всички образователни нива, с особен фокус върху преходните години и в момента се преработва.

Източник: Образование Шотландия (2022), *Стратегическа рамка за: Родителско участие, родителска ангажираност, семейно обучение и обучение у дома*, <https://education.gov.scot/media/4w3lkhd/strategic-framework-for-pi-pe-fl-lah-august-2024.pdf> (достъпно на 21 юли 2025 г.); ОИСР (2024^[7]), „Куфарчето за родители“ – Франция [La mallette des parents – France], *Инструменти за*

младежки политики на ОИСР, https://www.oecd.org/content/dam/oecd/fr/publications/reports/2024/11/oecd-youth-policy-toolkit_7ae28a3d/parents-briefcase-france_8085e54e/86118c17-fr.pdf (достъпно на 5 декември 2025 г.).

Препоръка 3. През следващият програмен период в плановете за изпълнение на проектите биха могли да се предвидят дейности насочени към националните координатори, регионалните екипи по проектите и други публични институции за предоставяне на методологична подкрепа чрез установяване на ясни отговорности, експертиза и време за такава работа

Оценката установява, че интегрирането на методологичната подкрепа в отговорностите на проектните екипи може да повиши образователната ефективност на проектите. В момента, както е типично за проекти, финансирани от ЕС в България нито една от съществуващите роли в основните екипи по проекта на национално, регионално и институционално ниво не носи официална отговорност за методологична подкрепа. Регионалните центрове за приобщаващо образование и други публични институции, които са посочени като възможни доставчици на методологична подкрепа в насоките на проекта, понастоящем не се използват достатъчно. Това възпрепятства способността на екипите в детските градини и училищата да изпълняват дейностите ефективно. В бъдеще регионалните екипи по проекти са в добра позиция да предоставят методологична подкрепа; някои го правят неформално, но на други им липсва експертен опит в приобщаващото образование и време да се включат в работа извън рамките на докладването и проверката. Създаването на подходящи условия за всички регионални екипи да предоставят по-силна методологична подкрепа и проактивното включване на координаторите на дейностите от националния екип на проекта и други публични институции е от съществено значение.

Възможни стъпки за създаване на условия за методологична подкрепа

- **Разширяване на регионалните екипи в ключови области.** Има сериозни доказателства, че някои регионални екипи, особено по проект *“Силен старт”*, биха могли да се възползват от допълнителен член на персонала и че в по-широк план, позволяването на по-голяма диференциация в размера на екипите в зависимост от броя на детските градини и училищата и нивото на нужда в даден район би могло да подпомогне ефективността. Националният екип по проекта би могъл да проведе анализ на проектни и административни данни, за да определи кои области имат голяма нужда от проектите, но участието е под средното. Анализът следва да вземе предвид и профилите на персонала, като например назначи допълнителен член на персонала с експертен опит в областта на приобщаващото образование в регионалните екипи, които понастоящем нямат такъв.
- За следващия програмен период, **проектните насоки следва ясно да интегрират както методическата, така и административната подкрепа в структурите за управление и координация на проекта.** Това включва проучване на по-силната роля за националните и регионалните институции, ангажирани с прилагането на приобщаващото образование, както и за граждански организации с релевантна експертиза. Разработването на ясна структура за методическа подкрепа, която да подпомага разграничаването на задачите според необходимото ниво на подкрепа, може да спомогне за по-ефективното насочване на ресурсите там, където те могат да имат най-голямо въздействие (вж. Каре 6.4).
- **За следващия програмен период да се разработят ясни отговорности за методологична подкрепа и насоки за вида дейности, които може да включва.** Ръководителите на проекти могат да разработят това в сътрудничество с регионални и институционални екипи по проекти, за да отразят техните нужди и текущи практики. Освен възлагането на нови

отговорности, ще е необходимо известно рационализиране на задачите, за да се осигури време за допълнителна методологична работа и за ефикасно разпределение на ролите. Например, в регионалните проектни екипи, един човек може да бъде ориентиран към методологична подкрепа, а друг към задачи по управление на проекти, като например кандидатстване, отчитане и контрол, в зависимост от опита и експертизата. По подобен начин, в рамките на националните екипи, някои или всички координатори на дейности могат да бъдат освободени от задачи, свързани с отчитане и контрол, тъй като други членове на екипа поемат подобна работа. Възможните отговорности включват:

- **За координатори на дейности в националните екипи по проектите** методологичната подкрепа може да включва координиране на национални работни групи по различни аспекти на приобщаващото образование, разработване на сборници с добри практики, участие в национални срещи с регионални екипи за споделяне на информация за ефективни подходи и подготовка на насоки за прилагане на ориентирани към обучението мониторинг и оценка в детските градини и училищата (вж. Препоръка 4).
- **За регионалните екипи по проектите** методологичната подкрепа може да включва организиране на редовни структурирани срещи за различни представители на детски градини или училища и по различни аспекти на приобщаващото образование, улесняване на посещенията между училищата, споделяне на добри практики, подкрепа на детските градини и училищата за прилагане на ориентирани към обучението мониторинг и оценка, както и всяка друга по-интензивна, персонализирана подкрепа за институции с по-високи нужди (вж. Препоръка 5).
- **За други публични институции** методологичната подкрепа може да включва участие в предложените по-горе национални работни групи; преглед или принос към насоките за дейности и сборниците с добри практики; участие в национални и регионални срещи на проектните екипи за споделяне на експертен опит; и обучение на специалисти, учители или лидери, идентифицирани като изправени пред особено трудни контексти.
- **За следващия програмен период**, ръководството на проекта следва ясно да интегрира както методологична, така и административна подкрепа в структурите за управление и координация на проекта. Това включва проучване на по-силна роля на националните и регионалните институции, участващи в прилагането на приобщаващото образование, както и на организациите на гражданското общество със съответния експертен опит. Методологически ориентираните роли могат да бъдат вградени в екипи както на регионално, така и на институционално ниво чрез по-рационализирано разделение на отговорностите. Накрая, разработването на ясна структура за методологична подкрепа, която помага за разграничаване на задачите по ниво на необходимата подкрепа, би могло да помогне за по-ефективно насочване на ресурсите там, където те могат да имат най-голямо въздействие (вж. Каре 6.4).

Каре 6.4. Разработване на ясна структура за предоставяне на разнообразна методологична подкрепа в Чили

Чилийската политика *“Учене чрез съвместен живот”* (2022) се стреми да развива позитивна и приобщаваща училищна среда в цялата училищна мрежа. Признавайки, че училищата, които прилагат политиката, го правят в много различен контекст и с различни начални точки и цели, придружаващата стратегия за прилагане установява тристепенна структура за методологична подкрепа:

- 1) Универсална по природа **помощ за техническо обучение**, насочена към всички ключови заинтересовани страни на регионално, общинско и институционално ниво. Целта е да се подобри професионалния и институционалния капацитет чрез непрекъснато обучение, критична рефлексия, самооценка и планиране на подобрения, базирани на многостепенния модел на общото училище. Като част от това, регионалните екипи са домакини на семинари и конгреси поне два пъти годишно, които служат като място за обучение, обмен на опит, насърчаване на най-добри практики и повишаване на съгласуваността между лицата, носещи отговорности за вземане на решения.
- 2) **Техническата поддръжка на мрежата** достига до около 10-20% от общините или училищата и има за цел да укрепи обществените мрежи, които свързват различните заинтересовани страни, отговорни за прилагането на приобщаващото образование в района. По този начин се цели да се създаде местна система, в която образователните и обществените заинтересовани страни споделят обща рамка за действие. Дейностите включват редовни срещи, които приемат различни форми: технически работни сесии, учебни общности, териториални диалози, обмен между училища, обучителни програми или съвместни семинари за планиране. Целта е да се преодолее институционалната фрагментация и да се насърчи по-координирано и прозрачно вземане на решения на местно ниво.
- 3) **Интензивната техническа помощ** е персонализирана стратегия за подкрепа, обхващаща около 5-10% от общините или училищата. Получателите се избират въз основа на нивото им на нужда, нивото им на ангажираност и/или потенциала им за системно обучение. Помощта се предоставя за продължителен период от време с редовна техническа подкрепа в училище, включително срещи с училищни екипи и други ключови заинтересовани страни, като например специалисти и координатори за връзка с общността. Тази работа включва преглед на текущите инициативи, идентифициране на структурни пречки пред напредъка, анализ на наличните данни и съвместно разработване на подходящи стратегии. Консултантите играят улесняваща роля, а не роля на оценители или вземащи решения – те предлагат методологии, аналитични рамки и критична обратна връзка, като същевременно ценят практическите знания на училищната общност.

Източник: ОИСР (2024), „Политически диалози във фокус за Бразилия: „Международни прозрения за укрепване на устойчивостта и отзивчивостта в прогимназиалното образование“, *Перспективи на образователната политика на ОИСР*, № 108, Издателство на ОИСР, Париж, <https://doi.org/10.1787/e99f8322-en>; Психично здраве в училищна среда (2025), *Учене чрез съвместен живот [A convivir se aprende]*, <https://saludmentalescolar.cl/a-convivir-se-aprende-2/> [достъпно на 18 октомври 2025 г.].

Препоръка 4. Укрепване на процесите на мониторинг и оценка с цел повече обучение в цялата система

Въпреки усилията за подобряване на събирането на данни, процесите на мониторинг продължават да са ориентирани към съответствие и макар че се събират много данни, те понастоящем не се използват за подобряване на предоставянето на качествено приобщаващо образование. С напредването на изпълнението на проекта е от съществено значение значителните ресурси, вложени в мониторинг и оценка, да доведат до институционално обучение, което може да подпомогне както ефективността, така и устойчивостта на проекта. Работещите по проекта на всяко ниво на изпълнение трябва да бъдат включени в това, е важно да се подкрепят екипите в детските градини и училищата, за да наблюдават и собствените си усилия за изпълнение.

Възможни стъпки за действие за засилване на мониторинга и оценката

- **Ясно определяне на мандата на експертната група**, като ѝ се предоставя добре дефинирана роля в мониторинга на проекти, ориентирани към обучение. Отговорностите и задачите на експертната група на МОН изискват много по-ясно определение и ще бъде важно това да се направи бързо, за да се гарантира, че членовете остават напълно ангажирани. МОН трябва да определи малък брой ключови цели, които да се основават на експертния опит на групата, като същевременно се отчитат ограничените ѝ ресурси. Подходяща цел би могла да бъде наблюдението на изпълнението на избрани препоръки или стъпки за действие, представени в този доклад.
- **Подобряване и увеличаване на посещенията в детски градини и училища, насочени към обучение.** Посещенията в детските градини и училищата трябва да бъдат по-конструктивно преживяване за институционалните екипи, което им помага да коригират прилагането, за да подобрят ефективността и ефикасността. Те биха могли също така да помогнат за генерирането на прозрения за добри практики, които да бъдат споделяни в цялата система (вж. Препоръка 2). Националните екипи по проекта биха могли да преразгледат формулярите, използвани за посещенията за „Мониторинг на дейностите“, за да включат идентифициране на добри практики, конструктивна обратна връзка и договорени стъпки за действие за институционалните екипи. Те също така трябва да направят „Мониторингът на активността“ задължителна част от всички посещения и да предоставят по-ясни очаквания относно честотата и начина за приоритизиране на детските градини и училищата. Важно е също така ясно да се съобщи учебната цел на тези посещения на детските градини, училищата и регионалните екипи по проекта. Накрая, те трябва да установят кратки качествени референтни стандарти, които могат да помогнат за структурирането на обратната връзка към детските градини и училищата.

За следващия програмен период Изпълнителната агенция и МОН биха могли да рационализират посещенията по-ефективно. Например, различните видове посещения биха могли да бъдат възложени на различни служители в рамките на проектните екипи-националният екип за отчитане би могъл да провежда посещения за съответствие, докато мониторингът на дейностите може да бъде ограничен до регионалния екип по проекта с опит в приобщаващото образование. Освен това, самите посещения биха могли да бъдат рационализирани чрез идентифициране на проверки, ориентирани към съответствие, които могат да се извършват дистанционно чрез информационната система за проекта.

- **Подобряване на събирането на данни за работата с учители, специалисти и родители.** В момента България не събира информация за резултатите от обучението на учители и специалисти, нито за интензивната работа с родителите. Това представлява съществена празнина в рамката за мониторинг. Изпълнителната агенция и МОН следва да въведат допълнителни показатели за мониторинг, които да запълнят тези празнини. Например, за измерване на резултатите от Дейност 1, МОН и Изпълнителната агенция биха могли да проучат различни подходи за събиране на данни за промените в знанията, практиката или поведението на учителите.

За следващия програмен период ще бъде важно да се дефинира напълно логическият модел на проекта (т.е. входящи данни, желани резултати и въздействие), преди да се установи рамката за мониторинг и оценка. Това ще помогне да се гарантира, че рамката е всеобхватна (вижте ОИСП (предстоящо)).

- **Подкрепа за детските градини и училищата, за да разберат по-добре резултатите и как да подобрят прилагането им.** Като част от методологичната подкрепа, националните и регионалните екипи по проектите могат да помогнат на детските градини и училищата да разберат по-добре качеството на интервенциите, които прилагат. Освен изграждането на капацитет за това чрез по-силното ръководство и подкрепа, посочени по-горе (вж. препоръки

2 и 3), установяването на официално очакване и структуриран процес за редовна оценка също може да бъде полезно (вж. Каре 6.5). Това не следва да изисква ненужно дублиране на дейности по докладване или контрол. По-скоро, това би трябвало да насърчава екипите в детските градини и училищата да се ангажират с данни от проекта, да разговарят с крайните бенефициенти и да обмислят заедно изпълнението на институционално ниво.

Каре 6.5. Мониторинг и оценка на интервенции за ученици в неравностойно положение в Англия

В Англия (Обединеното кралство) „Ученическата премия“ предоставя на училищата, обучаващи ученици в неравностойно положение, допълнително финансиране, за да се помогне за преодоляване на разликата в постиженията. Очаква се училищата получатели да следват подход за изпълнение от пет стъпки, който включва мониторинг и оценка на множество етапи:

- 1) **Диагностициране на нуждите на учениците.** Училищата се насърчават да използват набор от данни, за да идентифицират академичните и неакадемичните предизвикателства, пред които са изправени учениците в неравностойно положение в техния контекст. Това може да включва данни от вътрешни и външни оценки, дискусии с учители и помощен персонал, както и ангажиране с ученици и семейства.
- 2) **Използване на доказателства за информиране на интервенциите:** Училищата трябва да основават прилагането на надеждни доказателства за това какво работи за учениците в неравностойно положение. В подкрепа на това, Министерството на образованието (DfE) е разработило набор от подходи в три области – висококачествено преподаване, целенасочена академична подкрепа и по-широки стратегии. Насоките се основават на анализи от академичната литература, практически изследвания в училищата и доклади за оценка на училищата.
- 3) **Разработване на ефективна стратегия:** От училищата се очаква да ангажират различни заинтересовани страни в разработването на стратегия за ученически премии, която е в съответствие с други документи за подобряване на училището. Тя трябва да бъде разработена за тригодишен период, но се преглежда и ревизира всяка година.
- 4) **Изпълнение и наблюдение на стратегията:** Училищните ръководители трябва да определят данните и ресурсите, от които ще се нуждаят, за да наблюдават въздействието на всяка дейност, която изпълняват. След това се очаква от тях да наблюдават напредъка с оглед подобряване както на изпълнението, така и на резултатите на учениците, и да споделят своите данни, прозрения и открития в цялата училищна общност. В подкрепа на това, Министерството на образованието насърчава ръководителите да предвидят достатъчно време и възможности за персонала да обмисли данните и обратната връзка за изпълнението, както и да идентифицира и преодолее предизвикателствата.
- 5) **Оценка на стратегията:** Училищата са длъжни да оценяват усилията си ежегодно, за да подобрят прилагането. За да направят това, училищата трябва да определят мерки за мониторинг и оценка на етапа на планиране, за да гарантират, че решенията се вземат с оглед на ясни резултати.

За да държат училищата отговорни, те трябва да докладват ежегодно за използването на „Ученическата премия“, като публикуват декларация на уебсайта си, използвайки образец, предоставен от Министерството на образованието. Основната аудитория са родителите, училищното настоятелство и други ключови заинтересовани страни в училищната общност. Част А очертава стратегията, включително очакваните резултати и критериите за успех, както и доказателствената база за избраните подходи. Част Б обяснява какви резултати са постигнати

от учениците в неравностойно положение през предходната учебна година, като се използват данни от вътрешно и външно оценяване, както и училищни данни и наблюдения по въпроси като посещаемост, поведение и благополучие. Училищата трябва да заявят дали са на път да постигнат целите си и да предоставят анализ на това кои аспекти работят добре или кои не.

Наред с мониторинга и оценката на училищно ниво, използването на „Ученическата премия“ е официално интегрирано във външната оценка на училищата. Ofsted, образователният инспекторат на Англия, трябва да следи постиженията и напредъка на учениците в неравностойно положение и как училищата отговарят на техните нужди. Ако при проверка се установят проблеми, се провежда по-задълбочен „преглед на ученическите премии“, за да се помогне на училищата да се подобрят.

Източник: Министерство на образованието (2025), Използване на ученическа премия: насоки за училищни ръководители (март 2025 г.), https://assets.publishing.service.gov.uk/media/68e661e3dadf7616351e4f5b/Using_pupil_premium_guidance.pdf (достъпно на 18 октомври 2025 г.).

Препоръка 5. Полагане на целенасочени усилия за увеличаване на участието в проекти и подобряване на изпълнението сред детските градини и училищата с висока нужда, като се започне с ключови райони, преди да се разшири в национален мащаб.

Около една трета от детските градини и училищата в цяла България не участват в проектите, но данните сочат, че те биха могли да се възползват. В същото време усилията за увеличаване на участието са относително ограничени и възприемат универсален подход, който приема, че познаването на проектите е единствената пречка за усвояването им. За да се увеличи участието през следващите години, особено сред институциите с голяма нужда и трудностостъпните институции, е необходим по-целенасочен подход към набирането на персонал и подкрепата. МОН би могло да стартира свързани действия първо в малък брой ключови области, избрани според нуждите и капацитета в рамките на регионалния екип по проекта. Екипите, участващи в пилотния проект, могат да помогнат за по-широкото разпространение на добрите практики в системата, тъй като все повече райони възприемат целенасочени подходи.

Възможни стъпки за действие за целенасочено набиране на персонал и подкрепа:

- **Идентифициране на неучастниците с висока нужда и пречките пред тяхното участие.** Националният екип по проектите следва да извърши първоначален анализ на административните и проектните данни, за да идентифицира неучастващите детски градини и училища с висока концентрация на уязвими ученици, ниски академични резултати и/или високи нива на отпадане от училище. След това регионалните екипи по проектите могат да се обърнат към тези институции, за да определят пречките пред тяхното участие и как биха могли да ги подкрепят в преодоляването им.
- **Разработване на персонализирани подходи за преодоляване на бариерите пред участието.** Териториалните екипи в МОН и регионалните екипи по проектите следва да работят заедно, за да отговорят на специфичните нужди на различните неучастници. Например, това може да включва предоставяне на допълнителна подкрепа за подготовката на първоначалното заявление за проект, подкрепа на институционалния персонал за посещение и обмен с участващите институции или идентифициране на опитни координатори на проекти от други детски градини или училища, които да предоставят взаимна подкрепа на новопостъпилите.

- *За следващия програмен период*, Изпълнителната агенция и МОН биха могли да проучат възможността за **възприемане на по-прогресивен подход към набирането и подкрепата на проекти от самото начало**. Това може да включва например идентифициране и насочване на някои детски градини и училища с висока нужда да участват в проекта, като се определят съответни квоти за участие. Дизайнът на изпълнението на проекта би могъл да осигури допълнителна подкрепа и/или ресурси на новите и силно нуждаещите се участници. Други страни прилагат прогресивни подходи към проекти, финансирани от европейските фондове, и предлагат свързани с това прозрения (вж. Каре 6.6).

Каре 6.6. Засилване на усилията за внедряване на приобщаващо образование в училищата с висока нужда в Португалия

Четвъртата версия на Програмата за образователни територии с приоритетна интервенция на Португалия (TEIP4, 2023-2029 г.) е проект за приобщаващо образование, насочен към училища в райони с по-голяма социална уязвимост. Целта му е да осигури приобщаването и образователния успех на всички ученици, да подобри тяхното обучение и да намали отпадането от училище. Финансира се от Европейския социален фонд плюс.

Докато TEIP3 се отличаваше с фокуса си върху подобряване на планирането на развитието и логиката на интервенция на училищно ниво, четвъртата итерация се фокусира върху по-ефективното насочване на ресурсите с цел подкрепа на училищата в най-голяма нужда.

TEIP разшири обхвата си сред училищата в Португалия във всяка от четирите итерации на проекта. В TEIP4, 165 училищни клъстера¹ участват, което е увеличение спрямо 146 през предишния програмен период. Целите за броя на участващите училища за всеки от петте континентални региона на Португалия бяха определени преди стартирането на проекта. Докато Португалия реши да запази участието на училищата от TEIP3, за да ги подпомогне в консолидирането на напредъка, новите училища, присъединяващи се към проекта TEIP4, трябваше да се класират въз основа на своя индекс на социална уязвимост. Това се изчислява чрез административни данни за три показателя: а) ученици, бенефициенти на схемата за социални действия в училищата; б) ученици, чиито майки не са завършили гимназиално образование; и в) мигранти.

В допълнение към продължаващото разширяване на обхвата си сред училищните клъстери в най-голяма нужда, TEIP4 е възприел стратегия за внедряване, характеризираща се с положителна дискриминация. В рамките на проекта училищата получават диференцирани ресурси и подкрепа, според нивото на нужда. Първо, **на** училищата, които се присъединяват към проекта за първи път, се предоставя интензивна подкрепа, осигурявайки по-голям достъп до насоки и помощ. Второ, участващите училища са организирани в две групи:

- **Група 1: TEIP училища в процес на развитие** – тези с най-висок индекс на социална уязвимост представляващи около 40% от участващите училища във всеки регион. Те получават ресурси за повече допълнително време за обучение (четири часа седмично), както и за по-чести посещения на място от екипи за методологическа подкрепа (четири пъти на учебна година).
- **Група 2: TEIP училища в преход** - тези, които са били част от TEIP3 и не отговарят на изискванията за включване в Група 1. Те получават ресурси за два допълнителни часа обучение седмично. Около 60% от участващите училища във всеки регион са част от тази група.

Училищата остават в съответната си група в продължение на три академични години, след което Министерството на образованието извършва оценка на необходимостта от запазване на училището в TEIP4 и/или съответната му група, въз основа на анализ на получените резултати.

1. Средният училищен клъстер се състои от пет до шест училища, обикновено в рамките на една и съща община и пресичащи различни образователни нива.

Източник: Правителство на Португалия (2023), *Дневник на републиката*, 2^{ро} издание – Образование: Заповед № 7798/2023, № 146, стр. 65, 28 юли 2023 г., <https://files.diariodarepublica.pt/2s/2023/07/146000000/0006500069.pdf> (достъпно на 18 октомври 2025 г.); Министерство на образованието (2024), *Годишен отчет: TEIP4*, https://www.dge.mec.pt/sites/default/files/EPIPSE/relatorio_teip_2_023_2024.pdf (достъпно на 18 октомври 2025 г.).

Таблица 6.1. Преглед на ключовите препоръки и тяхната доказателствена база

Препоръки	Основни констатации	Обосновка	Вижте още
Да се засилят мерките за укрепване на професионалния капацитет за приобщаващо образование, включително сред ръководителите на детски градини и училища, чрез разширяване на обхвата, формата и качеството на обучението.	Проектите разглеждат укрепването на знанията и уменията на учителите и специалистите като ключово, но ограниченото финансиране и тесният фокус намаляват релевантността на планираните дейности. Проектите не включват изрично инициативи за изграждане на капацитет за ръководителите на детски градини и училища, въпреки тяхната важност; това е забележим пропуск в дизайна на проектите.	Интервюирани лица от национални, регионални и институционални екипи по проекти, както и предишни анализи, идентифицират професионалния капацитет като основна пречка пред приобщаващото образование в България. И двата проекта предлагат свързано обучение за учители и специалисти. Финансирането обаче е скромно и, по-специално в рамките на проект <i>“Успех за теб”</i> обхватът на наличното обучение, както е определен в ръководството на проекта, е тясно фокусиран върху идентифициране на нуждите на учащите. Въпреки че това подпомага устойчивостта на инструментите, разработени по предходни проекти, то не обхваща цялостно потребностите от професионален капацитет. Това, плюс по-широкото предизвикателство, свързано с осигуряването на качеството на професионалното развитие в България, може да ограничи въздействието на обучението върху практиката. Международните доказателства подчертават ключовата роля на ръководителите на детски градини и училища за определянето на споделена визия за приобщаващо образование и нейното утвърждаване във времето. Интервютата и посещенията на място потвърдиха, че ангажираните лидери са решаващ фактор за ефективното изпълнение на проектите, но въпреки това понастоящем лидерите не получават обучение за изграждане на капацитет по проектите и техните отговорности са съсредоточени върху административни задачи.	Глава 3: Констатация 2.2 Глава 4: Констатация 4.2 Глава 3: Констатация 2.4 Глава 5, Констатация 2.1
Подобряване на насоките за дейности чрез по-добро дефиниране на подходящи практически подходи за ангажиране на родителите, подкрепа за надарени ученици и тези, чийто майчин език не е български, както и обща подкрепа в училищата.	По-новите дейности – като например ангажирането на родителите и подкрепата за надарени ученици или такива, чийто майчин език не е български – не винаги са достатъчно разбирани от тези, които ги прилагат. Съществува риск общата подкрепа по линия на <i>“Успех за теб”</i> да се използва предимно за подготовка за изпити, а не за откриване и преодоляване на пропуски в основните знания, както е било първоначално предвидено.	Интервютата показват, че персоналът в детските градини и училищата цени диагностичните инструменти, достъпни за тях чрез проектите. Въпреки това, особено по проект <i>“Успех за теб”</i> има по-малко подкрепа относно това как те могат да отговорят на разнообразните нужди на учащите. И в двата проекта съответните насоки също са ограничени. Това е особено предизвикателство за по-новите дейности (т.е. интензивна работа с родители, допълнителна подкрепа за надарени ученици и обща подкрепа за тези, чийто майчин език не е български), за които съществуващите знания, експертиза и опит в детските градини, училищата и администрациите са ниски. Ключовите целеви групи за обща подкрепа по линия на <i>“Успех за теб”</i> са учащите, изложени на риск от отпадане, и тези, които имат системни трудности при усвояването на образователното съдържание. Данните от проекта и посещенията на място обаче показват, че на практика училищата използват общата подкрепа като форма на интензивна подготовка за учениците с предстоящи национални изпити или оценки. Макар че това е добронамерено, то допринася за по-широко изкривяване на преподаването в България от култура на оценяване с високи залози.	Глава 4, Констатации 4.2 и 7 Глава 3, Констатация 1.2 Глава 4, Констатация 6
През следващият програмен период, планът за изпълнение на проекта би могъл да създаде условия за националните координатори на дейности, регионалните екипи по проектите и други публични институции да предоставят методологична подкрепа чрез установяване на ясни отговорности, експертиза и време за такава работа.	Дизайнът на изпълнението на проекта не възлага отговорност за методологична подкрепа на екипите по проекта на никое ниво; тази празнина може да попречи на образователната ефективност на дейностите.	Националните и регионалните проектни екипи ефективно гарантират, че дейностите се изпълняват в съответствие с насоките, отчасти благодарение на съответния експертен опит в координирането на финансирани от ЕС проекти. Въпреки това, както е типично за проекти, финансирани от ЕС в България, проектният дизайн не интегрира формално методическата подкрепа в отговорностите на проектните екипи. Въпреки това интервюираните посочват необходимост от такава подкрепа, а част от регионалния проектен персонал неформално изпълнява методическа роля. Предоставянето обаче е неравномерно и възпрепятствано от ограничения във времето и уменията, основно поради факта, че това не е част от техните формални задължения	Глава 4, Констатации 1 и 2 Глава 5, Констатация 2.1

		Междувременно, отчитането и контролът представляват голяма част от проектното време, което намалява фокуса върху образователните резултати.	
Укрепване на процесите на мониторинг и оценка, за да се улесни по-голямо обучение в цялата система.	Изпълнителната агенция и Министерството на образованието и науката подобриха събирането на данни за крайните продукти и резултатите, но това все още не се използва систематично за подобряване на приобщаващата практика.	Въпреки че има ясни подобрения в обхвата на събирането на данни и за двата проекта, използването им за приобщаваща практика и институционално обучение остава ограничено. Първо, има някои слабости в събраните показатели и обхвата на ключовите резултати. Второ, проектните екипи съобщават за липса на време и неясни отговорности за работа с данни от проекта. И накрая, посещенията в детските градини и училищата са ориентирани към спазване на правилата, което ги прави голяма пропусната възможност за учене. Тези пропуски са важни, тъй като редовната оценка, ориентирана към обучението, може да повиши ефективността и устойчивостта.	Глава 5, Констатация 6
Разработване на целенасочени усилия за увеличаване на участието в проекти и подобряване на изпълнението сред детските градини и училищата с висока нужда, започвайки с ключови райони, преди разширяване на национално ниво.	Усилията за насочване на финансови ресурси и увеличаване на участието понастоящем не могат да гарантират, че всички институции и учаци, които би трябвало да се възползват от проекта, ще го направят.	Финансирането на проектите е насочено към по-слабо развити региони и се разпределя чрез процес на кандидатстване, основан на нуждите, който заинтересованите страни считат за справедлив и конструктивен. Тези мерки обаче достигат само до кандидатите, докато усилията за набиране на персонал благоприятстват универсален подход, който не е насочен в достатъчна степен към тези, които биха могли да се възползват най-много. Интервютата показват множество потенциални бариери пред участието, което изисква по-адаптирани подходи към набирането и изпълнението.	Глава 5, Констатация 3

Източници

- Асоциацията на учителите в Алберта. (2025). Професионалната асоциация на учителите в Алберта. Изтеглено на 27 11 2025 г. от <https://teachers.ab.ca/>
- Брусино, О. (2021). Изграждане на капацитет за приобщаващо преподаване: Политики и практики за подготовка на всички учители за многообразие и приобщаване. От *Работни документи на ОИСР за образованието № 256*. Издателство на ОИСР, Париж.
doi:<https://dx.doi.org/10.1787/57fe6a38-en>
- Министерство на образованието. (2024). *Образователни територии с приоритетна интервенция: Годишен доклад 2023-2024*. Directorate General for Education, Лисабон.
Изтеглено на 18 October 2025 г. от
https://www.dge.mec.pt/sites/default/files/EPIPSE/relatorio_teip_2023_2024.pdf
- Министерство на образованието. (2025). *Насоки за ученическа премия*. Изтеглено на 18 October 2025 г. от
https://assets.publishing.service.gov.uk/media/68e661e3dadf7616351e4f5b/Using_pupil_premium_guidance.pdf
- Образование Шотландия. (2022). Стратегическа рамка за: Родителско участие, Родителска ангажираност, Семейно обучение и Учене у дома. Изтеглено на 21 7 2025 г. от
<https://education.gov.scot/media/4w3lkhnd/strategic-framework-for-pi-pe-fl-lah-august-2024.pdf>
- ОИСР. (2024). Политически диалози във фокус за Бразилия: Международни прозрения за укрепване на устойчивостта и отзивчивостта в прогимназиалното образование. In *Перспективи на образователната политика на ОИСР*. Издателство на ОИСР, Париж.
doi:[10.1787/e99f8322-en](https://dx.doi.org/10.1787/e99f8322-en)
- ОИСР. (2024). Преглед на ОИСР относно осигуряването на ресурси за училищата за справяне с образователните недостатъци в Ирландия. От *Прегледи на националните политики за образование*. Издателство на ОИСР, Париж,. doi:<https://doi.org/10.1787/3433784c-en>
- ОИСР. (предстоящо). *Подкрепа на практиката за оценяване в тематичните области на българската програма „Образование“*. Париж: Издателство на ОИСР.
- Правителство на Португалия. (2023). *Държавен вестник, втора серия – Образование: Заповед № 7798/2023*. Лисабон. Изтеглено на 18 October 2025 г. от
<https://files.diariodarepublica.pt/2s/2023/07/146000000/0006500069.pdf>
- Психично здраве в училищна среда. (2025). *Учене чрез живот заедно [A convivir se aprende]*. Изтеглено на 18 October 2025 г. от <https://saludmentalescolar.cl/a-convivir-se-aprende-2/>
- Фондация „Образователен фонд“. (н.д.). *Програма за професионално развитие "Reception Jigsaw"*. Изтеглено на 27 10 2025 г. от Фондация „Образователен фонд“:
<https://educationendowmentfoundation.org.uk/projects-and-evaluation/promising-programmes/reception-jigsaw>

Annex A. Данни за проекта

Таблица А.1. Напредък в ключовите показатели за ефективност за проектите “Силен старт” и “Успех за теб”

	“Силен старт”			“Успех за теб”		
	Региони в преход	По-слабо развити региони	Общо	Региони в преход	По-слабо развити региони	Общо
Участващи деца под 18 години						
Цел за 2024	1 243	6 214	7 457	6 419	32 092	38 511
Крайна цел	6 214	31 069	37 283	16 047	80 232	96 279
Действителен брой за 2025	6 729	27 251	33 980	25 403	121 493	146 896
Дял на крайната цел, постигната до април 2025 г.	108%	88%	91%	158%	151%	152%
Участници от маргинализирани групи, включително роми						
Цел за 2024	621	3 107	3 728	3 209	16 047	19 256
Крайна цел	3 107	15 534	18 641	8 023	40 117	48 140
Действителен брой за 2025	679	9 189	9 868	8 046	68 230	76 276
Дял на крайната цел, постигната до април 2025 г.	22%	59%	53%	100%	170%	158%
Деца със специални образователни потребности, в риск, с хронични заболявания и с изключителни таланти, получаващи подкрепа за личностно развитие						
Цел за 2024	152	758	910	569	2 846	3 415
Крайна цел	758	3 791	4 549	1 423	7 116	8 539
Действителен брой за 2025	613	2 502	3 115	2 802	7 077	9 879
Дял на крайната цел, постигната до април 2025 г.	81%	66%	68%	197%	99%	116%
Участващи родители						
Цел за 2024	1 243	6 214	7 457	6 419	32 092	38 511
Крайна цел	6 214	31 069	37 283	16 047	80 232	96 279
Действителен брой за 2025	Н/Д	Н/Д	12 342*	735	7 603	8 338
Дял на крайната цел, постигната до октомври 2025 г. (“Силен старт”) и април 2025 г. (“Успех за теб”)	Н/Д	Н/Д	33%	5%	9%	9%
Деца от уязвими групи, получаващи подкрепа						
Цел за 2024	1 091	5 456	6 547	5 849	29 247	35 096
Цел за 2027	5 456	27 278	32 734	14 623	73 117	87 740
Действителен брой за 2025	2 052	13 317	15 369	11 596	73 379	84 975
Дял на крайната цел, постигната до април 2025 г.	38%	49%	47%	79%	100%	97%
Педагогически специалисти и непедагогически персонал, които са придобили или са подобрили умения за работа с деца с обучителни затруднения						
Цел за 2024	119	597	716	278	1 389	1 667
Крайна цел	596	2 981	3 577	747	3 782	4 529
Действителен брой за 2025	Н/Д	Н/Д	701*	41	52	93
Дял на крайната цел, постигната до октомври 2025 г. (“Силен старт”) и април 2025 г. (“Успех за теб”)	Н/Д	Н/Д	20%	5%	1%	2%

Н/Д – Не е докладвано

*Въз основа на информация, докладвана на ОИСР през октомври 2025 г.

Забележка: Крайните цели по проект *“Силен старт”* са определени за 31 декември 2028 г.; по проект *“Успех за теб”* крайните цели са определени за 31 декември 2027 г.

Източник: ИАПО (2025), *“Силен старт”: Технически доклад № 3 – април 2025 г.*; (2025), *“Успех за теб”: Технически доклад № 5 – април 2025 г.*

Апнех В. Проучване на ОИСР за регионални проектни екипи 2025 г.

През април 2025 г. ОИСР проведе онлайн анкета сред координаторите на проекта и експертите по проектите “Силен старт” и “Успех за теб”, базирани в 28-те регионални управления на образованието (РУО) на България. Анкетата беше администрирана чрез LimeSurvey и е изпратена до 118 души, които са имали три седмици, за да отговорят; ОИСР получи 99 отговора, което представлява 84% на отговор.

Проучването на ОИСР за регионални проектни екипи комбинира въпроси с фиксирани отговори и открити въпроси, за да проучи перспективите относно изпълнението на проектите на ниво региони, детски градини и училища. Резултатите от въпросите с фиксирани отговори са обобщени в таблиците по-долу и са представени като брой отговори, а не като проценти. Общият брой отговори за проект “Силен старт” е 51 за всеки въпрос; а за “Успех за теб” е 48.

Таблица А В.1. Как поехте и се подготвихте за ролята си в прилагането на проект “Силен старт” и/или проект “Успех за теб”? (Въпрос 6)

	Ролята ми беше възложена	Кандидатствах за ролята	Участвах в конкурс за набиране на персонал (напр. подадох заявление, участвах в интервю)	Участвах в обучения и/или информационни сесии, свързани с управлението и внедряването на проект “Силен старт” и/или проект “Успех за теб”	Участвах в обучения и/или информационни сесии, свързани с управлението и изпълнението на проекти, финансирани от Европейската комисия	Участвах в обучения и/или информационни сесии, свързани с приобщаващото образование	Прочетох проектната документация	Четох за предишни проекти за приобщаващо образование и усилия за реформи	Друго
“Силен старт”									
Да	33	36	16	35	25	25	44	38	11
Не	18	15	35	16	26	26	7	13	40
“Успех за теб”									
Да	33	33	11	36	31	24	45	37	8
Не	15	15	37	12	17	24	3	11	40

Таблица А В.2. До каква степен сте съгласни или не сте съгласни със следните твърдения? (Въпрос 8)

	Целите и задачите на приобщаващото образование в образователната система на България са ясни	Целите и задачите на проект "Силен старт" и/или проект "Успех за теб" са ясни	Ролите и отговорностите на детските градини/училищата при прилагането на проект "Силен старт" и/или проект "Успех за теб" са ясни	Ролите и отговорностите на служителите в екипа за организация и управление на проекти на министерството при изпълнението на проект "Силен старт" и/или проект "Успех за теб" са ясни	Ролите и отговорностите на моето РУО при внедряването на проект "Силен старт" и/или проект "Успех за теб" са ясни
"Силен старт"					
Напълно съгласен/а	13	27	21	28	29
Съгласен/а	30	22	27	19	20
Не съм съгласен/а	3	0	1	0	0
Категорично не съм съгласен/а	2	2	2	2	2
Не знам/не мога да преценя	3	0	0	2	0
"Успех за теб"					
Напълно съгласен/а	15	24	17	21	28
Съгласен/а	27	20	28	22	17
Не съм съгласен/а	1	0	0	0	0
Категорично не съм съгласен/а	3	3	3	2	3
Не знам/не мога да преценя	2	1	0	3	0

Таблица А В.3. В рамките на една средностатистическа работна седмица, приблизително какъв дял от работното Ви време се изразходва за задачи, свързани с внедряването на проект "Силен старт" и/или проект "Успех за теб"? (Въпрос 10)

	По-малко от 20% (т.е. по-малко от 1 работен ден)	Около 20-40% (т.е. 1-2 работни дни)	Около 50% (т.е. 2,5 работни дни)	Около 60-80% (т.е. 3-4 работни дни)	Повече от 80% (т.е. повече от 4 работни дни)
"Силен старт"					
	1	36	9	3	2
"Успех за теб"					
	1	31	9	4	3

Таблица А В.4. Като цяло, приблизително какъв дял от общото време, използвано за дейности по проект “Силен старт” и/или проект “Успех за теб” изразходвате за следните задачи? (Въпрос 11)

	Комуникация с детски градини/училица	Комуникация със служителите в екипа за организация и управление на проекти на министерството	Комуникация или сътрудничество с други специалисти, работещи по приобщаващо образование във Вашия район	Комуникация или сътрудничество с колеги от други РУО, работещи по проект “Силен старт” и/или проект “Успех за теб”	Провеждане на посещения в детски градини/училица	Насърчаване на дейностите по проект “Силен старт” и/или проект “Успех за теб”, включително за набиране на нови детски градини/училица	Преглед на проектната документация за съответствие	Анализиране на документи, представени от детски градини/училица, и други налични данни или информация	Друго
“Силен старт”									
Много малък дял (т.е. по-малко от 10%)	0	3	9	8	7	6	4	3	8
Малък дял (т.е. 10-20%)	0	9	18	9	6	9	1	7	3
Умерен дял (т.е. 20-30%)	11	26	15	24	25	20	17	16	1
Голям дял (т.е. 30-50%)	18	6	6	7	8	7	16	14	1
Много голям дял (т.е. повече от 50%)	21	7	3	3	5	7	13	11	1
Не е приложимо (това не е част от моята работа)	1	0	0	0	0	2	0	0	37
“Успех за теб”									
Много малък дял (т.е. по-малко от 10%)	1	15	11	11	7	12	0	1	9
Малък дял (т.е. 10-	1	9	13	17	10	9	1	3	0

20%)									
Умерен дял (т.е. 20-30%)	13	15	14	14	23	17	7	4	1
Голям дял (т.е. 30-50%)	18	4	5	4	7	7	19	21	0
Много голям дял (т.е. повече от 50%)	15	4	3	1	1	2	21	18	0
Не е приложимо (това не е част от моята работа)	0	1	2	1	0	1	0	1	38

Таблица А В.5. До каква степен сте съгласни със следните твърдения относно подкрепата на регионално ниво, предоставяна на детски градини/училища за внедряването на проект “Силен старт” и проект “Успех за теб”? (Въпрос 12)

	Моето РУО разполага с достатъчен брой персонал, за да изпълнява ролята си в изпълнението на проектите.	Моето РУО разполага с персонал с достатъчно знания, умения и експертиза, за да изпълнява ролята си в изпълнението на проектите.	Моето РУО разполага с достатъчно финансови ресурси, за да изпълни ролята си в изпълнението на проектите.	Моето РУО получава достатъчно информация и насоки от Министерството, за да изпълни ролята си при изпълнението на проектите.	Моето РУО има достатъчна автономност и гъвкавост, за да отговори на различните нужди на детските градини/училищата в моя район при изпълнението на проектите.	Моето РУО подкрепя персонала да предприеме съответно професионално развитие, за да изпълни ролята си в изпълнението на проектите.	Имам достатъчно време, за да изпълня ролята си в изпълнението на проектите.	Притежавам достатъчно знания и умения, за да изпълнявам ролята си в изпълнението на проектите.	Получавам достатъчно информация и насоки, за да изпълня ролята си в изпълнението на проектите.	Имам достатъчна автономност, за да отговоря на различните нужди на детските градини/училищата в моя район при изпълнението на проектите.	Мога да участвам в професионално развитие, което ще ми помогне да изпълня ролята си в изпълнението на проектите.
“Силен старт”											
Напълно съгласен/а	15	26	17	30	21	24	9	21	27	19	16
Съгласен/а	30	24	23	19	26	25	36	27	21	29	27
Не съм	4	0	1	1	1	0	5	0	1	1	4

съгласен/а											
Категорично не съм съгласен/а	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Не знам/не мога да преценя	1	0	9	0	2	1	0	2	1	1	3
“Успех за теб”											
Напълно съгласен/а	12	25	9	21	14	20	9	28	16	13	10
Съгласен/а	24	23	27	25	30	26	26	20	29	32	30
Не съм съгласен/а	10	0	3	1	3	1	13	0	3	3	7
Категорично не съм съгласен/а	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Не знам/не мога да преценя	2	0	9	1	1	1	0	0	0	0	1

Таблица А В.6. До каква степен сте съгласни със следните твърдения относно комуникацията с различни хора, участващи във внедряването на проект “Силен старт” и/или проект “Успех за теб”? (Въпрос 13)

Знам с кого да се свържа в екипа за организация и управление на проекти на министерството и как е най-добре да се свържа с тях	Получавам навременни отговори от тези, с които се свързвам в екипа за организация и управление на проекти на министерството	Получавам полезни отговори от тези, с които се свързвам в екипа за организация и управление на проекти на министерството	Знам с кого да се свържа в детските градини/училищата и как е най-добре да се свържа с тях	Получавам навременни отговори от тези, с които се свързвам в детските градини/училищата	Знам с кого да се свържа в други организации в моя район, занимаващи се с приобщаване, образование, и как е най-добре да се свържа с тях	Знам с кого да се свържа в други РУО относно изпълнението на проектите и как да се свържа с тях.	Дигиталната платформа за внедряване на “Силен старт”/“Успех за теб” улеснява комуникацията ми с детските градини/училищата	Дигиталната платформа за внедряване на “Силен старт”/“Успех за теб” улеснява комуникацията ми с екипа за организация и управление на
--	---	--	--	---	--	--	--	--

									проекти на министерс твото
“Силен старт”									
Напълно съгласен/а	33	30	31	36	29	30	24	19	19
Съгласен/а	18	18	18	15	22	19	27	26	26
Не съм съгласен/а	0	2	1	0	0	2	0	3	2
Категорично не съм съгласен/а	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Не знам/не мога да преценя	0	1	1	0	0	0	0	3	3
“Успех за теб”									
Напълно съгласен/а	22	19	22	28	16	19	16	12	10
Съгласен/а	23	25	24	20	29	25	30	31	30
Не съм съгласен/а	2	4	2	0	3	1	2	4	5
Категорично не съм съгласен/а	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Не знам/не мога да преценя	0	0	0	0	0	3	0	1	3

Таблица А В.7. Според Вашия опит, колко често се случват следните видове сътрудничество като част от внедряването на проект “Силен старт” и/или проект “Успех за теб” във Вашия район? (Въпрос 14)

Персонал ът в училището си сътрудни чи помежду си, за да подобри изпълнен ието на проектите и да се справи с общите предизвик ателства	Детските градини/у чилищата си сътрудни чат помежду си, за да подобрят изпълнен ието на проектите и да се справят със споделен ите предизвик ателства	Служител ите в екипа по проекта в моето РУО си сътрудни чат помежду си, за да подобрят изпълнен ието на проектите и да се справят със споделен ите предизвик ателства.	Екипът по проекта в моето РУО си сътрудни чи с други колеги, работещи в РУО, за да подобри изпълнен ието на проектите и да се справи със споделен ите предизвик ателства.	Екипът на проекта в моето РУО си сътрудни чи с колеги, работещи в други съответни организа ции в областта, за да подобри изпълнен ието на проектите и да се справи със споделен ите предизвик ателства.	Екипът на проекта в моето РУО си сътруд ничи с органи зации на гражда нското общест во, работе щи в област та, за да подобр и изпълн ението на проект ите.	Екипът по проекта в моето РУО си сътрудни чи с екипи по проекти в други области, за да подобри изпълнен ието на проектите и да се справи със споделен ите предизвик ателства.	Екипът по проекта в моето РУО си сътрудни чи с екипи по проекти в други области, за да подобри изпълнен ието на проектите и да се справи със споделен ите предизвик ателства.	Екипът по проекта в моето РУО си сътрудни чи с екипи по проекти в други области, за да подобри изпълнен ието на проектите и да се справи със споделен ите предизвик ателства.	Екипът по проекта в моето РУО участва онлайн или лично в срещи с екипи по проекта в други РУО, за да споделя най-добри практики или общи предизвик ателства.	Екипът на проекта в моето РУО организи ра онлайн или лични срещи с персонала , участващ в проектите в детските градини/уч илищата, за да споделя най-добри практики, или общи предизвик ателства.
--	---	--	---	--	---	--	--	--	--	--

								те предизвик ателства.		
“Силен старт”										
Никога	0	0	0	1	1	9	0	0	6	0
Много рядко (1 до 2 пъти на учебна година)	0	1	0	2	5	14	10	1	7	5
Рядко (от 1 до 3 пъти на учебен срок/се местър)	3	2	1	3	7	13	7	4	11	13
Поняког а (от 1 до 3 пъти месечн о)	9	19	3	22	28	6	25	22	14	25
Често (веднъ ж седмич но или по- често)	23	23	47	22	9	3	7	23	12	8
Не знам/не мога да прецен я	16	6	0	1	1	6	2	1	1	0
“Успех за теб”										
Никога	0	0	0	0	1	10	2	0	11	4
Много рядко (1 до 2 пъти на учебна година)	0	0	0	6	6	11	13	3	8	12
Рядко (от 1 до 3 пъти на учебен срок/се местър)	2	5	0	6	14	10	7	5	11	12
Поняког а (от 1 до 3 пъти месечн о)	9	16	2	14	11	4	17	24	10	14
Често (веднъ ж седмич но или	25	20	46	22	13	6	7	16	6	6

по-често)										
Не знам/не мога да преценя	12	7	0	0	3	7	2	0	2	0

Таблица А В.8. Приблизително колко често посещавате детска градина/училище? (Въпрос 15)

	Много често (т.е. повече от веднъж месечно)	Често (веднъж месечно)	Понякога (веднъж на тримесечие)	Рядко (по-малко от 4 пъти годишно)	Никога
“Силен старт”					
	19	20	8	3	1
“Успех за теб”					
	16	12	9	11	0

Таблица А В.9. До каква степен сте съгласни със следните твърдения относно провеждането на посещения в детски градини или училища във Вашия район като част от прилагането на проект “Силен старт” и/или проект “Успех за теб”? (Въпрос 16)

	Посещенията ми помагат да проверя дали детските градини/училищата спазват правилните процедури при изпълнението на проектите	Посещенията ми помагат да проверя дали детските градини/училищата разполагат с цялата необходима документация при изпълнението на проектите	Посещенията ми помагат да разбера дали детските градини/училищата разполагат с достатъчно ресурси за изпълнение на проектите	Посещенията ми помагат да разбера дали персоналят, работещ в детските градини/училищата, има достатъчен капацитет за изпълнение на проектите	Посещенията ми помагат да разбера качеството на подкрепата, която детските градини/училищата предоставят на учениците по проектите	Посещенията ми помагат да идентифицирам предизвикателствата, пред които са изправени детските градини/училищата при изпълнението на проектите	Посещенията ми помагат да идентифицирам най-добрите практики сред детските градини/училищата, които изпълняват проектите	Посещенията помагат на детските градини/училищата да разберат как да подобрят изпълнението на проектите	Посещенията помагат на детските градини/училищата да разберат как да подобрят подкрепата за уязвимите ученици	Посещенията помагат на детските градини/училищата да разберат каква подкрепа могат да получат, за да подобрят изпълнението на проектите
“Силен старт”										
Напълно съгласен/а	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Съгласен/а	22	17	22	27	28	25	24	23	22	25
Не съм съгласен/а	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0
Категоричен	28	33	27	22	21	25	26	27	25	24

о не съм съгласен/а										
Не знам/не мога да преценя	1	1	1	2	2	1	1	1	3	2
“Успех за теб”										
Напълно съгласен/а	17	19	15	11	8	8	11	14	12	12
Съгласен/а	28	26	28	34	36	37	33	31	33	31
Не съм съгласен/а	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Категорично не съм съгласен/а	2	2	2	1	2	2	1	1	1	1
Не знам/не мога да преценя	1	1	3	2	1	1	3	2	2	3

Таблица А В.10. До каква степен сте съгласни със следните твърдения относно мониторинга и докладването за изпълнението на проектите “Силен старт” и “Успех за теб”? (Въпрос 17)

Детските градини/училищата намират мониторинга и докладването по проекта за лесни за разбиране	Детските градини/училищата не намират мониторинга и отчитането по проекта за отнемащо време	Детските градини/училищата намират мониторинга и отчитането по проекта за полезни за идентифициране на начини за подобряване на изпълнението	Смятам, че мониторингът и отчитането по проекта са лесни за разбиране	Не намирам мониторинга и отчитането на проекта за отнемащо време	Смятам, че мониторингът и отчитането на проекта са полезни за идентифициране на начини за подобряване на изпълнението.	Моето РУО използва данни и документация от проекти, за да подпомогне разработването на свързани образователни политики и стратегии	Екипът по организация и управление на проекти на министертвото споделя анализи от данните за мониторинг и докладване, които могат да помогнат за	Министертвото споделя анализи от мониторинг и докладване на данни, които могат да помогнат за подобряване на прилагането на училищно ниво	Имам достатъчно време да анализирам данните и документацията по проекта, за да подобря работата си.	Притежавам достатъчно знания, умения и експертиза, за да анализирам данни и документация по проекти, за да подобря работата си.
--	---	--	---	--	--	--	--	---	---	---

								подобряване на изпълнението на регионално ниво			
“Силен старт”											
Напълно съгласен/а	7	7	10	9	7	13	7	17	12	3	16
Съгласен/а	34	27	38	37	36	37	29	32	35	37	30
Не съм съгласен/а	6	14	1	3	6	0	3	0	1	7	0
Категорично не съм съгласен/а	2	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
Не знам/не мога да преценя	2	3	2	2	2	1	11	2	3	4	5
“Успех за теб”											
Напълно съгласен/а	3	1	4	4	3	5	6	10	10	4	15
Съгласен/а	27	23	33	32	21	41	32	34	29	26	33
Не съм съгласен/а	9	13	4	9	20	1	1	2	4	18	0
Категорично не съм съгласен/а	1	3	0	0	1	0	0	0	0	0	0
Не знам/не мога да преценя	8	8	7	3	3	1	9	2	5	0	0

Таблица А В.11. Въз основа на Вашия опит, свързан с детските градини/училищата във Вашия район, до каква степен сте съгласни или несъгласни със следните твърдения относно

подкрепата, която учениците получават по проект **“Силен старт”** и/или проект **“Успех за теб”**? (Въпрос 19)

	Нуждите на учениците се оценяват точно, преди да получат подкрепа по проектите	Напредъкът на учениците се следи, докато получават подкрепа по проектите	Учениците със специални образователни потребности получават подкрепа, съобразена с техните нужди	Учениците с изключителни таланти получават подкрепа, съобразена с техните нужди	Учениците, чийто майчин език не е български, получават подкрепа, съобразена с техните нужди	Учениците, които се представят под очакваното ниво в училище по някой или няколко предмета, получават подкрепа, съобразена с техните нужди	Учениците, които са изложени на риск от отпадане от училище, получават подкрепа, съобразена с техните нужди	В училищата, участващи в проект „Силен старт” и/или проект „Успех за теб”, всички или почти всички (т.е. приблизително >90%) от учениците, които се нуждаят от подкрепа, я получават	В този район всички или почти всички (т.е. приблизително >90%) детски градини/училища с уязвими ученици участват в проект „Силен старт” и/или проект „Успех за теб”
“Силен старт”									
Напълно съгласен/а	7	8	8	0	3	6	6	9	9
Съгласен/а	36	40	36	14	14	32	30	34	27
Не съм съгласен/а	4	1	3	1	0	2	4	2	10
Категорично не съм съгласен/а	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Не знам/не мога да преценя	3	2	4	36	34	11	11	6	5
“Успех за теб”									
Напълно съгласен/а	9	9	10	4	3	3	3	5	7
Съгласен/а	33	37	33	12	13	41	40	28	32
Не съм съгласен/а	3	1	2	1	1	2	1	9	6
Категорично не съм съгласен/а	0	0	1	0	0	0	0	0	0
Не знам/не мога да преценя	3	1	2	31	31	2	4	6	3

Таблица А В.12. Въз основа на Вашия опит с детските градини/училищата във Вашия район, до каква степен сте съгласни или несъгласни със следните твърдения относно различните

хора, участващи в дейностите на училищно ниво, изпълнявани по проект **“Силен старт”** и/или проект **“Успех за теб”**? (Въпрос 20)

	Учителите имат капацитет (т.е. знания, умения и експертиза) да предоставят висококачество на подкрепата на уязвимите ученици	Учителите имат достъп и могат да получат качествено обучение, свързано с проект „Силен старт”, проект „Успех за теб” и/или приобщаващо образование, което е съобразено с техните нужди	Непедagogическият персонал има капацитет (т.е. знания, умения и експертиза) да предоставя висококачество на подкрепата на уязвимите ученици	Непедagogическият персонал има достъп и може да получи качествено обучение, свързано с проект „Силен старт”, проект „Успех за теб” и/или приобщаващо образование, което е съобразено с техните нужди	Ръководителите/координаторите на проектите в детските градини или училищата имат капацитет (т.е. знания, умения и експертиза) да спазват процесите и процедурите, изисквани по проекта	Ръководителите/координаторите на проектите в детските градини или училищата имат достъп и могат да получат качествено обучение, свързано с проект „Силен старт”, проект „Успех за теб” и/или приобщаващо образование, което е съобразено с техните нужди	Ръководителите/координаторите на проектите в детските градини или училищата имат достъп и могат да получат качествено обучение, свързано с проект „Силен старт”, проект „Успех за теб” и/или приобщаващо образование, което е съобразено с техните нужди	Родителите на деца, които получават подкрепа по проект „Силен старт” и/или проект „Успех за теб” разбират целите на проекта и вида подкрепа, която получават децата им	Детските градини/училищата ефективно взаимодействат с родителите, чиито деца получават подкрепа по проект „Силен старт” и/или проект „Успех за теб”	Детските градини/училищата разполагат с достатъчно финансови ресурси, за да предоставят висококачество на подкрепата на уязвимите ученици	Детските градини/училищата разполагат с достатъчно човешки ресурси, за да предоставят висококачество на подкрепата на уязвимите ученици	Детските градини/училищата разполагат с достатъчно материални ресурси (напр. адаптивна инфраструктура, педагогически материали и др.), за да предоставят висококачество на подкрепата на уязвимите ученици
“Силен старт”												
Напълно съгласен/а	8	8	4	9	9	10	9	3	5	6	3	4
Съгласен/а	34	31	34	29	37	39	35	44	44	32	32	36
Не съм съгласен/а	6	7	6	6	4	2	3	2	1	4	12	6
Категорично не съм съгласен/а	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Не знам/не мога да преценя	3	5	7	7	1	0	4	2	1	9	4	5
“Успех за теб”												

Напълно съгласен/а	3	3	4	3	7	6	4	3	3	4	0	3
Съгласен/а	41	34	32	32	39	39	38	30	40	37	37	37
Не съм съгласен/а	4	6	7	5	2	2	4	1	2	1	8	5
Категорично не съм съгласен/а	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Не знам/не мога да преценя	0	5	5	8	0	1	2	14	3	6	3	3

Annex C. Списък с консултирани документи по проекта

Таблица А С.1. Проектни документи по проект *“Силен старт”* и проект *“Успех за теб”*, консултирани в процеса на оценка

Проект	Заглавие на документа	Оригиналното заглавие на документа	Дата	Източник
“Силен старт”	Application conditions: Direct grant procedure BG05SFPR001-1.003 “General and additional support for personal development in preschool education”	Условия за кандидатстване по процедура чрез директно предоставяне на безвъзмездна финансова помощ BG05SFPR001-1.003 „Обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие в предучилищното образование“	2024	Изпълнителната агенция „Програма за образование“
	Sample Application Form with Project Proposal (Annex IV)	Образец на Формуляр за кандидатстване с проектно предложение (Приложение IV)	2023	Изпълнителната агенция „Програма за образование“
	Instructions of the MA of the Education Program 2021-2027 for the Specific Beneficiary Ministry of Education and Science regarding the requirements for the formation of the teams for organization and management of projects (Annex V)	Указания на УО на Програма „Образование“ 2021-2027 за Конкретния бенефициент Министерство на образованието и науката относно изискванията за сформирани на екипите за организация и управление на проекти (Приложение V)	2023	Изпълнителната агенция „Програма за образование“
	Instructions of the MA for filling in an electronic application form under the procedure (Annex VI)	Указания на УО за попълване на електронен формуляр за кандидатстване по процедурата (Приложение VI)	2023	Изпълнителната агенция „Програма за образование“
	Methodology and criteria for evaluation of a project proposal under the direct grant procedure “General and additional support for personal development in preschool education” (Annex VII)	Методология и критерии за оценка на проектно предложение по процедура за директно предоставяне на безвъзмездна финансова помощ „Обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие в предучилищното образование“ (Приложение VII)	2023	Изпълнителната агенция „Програма за образование“
	Table of Budget Codes-Indicators UMIS WMP (Annex VIII)	Таблица за бюджет-кодове-индикатори ИСУН ПУО (Приложение VIII)	2023	Изпълнителната агенция „Програма за образование“
	Table of unit costs and lump sums under procedure BG05SFPR001-1.003 “General and additional support for personal development in preschool education” and Programme “Education” 2021-2027 and accompanying documents (Annex IX)	Таблица на единичните разходи и еднократните суми по процедура BG05SFPR001-1.003 „Обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие в предучилищното образование“ и Програма „Образование“ 2021-2027 и придружаващи документи (Приложение IX ТЕРЕС ПУО);	2023	Изпълнителната агенция „Програма за образование“
	Template of an administrative contract for the provision of grants under the Programme “Education” (Annex X)	Образец на административен договор за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ по Програма „Образование“ (Приложение X)	2023	Изпълнителната агенция „Програма за образование“
	General terms and conditions for granting financial assistance under priorities 1, 2 and 3 of the Education Program (Annex XI)	Общи условия при предоставяне на безвъзмездна финансова помощ по приоритети 1,2 и 3 от Програма „Образование“ (Приложение XI);	2023	Изпълнителната агенция „Програма за образование“
	Conditions for reimbursement of expenses under the procedure “General and additional support for personal development in preschool education” (Annex XVI)	Условия за възстановяване на разходите по процедура „Обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие в предучилищното образование“ (Приложение XVI)	2023	Изпълнителната агенция „Програма за образование“
	Project implementation monitoring questionnaire (Annex XXI)	Въпросник за мониторинг на изпълнението на проекта (Приложение XXI)	2023	Изпълнителната агенция „Програма за образование“

				за образование"
	Guidelines: Project implementation monitoring questionnaire BG05SFPR001-1.003 "General and additional support for personal development in preschool education"	Указания: Въпросник за мониторинг на изпълнението на проект BG05SFPR001-1.003 „Обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие в предучилищното образование"	2023	Изпълнителната агенция „Програма за образование"
	Justification for the methodology and selection criteria for the operation "General and Additional Support for Personal Development in Preschool Education"	Обосновка към методология и критерии за подбор на операция „Обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие в предучилищното образование"	2023	Изпълнителната агенция „Програма за образование"
	Information on selected operations of strategic importance "Bright Start"	Информация за избрани операции от стратегическо значение „Силен Старт"	2023	Министерство на образованието и науката
	Project proposal (developed by the Ministry of Education and Science)	Проектно предложение (разработено от Министерството на образованието и науката)	2023	Министерство на образованието и науката
	Contract No. BG05SFPR001-1.003-0001-C02, Financial Report No. 3	Договор № BG05SFPR001-1.003-0001-C02, Финансов отчет № 3	2025	Изпълнителната агенция „Програма за образование"
	Contract No. BG05SFPR001-1.003-0001-C02, Technical Report No. 3	Договор № BG05SFPR001-1.003-0001-C02, Технически доклад № 3	2025	Изпълнителната агенция „Програма за образование"
	Project microdata for Bright Start	Микроданни по проекта „Силен Старт"	2025	Изпълнителната агенция „Програма за образование"
	Guidelines for the Implementation of the Activities of Project BG05SFPR001-1.003 "Bright Start"	Указания за изпълнение на дейностите по проект BG05SFPR001-1.003 „Силен Старт"	2024	Министерство на образованието и науката
"Успех за теб"	Application conditions: Direct grant procedure BG05SFPR001-1.001 "General and additional support for personal development in school education"	Условия за кандидатстване по процедура чрез директно предоставяне на безвъзмездна финансова помощ BG05SFPR001-1.001 „Обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие в училищното образование"	2022	Изпълнителната агенция „Програма за образование"
	Sample Application Form with Project Proposal (Appendix VI)	Образец на Формуляр за кандидатстване с проектно предложение (Приложение VI)	2022	Изпълнителната агенция „Програма за образование"
	Guidelines of the MA of the Education Program 2021-2027 for the specific beneficiary Ministry of Education and Science on the requirements for the formation of project organization and management teams (Appendix VII)	Насоки на УО на Програма „Образование" 2021–2027 за конкретния бенефициент – Министерство на образованието и науката относно изискванията за формиране на екипи за организация и управление на проекта (Приложение VII)	2022	Изпълнителната агенция „Програма за образование"
	MA instructions for filling in an electronic application form under the procedure (Annex VIII)	Инструкции на УО за попълване на електронен формуляр за кандидатстване по процедурата (Приложение VIII)	2022	Изпълнителната агенция „Програма за образование"
	Methodology and criteria for evaluation of a project proposal under the direct grant procedure "General and additional support for personal development in school education" (Appendix IX)	Методология и критерии за оценка на проектно предложение по процедура за директно предоставяне на безвъзмездна финансова помощ „Обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие в училищното образование" (Приложение IX)	2022	Изпълнителната агенция „Програма за образование"
	Table of unit costs and lump sums under procedure BG05SFPR001-1.001 "General and additional support for personal development in school education" and Programme "Education" 2021-2027 and supporting documents (Annex X)	Таблица на единните разходи и еднократните суми по процедура BG05SFPR001-1.001 „Обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие в училищното образование" и Програма „Образование" 2021–2027 и придружаващи документи (Приложение X)	2022	Изпълнителната агенция „Програма за образование"
	Template of an administrative contract for the provision of grants under the Programme "Education" (Annex XI)	Образец на административен договор за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ по Програма „Образование" (Приложение XI)	2022	Изпълнителната агенция „Програма за образование"

General terms and conditions for granting grants under priorities 1, 2 and 3 of the Education Programme (Annex XII)	Общи условия за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ по приоритети 1, 2 и 3 на Програма „Образование“ (Приложение XII)	2022	Изпълнителната агенция „Програма за образование“
Conditions for reimbursement under the procedure "General and additional support for personal development in school education" (Annex XV)	Условия за възстановяване на средства по процедура „Обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие в училищното образование“ (Приложение XV)	2022	Изпълнителната агенция „Програма за образование“
Project implementation monitoring questionnaire (Annex XVII)	Въпросник за мониторинг на изпълнението на проекта (Приложение XVII)	2022	Изпълнителната агенция „Програма за образование“
Guidelines: Project implementation monitoring questionnaire BG05SFPR001-1.001 "General and additional support for personal development in school education"	Указания: Въпросник за мониторинг на изпълнението на проект BG05SFPR001-1.001 „Обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие в училищното образование“	2022	Изпълнителната агенция „Програма за образование“
Information on selected operations of strategic importance "Success for You"	Информация за избрани операции от стратегическо значение „Успех за теб“	2022	Изпълнителната агенция „Програма за образование“
Project proposal (developed by the Ministry of Education and Science)	Проектно предложение (разработено от Министерството на образованието и науката)	2022	Министерство на образованието и науката
Contract No. BG05SFPR001-1.001-0001-C02, Financial Report No. 5	Договор № BG05SFPR001-1.001-0001-C02, Финансов отчет № 5	2025	Изпълнителната агенция „Програма за образование“
Contract No. BG05SFPR001-1.003-0001-C02, Technical Report No. 5	Договор № BG05SFPR001-1.003-0001-C02, Технически отчет № 5	2025	Изпълнителната агенция „Програма за образование“
Guidelines for the Implementation of the Activities of Project BG05SFPR001-1.001 Success for you – Version 2	Насоки за изпълнение на дейностите по проект BG05SFPR001-1.001 „Успех за теб“ – Версия 2	2024	Министерство на образованието и науката
Site Inspection Card	Инспекционна карта	2023	Министерство на образованието и науката
Project microdata for Success for You	Микроданни по проекта „Успех за теб“	2024	Министерство на образованието и науката

Източник: Обработка на авторите, базирани на данни, предоставени от Изпълнителна агенция „Програма за образование“

Annex D. Списък на показателите за крайни продукти, резултати и въздействие на проекта

Таблица A D.1. Индикатори, събрани чрез мониторинговия въпросник за оценка на напредъка по проект *“Силен старт”* и проект *“Успех за теб”*

Проект	Индикатор	Подиндикатор	Тип
“Силен старт”	Общ брой деца от уязвими групи, подкрепени в дейности по проекта	Брой подкрепени деца със специални образователни потребности	Изходни данни
		Брой подкрепени деца, чийто майчин език не е български	
		Брой подкрепени деца, изложени на риск от отпадане от училище	
		Брой подкрепени други деца от уязвими групи	
	Образователни резултати на деца от уязвими групи (начало спрямо край на учебната година)	Брой деца от уязвими групи, които са постигнали всички очаквани резултати от обучението във всички образователни области (100%)	Междинен резултат
		Брой деца от уязвими групи, които до голяма степен са постигнали очакваните резултати от обучението във всички образователни области (80%)	
		Брой деца от уязвими групи, които частично са постигнали очакваните резултати от обучението във всички образователни области (65%)	
		Брой деца от уязвими групи, които не са постигнали очакваните резултати от обучението във всички образователни области (50%)	
	Образователни резултати на деца от уязвими групи в дейности по български език и литература (начало спрямо край на учебната година)	Брой деца от уязвими групи, постигнали всички очаквани учебни резултати по български език и литература (100%)	Междинен резултат
		Брой деца от уязвими групи, които до голяма степен са постигнали очакваните учебни резултати по български език и литература (80%)	
		Брой деца от уязвими групи, които са постигнали частично очакваните учебни резултати по български език и литература (65%)	
		Брой деца от уязвими групи, които не са постигнали очакваните учебни резултати по български език и литература (50%)	
	Образователни резултати на деца със специални образователни потребности (СОП) (начало спрямо край на учебната година)	Брой деца със специални образователни потребности, включени в проекта, които са отговорили напълно на учебните изисквания (100%)	Междинен резултат
		Брой деца със специални образователни потребности, включени в проекта, които отговарят на повечето изисквания, но все още се нуждаят от допълнителна подкрепа (70%)	
		Брой деца със специални образователни потребности, включени в проекта, които са срещнали значителни трудности и са се нуждаели от допълнителна подкрепа (40%)	
	Намаляване на неоправданите отсъствия сред деца от уязвими групи	Брой деца, подкрепени от проекта, които са намалили неоправданите отсъствия	Междинен резултат
		Дял (%) на подкрепените деца, които са намалили неоправданите отсъствия спрямо началното ниво	
	Продължаване или завършване на предучилищното образование сред деца от уязвими групи	Брой деца от уязвими групи, включени в проекта	Изходни данни
		Брой деца, които са продължили в следващата група за предучилищно образование или са завършили предучилищно образование	Резултат
		Дял (%) на децата, които са продължили или завършили предучилищно образование, спрямо общия брой, включени в проекта	
“Успех за теб”	Среден успех за всички ученици (начално ниво и последващ)	Среден успех след 4-ти клас (български език и литература)	Резултат
		Среден успех след 4-ти клас (математика)	
		Среден успех след 7-ти клас (български език и литература)	
		Среден успех след 7-ти клас (математика)	

	Среден успех след 10-ти клас (български език и литература)	
	Среден успех след 10-ти клас (математика)	
Среден успех за уязвими групи (начално ниво)	Среден успех след 4-ти клас (български език и литература) – уязвими групи	Резултат
	Среден успех след 4-ти клас (математика) – уязвими групи	
	Среден успех след 7-ти клас (български език и литература) – уязвими групи	
	Среден успех след 7-ти клас (математика) – уязвими групи	
	Среден успех след 10-ти клас (български език и литература) – уязвими групи	
	Среден успех след 10-ти клас (математика) – уязвими групи	
	Среден успех след 4-ти клас (български език и литература) – подкрепени уязвими групи	
	Среден успех след 4-ти клас (математика) – подкрепени уязвими групи	
Среден успех за уязвимите групи, подкрепяни от проекта (проследяване)	Среден успех след 7-ти клас (български език и литература) – подкрепени уязвими групи	Междинен резултат
	Среден успех след 7-ти клас (математика) – подкрепени уязвими групи	
	Среден успех след 10-ти клас (български език и литература) – подкрепени уязвими групи	
	Среден успех след 10-ти клас (математика) – подкрепени уязвими групи	
	Среден успех след 10-ти клас (български език и литература) – подкрепени уязвими групи	
	Среден успех след 10-ти клас (математика) – подкрепени уязвими групи	
Общ среден успех (постижения на системно ниво за 5-12 клас)		Резултат
Общ среден успех на уязвими ученици (постижения на системно ниво за 5-12 клас)		Резултат
Намаляване на отсъствията сред участниците в проекта	Брой ученици с отсъствия през 2021/2022 г. (базова година: всички ученици в отчетното(ите) училище(а))	Резултат (начално ниво)
	Брой ученици, участващи в дейности по проекта (2023/2024 г.), които са намалили отсъствията си (само за участници в проекта)	Междинен резултат
	Дял (%) на участниците в проекта, които са намалили отсъствията от общия брой ученици с отсъствия през 2021/2022 г. (Участници в проекта спрямо изходната кохорта)	Междинен резултат
Процент на напредък/завършване сред участниците в проекта	Брой ученици от 1 до 11 клас, които са били записани в дейности, подкрепени от проекта, през учебната 2023/24 година	Изходни данни
	Брой на учениците-включени в проектите, които (а) са преминали в следващия клас в края на 2023/24 г., или (б) са завършили XII клас (за тези в последен клас)	Междинен резултат
	Процент на учениците-включени в проектите, които са преминали в следващия клас или са завършили 12 клас в края на 2023/24 г.	Резултат
Брой ученици, повторно записани във формалната образователна система (по клас)	Преброяване по класове (I–XII клас) за учебната 2022/23 и 2023/24 година	Изходни данни
Брой ученици, останали в образователната система (по клас)	Преброяване по класове (I–XII клас) за учебната 2022/23 и 2023/24 година	Междинен резултат
Общ брой училища в областта, получаващи подкрепа през 2023/24 г.		Изходни данни
Брой подкрепяни училища, разположени в населени места с <10 000 жители		Изходни данни
Дял на подкрепяните училища в областта (%)		Междинен резултат
Дял на подкрепяните училища в малки населени места (%)		Междинен резултат

Забележка: Индикаторите за крайния резултат обхващат непосредствените продукти или услуги, предоставяни от проекта – те отразяват какво *прави* проектът а не какво *променя*. За разлика от това, показателите за резултатите измерват ефектите от тези дейности върху целевата група от населението, като се фокусират върху промените в поведението, уменията или статуса, които настъпват в резултат на интервенциите по проекта. Резултатите могат да бъдат категоризирани по времеви хоризонт: междинните резултати представляват краткосрочни промени, като например подобрени резултати в обучението или намалени отсъствия от училище, докато крайните резултати отразяват дългосрочни постижения, като например успешно завършване на предучилищно образование или завършване на средно образование.

Източник: Изпълнителна агенция „Програма за образование“ (2023), *Въпросник за мониторинг на изпълнението на проекта (Приложение XXI)*, непубликувано; Изпълнителна агенция „Програма за образование“ (2022), *Въпросник за мониторинг на изпълнението на проекта (Приложение XVII)*, непубликувано.

Източници

ИАПО. (2022). *Въпросник за мониторинг на изпълнението на проекта (Приложение XVII)*.
непубликувано.

ИАПО. (2023). *Въпросник за мониторинг на изпълнението на проекта (Приложение XXI)*.
непубликувано.

ИАПО. (2025). *"Силен старт": Технически доклад № 3 – април 2025 г.*

ИАПО. (2025). *"Успех за теб": Технически доклад № 5 - април 2025 г.*